

GÜÇ ve TERCİH

Siyaset Bilimine Giriş

W. Phillips Shively

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir

facebook.com/SerbestKitaplar

twitter.com/SerbestKitaplar

instagram.com/serbest.kitaplar

pinterest.com/SerbestKitaplar

issuu.com/serbestkitaplar

goodreads.com

W. Phillips Shively
Güç ve Tercih
Siyaset Bilimine Giriş

Power and Choice: An Introduction to Political Science (14th ed.)

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir
Çeviri Editörü: Selçuk Durgut

Serbest Kitaplar: 23
1. Baskı: Ekim 2021;
ISBN 13: 978-605-74062-0-0

Copyright © 2014, 2008, 2007, 2005 McGraw-Hill Education
Copyright © 2014, W. Phillips Shively
Copyright © 2020, Haluk Özdemir (Türkçe çeviri)
Copyright © 2021, Serbest Kitaplar

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı veya herhangi bir parçası fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimize kanunî takibat yaptırma hakkına sâhiptir.

Kapak Tasarımı: **Furkan Şener** (www.furkansener.com)
Sayfa Tasarımı: **Serbest Kitaplar**

Baskı: **Tarcan Matbaası**
Adres: İvedik Cad., No: 417/A, Yenimahalle, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Faks: (312) 384 34 37 • Sertifika No: 47663

WILLIAM PHILLIPS SHIVELY

Minnesota Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü olan W. Phillips Shively, daha önce Oregon Üniversitesi ve Yale Üniversite'sinde verdiği derslerin yanı sıra Norveç'te Oslo Üniversitesi'nde de misafir öğretim üyeliği yapmıştır. Shively'nin araştırmalarının yoğunlaştığı alan veri analizi metodoyla beraber karşılaştırmalı seçim çalışmalarıdır. *American Journal of Political Science*'in editörlük görevi yanında Seçim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Çalışması projesinde baş araştırmacılık ve Minnesota Üniversitesi'nde çeşitli idarî görevlerde bulunmuştur. Ama bütün bu ilgi alanlarına karşın gerçek tutkusunu doğa tarihi olarak tanımlamaktadır.

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza No: 417/A, Kat 3, Yenimahalle, Ankara • Telefon: (312) 566 06 22
E-Mail: info@serbestkitaplar.com • Web: www.serbestkitaplar.com • Sertifika No: 43914

ÖZET İÇİNDEKİLER

1. **SİYASET:BAŞLARKEN**
2. **MODERN İDEOLOJİLER VE SİYASET FELSEFESİ**
3. **MODERN DEVLET**
4. **DEVLET POLİTİKALARI**
5. **DEVLETİN EKONOMİK POLİTİKALARI**
6. **POLİTİKANIN ARDINDA YATANLAR:
ADALET VE VERİMLİLİK SORUNLARI**
7. **DEMOKRASİLER VE OTORİTER SİSTEMLER**
8. **SİYASAL KÜLTÜR VE SİYASAL SOSYALİZASYON**
9. **ANAYASA VE YÖNETİM TASARIMI**
10. **SEÇİMLER**
11. **PARTİLER: SİYASETTE BAĞLANTI KURMA VE LİDERLİK MEKANİZMASI**
12. **YAPILANDIRILMIŞ ÇATIŞMA: ÇIKAR GRUPLARI VE SİYASET**
13. **TOPLUMSAL HAREKETLER VE ÇATIŞMACI SİYASET**
14. **ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI: PARLAMENTER YÖNETİM**
15. **ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI: BAŞKANLIK YÖNETİMİ**
16. **BÜROKRASI VE KAMU SEKTÖRÜ**
17. **HUKUK VE MAHKEMELER**
18. **KÜRESEL SİYASET: DEVLETLER (VE DİĞERLERİ) ARASI SİYASET**
19. **EK: SİYASAL ANALİZİN İLKELERİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	17
-------	----

KISIM I: SİYASET FİKRİ

1. SİYASET	21
-------------------	-----------

BAŞLARKEN	21
-----------	----

Siyaset	22	Gücün Liderlerin Elinde Toplanması	35
Ortak Kararların Alınması Olarak Siyaset	23	Otorite ve Hükûmet	35
Güç (İktidar) Uygulaması Olarak Siyaset	24	Meşruiyet ve Otorite	37
Örtülü ve Belirgin Güç	25	Meşruiyetin Kaynakları	38
Güç Analizinin Zorluğuyla İlgili Bir Örnek	27	Devlet Siyaseti	40
Siyaseti Ortak Bir Karar Tercihi Olarak Yorumlamak	30	Siyaset Bilimi	42
Güç ve Tercih	31	Siyasetin Zevkleri	44

2. MODERN İDEOLOJİLER VE SİYASET FELSEFESİ	49
---	-----------

Amerikan İdeolojileri	51	Faşizm	68
Liberalizm	55	21. Yüzyıl'da İdeolojiler	69
Muhafazakar Tepki	59	Din, Siyaset ve Siyaset Felsefesi	71
Sosyalist Alternatif	63	Diğer Tarihsel Dönemlerde Siyaset Felsefesi	74
Komünizm ve Sosyalizm	67		

KISIM II: DEVLET VE KAMU POLİTİKASI

3. MODERN DEVLET	81
-------------------------	-----------

Modern Devletin Gelişimi	83	“Devlet”, “Ulus” ve “Ulus-Devlet”	90
Devletlerin Kökeni: Güç mü Tercih mi?	86	Devlet-İnşası	97
Kamusal Mallar Sunmanın Bir Aracı Olarak Devlet	88	Hükûmet ve Devlet	98
		Devletin Karşısındaki Zorluklar	102

4. DEVLET POLİTİKALARI 113

Üçüncü Dünyada Hükümetin Rolü	116	Araştırma ve Geliştirme	125
Politika Konusundaki Kısıtlama ve Koşullar	119	Sağlık ve Sosyal Yardım	128
Savunma Politikası	122	Politika Analizinde Gücün Yeri	131
Eğitim	124		

5. DEVLETİN EKONOMİ POLİTİKALARI 137

Ekonomik Performans I: Büyüme	138	Bağımsız Merkez Bankaları	155
Rant ve Rant Arayışı	140	Yolsuzluk	158
İthal-İkameci Sanayileşme	142	Hükümetin Kullanabileceği Diğer Önlemler	163
Güney Kore Deneyimi	143		
Ekonomik Performans II: Enflasyonun Kontrolü ve İşsizlik	146	Küreselleşme: Devletler Ekonomi Politikası Yapma Yeteneklerini Kaybediyor mu?	164
Enflasyon	146	Ekonomi-Politik	166
İşsizlik	148		
Paylaşım ve Ekonomik Eşitsizlik	152		

6. POLİTİKANIN ARDINDA YATANLAR 177

ADALET VE VERİMLİLİK SORUNLARI

Adalet Sorunu	178	Etkinlik Konusundaki Temel Bir Sorun: Otorite Piyasaya Karşı	187
Adaletin Diğer Boyutları: Süreçsel Adalet	180	Otorite Temelli Politikanın Sorunları	189
Keyfi Politikalar ve Yasal Prosedür	181	Piyanın Sorunları	191
Özel Temel Haklar	182	Güç ve Tercih	194
İstisnai Toplumsal İhtiyaçlar	183	Belirsizlik İçerisinde Bile Eyleme Geçme İhtiyacı	194
Verimlilik/Etkililik	185		

KISIM III: VATANDAŞ VE REJİM

7. DEMOKRASİLER VE OTORİTER SİSTEMLER 201

Demokrasi	201	Otoriter Sistemler	216
Demokrasinin Gelişi ve Gidişi	203	Askerî Yönetim	219
Olası Açıklamalar	206	Neden Daha Fazla Askerî Yönetim Yok?	221
Üçüncü Dalgadan Ne Öğrendik?	207	Tek-Parti Devletleri	223
Zengin Ülkelerin Demokrasi Olasılığı Neden Daha Yüksektir?	211	Monarşiler ve Teokrasiler	224
Demokrasi ve Özgürlük	214	Demokrasi mi Otoriter Sistemler mi?: Maddî Değerlendirmeler	226
Demokrasi ve Kapitalizm	215	Yine “Güç ve Tercih”	227

8. SİYASAL KÜLTÜR VE SİYASAL SOSYALİZASYON 237

Siyasal Kültürlerin İncelenmesi	239	Siyasal Sosyalleşmenin Aktörü Olarak Medya	248
Vatandaşların Rollerini: Yurttaşlık Kültürü	239		
Değerler: Ronald Inglehart	240	Siyasal Kültür ve “Demokratik Vatandaş”	250
Din ve Siyasal Kültür	242	Vatandaşlar Bu Koşulları Ne Kadar Yerine Getirir?	251
Siyasal Sosyalleşme	244	Sosyal Sermaye	256

KISIM V: YÖNETİM AYGITI

9. ANAYASA VE YÖNETİM TASARIMI 265

Resmîyetteki Farklılıklar	266	Gücün Coğrafi Yoğunlaşması	274
Belirsizliğin Erdemi	267	“Federal” ve “Üniter” Devletler	275
Anayasal Tasarımın Diğer İlkeleri	268	“Üniter” ve “Merkezî” Devletler Arasındaki Fark	277
Uzun Süreli Geleneklerin Önemi	268	Ne Kadar Merkezîleşme İyidir?	279
Değiştirilebilirliğin Önemi	269	Anayasalar ve Haklara Dair Güvenceler	280
Güdü Örtüşmesinin Önemi	270	“Anayasacılık” ve Hukukun Üstünlüğü	280
Anayasa Yazımı	272		

10. SEÇİMLER 289

Destek İnşa Aracı Olarak Seçimler	290	Referandumlar	301
Lider ve Politika Seçiminin Bir Aracı Olarak Seçimler	293	Seçim Katılımı	302
Seçim Sistemleri	294	Tercihlerin ve Bilginin Seçimlere Katılıma Etkisi	307
Dar Bölge Çoğunluğu (veya Dar Bölge Oy Çoğunluğu) ve Nisbî Temsil Sistemleri	294	Oy Çelişkisi	308
Dar Bölge Çoğunluğu Sapması İçin İki Koşul	298	Bireylerin Seçim Tercihlerinin Dayanakları	310

11. PARTİLER 319

SİYASETTE BAĞLANTI KURMA VE LİDERLİK MEKANİZMASI

Siyasî Parti	319	Siyasî Kimliğin Kaynağı Olarak Siyasî Partiler	325
Modern Partinin Kökenleri	320	Kontrol Kanalı Olarak Partiler	327
Siyasî Partiler ve Kitlelerin Mobilizasyonu	322	Parti Örgütü	328
Siyasî Partiler ve Lider Sosyalleşmesi ve Yetiştirilmesi	324	Parti Finansmanı	331
		Siyasî Parti Sistemleri	332
		Güç ve Tercih	338

12. YAPILANDIRILMIŞ ÇATIŞMA 345

ÇIKAR GRUPLARI VE SİYASET

Çıkar Grupları ve Temsil	347	Örgütlü Çıkar Grubu	
Çıkar Grubu Türleri	355	Etkinliklerinin Örüntüsü	366
Çıkar Gruplarının Taktikleri	357	Çoğulculuk	367
Taktik Tercih	365	Neo-Korporatizm	368
		Çoğulculuk ve Neo-Korporatizm: Güç ve Tercih	370

13. TOPLUMSAL HAREKETLER VE ÇATIŞMACI SİYASET 377

Neden Şimdi?	380	Gayri Resmî Örgütlenmenin Avantajları (ve Dezavantajları)	382
Kamusal Mal Sorunu Olarak Toplumsal Hareketler	381		

14. ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI 393

PARLAMENTER YÖNETİM

Devlet Başkanı	396	Parlamenter Yönetimin Avantaj ve Dezavantajları	405
Hükümet Başkanı	396	Avantajlar	405
Kabine Kontrolü	398	Dezavantajlar	406
Parlamento Ne Yapar?	399	Çok Kolay da Sanılmasın	407
Parlamento Komiteleri	403	“Uzlaş” Parlamenterizmi	407
Üst Meclis	404	Otoriter Sistemlerde Parlamento	409

15. ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI 419

BAŞKANLIK YÖNETİMİ

Siyasî Partiler ve Başkanlık Yönetimi	420	Yürütmenin Denetim ve Kontrolü	428
Başkanın Liderliği	422	Siyasal Sürecin Esnekliği	429
Başkanlık ve Parlamenter Sistemlerin Karşılaştırılması	424	Parlamenter Sistemin Paylaşılmış Yürütme Organı	429
Politika Sorumluluğu	424	Neden Tüm Demokrasiler Parlamenter Değil?	431
Başkanlık Sistemleri ve Kapsamlı Politikalar	425	Demokrasi ve Hesap Verme Sorunu	434
Yürütme Liderlerinin Yetiştirilmesi	426	Kurumlar ve Güç Üzerine Bir Not	438

16. BÜROKRASİ VE KAMU SEKTÖRÜ 447

Siyasî Bir Sorun Olarak Kamu Yönetimi	448	Korunan Yetersizlikler Sorunu	454
İyi Kamu Yönetiminin Nitelikleri	450	Bürokrasinin Ayarı	455
“Bürokrasi”: Bir 19. Yüzyıl Reformu	451	Kamu Yönetiminin Toplumsal Temsil Niteliği	457
Bürokrasi mi Esneklik mi?	453		

17. HUKUK VE MAHKEMELER 465

Anglo-Sakson İçtihat Hukuku (Örfî Hukuk)	466	Dinsel Hukuk: Şeriat	471
Kıta Avrupası Mevzuat Hukuku	467	Mahkemeler	474
İçtihat ve Mevzuat Hukuklarının Karışımı	470	Yargısal Denetim	476

KISIM V: ULUSLARARASI SİYASET

18. KÜRESEL SİYASET 487

DEVLETLER (VE DİĞERLERİ) ARASI SİYASET

Merkezî Bir Otoritenin Olmaması	488	Diplomasi ve Askerî Olmayan Diğer Önlemler	495
Güvene Dayalı Siyasî Roller ve Uluslararası Ahlak	490	Ekonomik Yaptırımlar	496
Uluslararası İletişimin Zorlukları	491	Savaş	498
Güç ve Uluslararası Siyaset	492	Terörizm	500
Yumuşak Güç	493	İkinci Dünya Savaşı'ndan İtibaren Uluslararası Sistemin Evrimi	502
Ekonomik Güç	494	Soğuk Savaş'tan Beri Dünya	504
Liderlik	494	Uluslararası Siyasette Güç ve Tercih	512
Uluslararası Siyaset Süreci	495	Kişisel Not	517

19. SİYASAL ANALİZİN İLKELERİ 521

Yanlışlanabilirlik	521	Tarihsel Açıklama	526
Bir İfadeyi İlginç Yapan Nedir?	522	Analizde Yaygın Bazı Tuzaklar	527
Nedensellik ve Açıklama	524		

SÖZLÜK 531

ŞEKİLLER

Şekil 3.1: 1789'da Prusya	84	Şekil 10.2: Dar Bölgeyi Oy Çokluğuna Dayalı ve Aksala'nın Yalnızca Beş Bölgeye Ayrıldığı Varsayımsal Seçim	299
Şekil 3.2: Avrupa Dil Haritası	92	Şekil 10.3: Amerika'nın Temel Etnik Grupları Arasında Seçmen Katılımı	303
Şekil 3.3: Nijerya'nın Etnik Haritası	93	Şekil 10.4: Amerikan Eyaletlerinde Oy Verme ve Gönüllülük	304
Şekil 3.4: Fransızca Konuşan Québeclilerin Kolektif Kimlikleri, 1970-1997	95	Şekil 10.5: Çok ve Az Bilgi Sahibi Seçmenler Açısından Parti Sayılarına Göre Oy Kullanma	307
Şekil 4.1: Kamu Harcamalarının GSYİH'ye Oranı	114	Şekil 11.1: Tennessee'de Cumhuriyetçilerin Devam Eden Gücü, 1860-2008	327
Şekil 5.1: Dünya Devletlerinin Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (Satınalma Gücü Paritesi), 2005	141	Şekil 11.2: Büyük Britanya'da Muhafazakar Parti'nin Örgütsel Yapısı	330
Şekil 5.2: Enflasyon ve Merkez Bankası Bağımsızlığı Yıllık Ortalama Enflasyon Oranı, 1972-1989	157	Şekil 13.1: Partiler, Çıkar Grupları ve Toplumsal Hareketler	383
Şekil 7.1: Demokratik Dünya Devletlerinin Yüzdesi, 1977-2011	204	Şekil 14.1: Parlamenter ve Başkanlık Sistemleri	394
Şekil 7.2: Demokrasinin Gerçekten Kurulma Olasılığı Artarken Demokrasiyi Savunmak İçin Ortaya Atılmanın Olası Kazanımları	210	Şekil 14.2: Kabine Oluşturma Süreci	398
Şekil 7.3: Demokrasilerde ve Otoriter Sistemlerde Devrilme Olasılıkları	213	Şekil 16.1: ABD'deki Toplam Sivil Kamu Görevlisi Sayısı (Yerel, Eyalet ve Federal Birleştirilmiş), 1950-2009	448
Şekil 8.1: Inglehart-Welzel Değerler Haritası	242	Şekil 18.1: Devlet-Dışı Katılımcıların Gelişimi: Hükümet-Dışı ve Hükümetler-Arası	506
Şekil 8.2: Oy Kullanma Yüzdesi, ABD	261	Şekil 18.2: Amerikan Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Bir Oranı Olarak Mal ve Hizmet Ticareti (İhracat Artı İthalat)	507
Şekil 9.1: Dünyadaki Federal Sistemler	276		
Şekil 10.1: Aksala: Varsayımsal Dar Bölge Çoğunluğu Sonuçları	296		

TABLolar

Tablo 2.1: Farklı Evanjelik Protestan Türlerinin Karşılaştırması	75	Tablo 4.2: Bazı Devletlerin Savunma Hazırlıkları	123
Tablo 3.1: AB ile ABD'nin Karşılaştırması	108	Tablo 4.3: Devletlerin Eğitim Çabaları	125
Tablo 4.1: Bazı Üçüncü Dünya Devletlerinde Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Yüzdesi Olarak Kamu Harcamaları	116	Tablo 4.4: Bazı Devletlerin Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri	127
		Tablo 4.5: Bazı Devletlerin Sosyal Yardım Etkinlikleri	129

Tablo 4.6: Bazı Devletlerin Sağlık Harcamaları ve Elde Ettikleri Sonuçlar	130	Tablo 8.11: Güven Azalması, 1958-2008, ABD	260
Tablo 4.7: Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Beşerî Kalkınma Endeksi'ne Göre Sıralanmış Dünyanın En Zengin Ülkeleri (2011)	132	Tablo 9.1: Farklı Hükümet Düzeyleri Tarafından Toplanan Gelirlerin Yüzdesi	278
Tablo 5.1: Bazı Ülkelerde Gelir Eşitsizliği	153	Tablo 10.1: Sıradan İnsanların Yönetimde Pek Söz Hakkı Olmadığını Düşünenler	291
Tablo 5.2: İmalat Sektöründe İşçi Başına Emek Maliyeti, 1998-2002	171	Tablo 10.2: Bölgelere Göre DHP Oylarının Oranı	297
Tablo 7.1: Otoriter Sistemler ve Demokrasilerde Yaşam Beklentisi	226	Tablo 10.3: Oy Kullanma Olasılığı Yüksek ve Düşük Olanlar Kimler?	302
Tablo 8.1: Vatandaşın Rolü	240	Tablo 10.4: Batı Almanya'daki Sosyal Demokrat Parti'ye Desteğin Toplumsal Dayanakları, 1953-1972	312
Tablo 8.2: Yurttaşlık Kültürüne Yeniden Bakış, 1990	241	Tablo 11.1: 2011 Kanada Seçimleri	341
Tablo 8.3: Amerikalıların ve İranlıların Değerleri	243	Tablo 12.1: Türlerine Göre Alman Çıkar Grupları, 1994	346
Tablo 8.4: İsveçli Gençler Arasında Siyasal Yönelimlerin Gelişimi	245	Tablo 12.2: ABD'de Sendikalara Üye Olma Yüzdesi, Sektöre Göre, 2011	349
Tablo 8.5: Yedi Farklı Siyasal Katılım Eylemi İçerisinde Olan Amerikalılar	252	Tablo 12.3: Hiç Lobicilik Yapmasaydı Dernekte Kalacak Olan Üyelerin Yüzdesi	353
Tablo 8.6: Seçili Ülkeler Açısından, Oy Vermekten Daha Zahmetli Çeşitli Eylemlere Katılmış Olanlar	254	Tablo 16.1: Verili bir Kaynağa Hangi Sıklıkla Güvendikleri Açısından Yöneticilerin Ülkelere (toplamda 44 ülke) Göre Sıralaması	462
Tablo 8.7: Kilit Sorun Hakkında Adayın Tutumunu Doğru Açıklayanlar	255	Tablo 17.1: Anayasal Denetim ve Paylaşılan Yetkiler: Batı Avrupa ve Kuzey Amerika	478
Tablo 8.8: Geçmişe Yönelik Tutum, 1951-1970, Almanya	258	Tablo 18.1: Önemli 11 Askerî Güç	493
Tablo 8.9: Almanlar Arasındaki Güven ve Düşmanlık, 1948-1976	258		
Tablo 8.10: Siyasî Tartışmaların Sıklığı, 1953-1972, Almanya	259		

ÖNSÖZ

BU KİTAP, SİYASET BİLİMİNİN ANA KAVRAM VE TEMALARINA DAİR GENEL, karşılaştırmalı bir giriş sunmaktadır. Bu amaca ulaşmaya çalışan bir dersi yıllardır veriyordum ve bu deneyim bana, kavramsal olarak canlı ve tanımsal küçük ayrıntıların karmaşasında kaybolmadan öğrencilere somut analiz örnekleri sunan bir metne ne kadar acil ihtiyacımız olduğunu gösterdi. Bu kitabı ilk yazdığım zaman amacım buydu ve gelen tepkileri beni oldukça memnun etti.

Kitabın başlığı olan Güç ve Tercih, zaman zaman tekrarlanan ikincil bir temaya işaret etmektedir. Siyaseti, (1) güç kullanımı ya da (2) kamusal bir tercih imalatı olarak görebiliriz. Konuyu ele alırken genellikle bunlardan biri ya da diğeri ağırlıklı olarak vurgulanır. Marksizm, siyaseti güç kullanımını şeklinde vurgularken çoğulculuk ve çoğu geleneksel model çalışması, kamusal tercihlerin doğuşuna vurgu yapar. Buradaki amacımız açısından, siyaseti, bir grup insanın ortak kararlar almak amacıyla güç kullanımı şeklinde tanımladım ki bu tanımın her iki perspektifi de eş-zamanlı olarak gerektirdiği açıktır. Sunumumun çeşitli aşamalarında, tanımın bu iki yarısından yalnızca birine yapılan vurgunun, çarpıtılmış yorumlara yol açabileceği durumlara dikkat çektim.

Bu ikincil temanın altında büyük oranda örtülü kalan daha geniş bir tema yatar. O da, kendimizi tek bir yaklaşımın katı kalıbına sokmak yerine, siyasal analizleri eklektik olarak yapmanın daha iyi olacağıdır. Örneğin benim kendi araştırmalarım tam olarak davranışsal alandadır fakat bu kitap üzerinde çalışırken anlatma ve anlama konusundaki gerekliliklerin, beni, politika ve kurumlara başlangıçta düşündüğümünden daha fazla vurgu yapmaya ittiğini fark ettim. Benzer şekilde, siyasetin düzenleyicisi olarak devlet, beklediğimden daha fazla ön plana çıktı. Araştırma için yararlı sınırlar

sunan ayrımların, öğrencilerin siyasete dair bir anlayış geliştirmesine yönelik çabalarımaya yardımcı olmadığını gördüm. Bence bu iyiye işaret.

Kitaptaki verileri ülke temelli vermektense konular şeklinde sundum. Ancak öğrencilerin ülke sunumundan elde edeceği türden ayrıntılı bağlam temelinin de vermek amacıyla, her somut bölüm içerisine, o bölümün kavramsal materyalini özellikle sergileyen ülkelerden kapsamlı örnekler koydum. Örneğin devleti ele alan 3. Bölüm, Nijerya devletinin kuruluş ve işleyişi ile Avrupa Birliği hakkındaki ayrıntılı kesitlerle sona ermektedir. Benzer şekilde, 16. Bölüm, “Bürokrasi ve Kamu Sektörü,”

Fransa’yı ayrıntılı bir şekilde ele almakta ve Avrupa ile Afrika’daki bürokratik kültürleri karşılaştırmaktadır.

14. EDİSYONDAKİ YENİLİKLER

Bu kitabı ilk yazdıktan sonraki yıllarda dünyanın, o sıralarda düşündüğüm-den bile daha garip ve güzel bir yer olduğu ortaya çıktı. Kitap, 1989’da Berlin Duvarı’nı deviren genç insanların coşku ve ışığını ve 2001’de Dünya Ticaret Merkezi’ni yıkan intihar saldırganlarının karanlığını gördü. Bu süre boyunca kitap, çeşitli edisyonlarla evrilirken kitabın ilk baskısından değişmeyen çok az şey kaldı. Zaman içerisinde haleti ruhiyesi de değişkenlik gösterdi, ama değişmeyen tek şey, insanların siyaset yoluyla geleceklerini şekillendirme yeteneğine olan inancımdaydı.

Bu 14. edisyonda tabii ki önemli güncellemeler var. Bir kitap, dünyanın bütün devletleriyle ilgileniyorsa, çoğu şey birkaç yıl içerisinde bile değişir. Dünya çapındaki 2008-2009 ekonomik krizinin etkilerini, Rusya’yı, Arap Baharı’nı, Meksika ve diğer devletlerdeki yeni seçimleri ve başka pek çok konuyu güncelledim.

Daha önemli değişiklikler arasında şunlar sayılabilir:

- Medya ve siyasal sosyalizasyon hakkında yeni bir kısım
- Küresel siyaset bölümünün yeniden düzenlenmesi
- Yeni bir örnek: Mısır ve Arap Baharı
- Temel aktör sorununun farklı bir şekilde yeniden ele alınması
- Yumuşak gücün yeniden ele alınması.

Önemsiz gibi görünen ama önemli bir sorunla uzun süre mücadele ettim: demokrasi olmayan devletlere ne denileceği. “Demokrasi olmayan” ifadesi kullanışsızdır. “Otoriter sistem” ise gözden kaçırılmayacak kadar önemli bir kavram olan “otoriter demokrasi” kavramıyla karıştırılma riski

taşır. Önceki edisyonlarda, çok doğru bir ifade olmasa da bir ödün olarak “otokrasi” kavramını kullandım. 13. edisyondan itibaren artık bir seçim yapmak zorunda olduğuma karar verdim ve “otoriter sistem” kavramında karar kıldım. Umarım bu işinizi görür.

TEŞEKKÜR

Kitaba gelen tepkilerden oldukça memnun oldum. Kitabı kullanan ve kendisine yardımcı olduğunu düşünen insanlara rastlamak harika bir deneyim. Önerilerinin çoğunun burada dikkate alındığını fark edecek olan 14. edisyonu değerlendirenlerin yorumlarından büyük oranda yararlandım.

W. Phillips Shively

KISIM I

SİYASET FİKRİ

1

SİYASET BAŞLARKEN

SİYASET HAKKINDA HERKES BAZI ŞEYLER BİLİR VE ÇOK SAYIDA İNSAN BU konuda çok şey bilir. Siyaset; ilginç, eğlenceli ve bazen profesyonel spor etkinliklerini bile halkın gözünde gölgede bırakan etkileyici bir gösterebilir. Fakat siyaset bilimciler siyaseti araştırır ve analiz eder. Bu iş, siyaseti takip eden diğer insanların yaptıklarıyla hemen hemen aynı şeydir: [biz siyaset bilimciler de] gazeteleri okuruz, basın açıklamalarını dinleriz ve siyasal kampanyalara katılırız. Ama aynı zamanda bazı şeyleri de farklı yaparız. Her sorunun genellikle iki tarafını da görmeye çalışır duygularımızın ön plana çıkmasına izin vermeyiz; çünkü duygular sağlıklı bir yargıya varmamıza engel olabilir. Siyasal alanda neler olup bittiğini anlamamıza yardımcı olması için bilinçli bir şekilde, iktisat, tarih, sosyoloji, psikoloji ve felsefe gibi diğer disiplinlerden yararlanırız. Hepsinden önemlisi, bu bölümün sonraki sayfalarında göreceğiniz gibi, kullandığımız sözcüklerin anlamları konusunda net olmaya çalışırız. Siyasetle ilgili olan “liberal”, “temsil” ve hatta “siyaset” gibi çoğu sözcük oldukça karmaşıktır ama çoğu insan bunları üzerinde düşünmeden kullanır. Siyaset bilimciler olarak bu tür sözcüklerin farklı anlamlarını analiz etme konusunda dikkatlidir ve kısmen kullandığımız sözcüklerle tam olarak ne demek istediğimizi bilmenin önemi ve kısmen de bunların tanımladıkları şeyler hakkında bize pek çok şey öğretebilecek oldukça karmaşık bir kavramın dikkatle incelenmesi için bunları tam ve net olarak kullanırlar.

Siyaset bilimciler ne çalışır? Yıllardır siyaset bilimcilerin şu konular üzerinde çalıştığını gördük:

- Ülkenin savaş kaybetmesinin asıl maliyetinin ölçülmesi.
- Çoğu başkanlık seçiminde farklı adayların çıkmasına yol açabilecek yeni ön-seçim oylama sistemlerinin tasarlanması.

- Amerikan Kongre üyelerinin, seçmenleriyle muhatap olurken izledikleri farklı tarzların analiz ve açıklanması.
- Farklı eyaletlerde kök hücre araştırmalarının yaygınlaşmasının araştırılması.
- Başarılı bir yönetimin kökenlerinin yüzlerce yıl önceki sosyal kurumlara kadar geri götürülebileceğinin gösterilmesi.
- Çoğu ülkenin, düşman ulusların sürpriz askerî eylemleri hakkındaki uyarıları neden göz ardı ettiğinin gösterilmesi.
- Demokrasilerin, neden diğer demokrasilere karşı hiç savaş açmadığının araştırılması.

Bunlar, siyaset bilimcilerin yaptığı türden işlerdir. Bu kitap, siyaset hakkında ve özellikle ABD gibi demokrasilerin siyasetleri hakkında öğrendiklerimize dair genel ilkeleri sizlere sunmaktadır. Umarım bu çalışma, siyasete dair zaten sahip olduğunuz genel anlayışınızı daha da geliştirip zenginleştirir.

Özellikle bu birinci bölüm, zaten bir şekilde tanıdık olduğunuz çeşitli sözcüklerin net tanımlarını içermektedir. Çalışmanıza bazı temel terimleri oturtuktan sonra başlamanız gerekeceği için bu tanımları incelemek zorundayız. Çetrefilli olduğunu belki daha önce özel olarak fark etmediğiniz siyaset gibi sözcüklerin içerdiği karmaşıklığı görmek sizi şaşkırtabilir.

SİYASET

Siyaset nedir? Bir eylemi siyasal yapan nedir? Tamamı siyaseti ilgilendiren şu sorulara bir bakın. Ortak yönleri neler?

- Hitler, demokratik olduğu varsayılan bir dizi seçim yoluyla iktidarı nasıl ele geçirebildi?
- Amerikan Kongresi, enerji politikalarını belirlerken neden genellikle başkanla uzlaşamaz?
- Daha etkin yöntemleri bildikleri halde çalışanlar neden mektupları patronlarının talimatı doğrultusunda sınıflandırmalıdır?
- [ABD’de] Güneyli siyahilere, yerleşim alanları beyazlardan Kuzey’de olduğu kadar ayrılmadığı halde neden 1950’ler boyunca oy hakkı tanınmadı ve neden ayrı okullara yerleştirildiler?
- Eşcinsellerin orduya girmesi yasaklanmalı mı?
- Faşistlerin okullarda ders vermesi yasaklanmalı mı?
- Çoğu demokraside daha fazla parti varken neden ABD’de yalnızca iki ana siyasal parti var?
- Devlet ve yerel yönetimler, toprak sahiplerini, kamusal amaçlara yönelik ola-

siyaset: Bir grup insanın, bazı üyelerin diğer bazı üyeler üzerinde güç kullanımı yoluyla ortak kararlar alması.

rak ihtiyaç duydukları arazileri satmaları için zorlama konusunda aynı haklara mı sahip olmalı?

- Harry Truman, Hiroşima ve Nagazaki’yi bombalamakta haklı mıydı?
- Anne-babalarının yapmalarını istediği şeyleri yapmayan insanlar neden genellikle bu konuda suçluluk hisseder?

Bu sorular siyasetle ilgilidir. Patronlar ile anne-babalar hakkındaki sorular bu gruba ait değilmiş gibi görünebilir ama bunların siyasetle bağlantısı, bu bölümün sonuna doğru netleşecektir.

Bu soruların ortak yönü nedir? Burada iki temel unsur var ve akademisyenler genellikle her ikisini de siyaseti tanımlayan özellikler olarak kullanmaktadır. Birincisi, bütün sorular, bir grup insan için ortak bir kararın yani grup üyelerinin tümü için aynı şekilde uygulanacak tek-tip bir kararın alınmasıyla ilgilidir. İkincisi, tüm sorular, bir kişi veya insan grubunun başka bir kişi ya da insan grubunun davranışını etkilemek için güç kullanmasıyla ilgilidir. Şimdi ikisine de daha ayrıntılı olarak bakalım.

ORTAK KARARLARIN ALINMASI OLARAK SİYASET

Her insan grubu, sıklıkla, bir grup olarak herkese ortaklaşa uygulanacak kararlar almak zorundadır. Bir aile, nerede yaşayacağına, çocuklar için ne tür kurallar konacağına ve bütçenin nasıl denkleştirileceğine karar vermek zorundadır. Üniversitedeki bir sınıf (“sınıf”ın bir parçası olarak dersi veren kişi de dahil olmak üzere) zorunlu okuma materyalleri, öğrencilerin nasıl değerlendirileceği ve sınıfın ne kadar aydınlatılacağı konularına karar vermek zorundadır. Bir ülke, parkların nerede olacağına, savaşta hangi müttefikleri bulacağına, vatandaşları vergilendirerek nasıl gelirler yaratacağına, kimsesizlere nasıl bakacağına ve diğer pek çok konuya karar vermek zorundadır. Bunların her biri, grup için ortak politika ve grubun tüm üyelerini etkileyen tek bir kararın kurgulanmasını gerektirir. Doğal olarak bütün insan eylemleri grup için ortak politika oluşturulmasını gerektirmez. Kardeşler şakalaşırken ya da roman yazmaya karar veren bir aile üyesi bir aile politikası oluşturmaz. Dersin bir bölümüyle ilgili olarak ilave okumalar yapmaya karar veren (ya da belki de okumaların bir kısmını es geçen) bir öğrenci de doğal olarak bir sınıf politikası oluşturmaz. Bir kişinin yeni bir ev inşa etme konusundaki kararı; ülkenin, (faiz oranları, inşaat düzenlemeleri, arsa kullanımı ve o kişinin kararını etkileyen) imar konularında politikaları olsa bile ortak ulusal politikanın bir parçası değildir. Yeni araç tasarımı konusunda Ford şirketinin aldığı kararlar, ortak ulusal politikanın bir parçası değildir.

Bir grup insanın ortak politika (*policy*, siyasa) oluşturmasına katkı yapan bu eylemler siyaseti (*politics*) oluşturur ve bu politikalarla ilgili sorular ve bu politikaların oluşturulması siyasal sorulardır. Siyasal olanla olmayan arasında bir çizgi çekmek her zaman kolay değildir. Yukarıdaki Ford örneği

yanıltıcı olabilir; çünkü Ford, devlet içerisinde resmî rolü olmamasına rağmen aldığı kararlar, neredeyse ABD'nin ortak politikası olacak kadar büyük bir şirkettir. Bir başka deyişle, Amerikan devletinin otomotiv endüstrisinin az sayıdaki dev şirketin elinde toplanmasına izin vermesi ve bunun sonucunda bunlardan herhangi birinin kararlarının Amerikalıların yaşamları üzerinde önemli etkiler doğurması nedeniyle, bu kararların yarı kamusal nitelikte ve “bir anlamda” da “siyasal” olduğu ileri sürülebilir.

Siyasal olanla olmayan arasındaki ayrımın bir başka ilginç yönü de bunun aynı zamanda bir bakış açısı konusu olmasıdır. Ford'un tasarım kararları, ABD'nin siyasal kararları değildir; fakat bu kararlar, şirketin ortak politikasını belirlediği için Ford hisse senedi sahipleri, yöneticileri ve işçileri açısından siyasal kararlardır. Bir ailenin ev inşa etme kararı ülke açısından siyasal bir karar değildir ama bir grup olarak ailenin ortak politikasını ilgilendirdiği oranda siyasal bir karardır. Ford'un kararında “şirket siyaseti” ve ailenin kararında da “aile siyaseti” söz konusudur. Ama hiçbirisi ulusal siyasal bir karar değildir. Toplum, gruplar içerisindeki başka gruplar ve onların içerisinde de başka gruplardan oluşur. Ford, ABD içerisindeki bir gruptur ve aile de Ford'a bağımlı daha büyük bir grubun içerisinde yer alan bir grup olabilir. Tüm grup üyelerine uygulanacak bir kararın alındığı her durumda, bu grupların her birinin içerisinde siyaset vardır. Aklınızdaki gruba bağlı olarak Clauski ailesinin ev inşa etme kararının siyasal olduğunu ya da olmadığını düşünebilirsiniz. Clauski kararı, bir grup olarak aile açısından siyasaldır ama ülke açısından siyasal değildir.

GÜÇ (İKTİDAR) UYGULAMASI OLARAK SİYASET

Bölümün başlangıcındaki sorulardan siyaset adına çıkarılabilecek ikinci bir özellik ise şudur: Siyaset, her zaman bir kişi veya birçok kişinin başka kişi veya kişiler üzerinde güç tatbikiyle ilgilidir. **Güç (iktidar)**; bir kişinin, kendi istediklerini, çeşitli araçlar kullanarak başka birinin yapmasını sağlama yeteneğidir. Bu, siyasetin içinde daima vardır: bir kişinin istediklerini diğerlerinin yapmasını sağlamak. Sorulara geri dönüp baktığımızda, Hitler'in çok sayıda Almanı kendisine oy vermeye ikna ederek yüksek mevkilere geldiğini; Amerikan Kongresi ile başkanın enerji politikaları konusunda sıklıkla fikir ayrılığına düşme nedeninin, kendi istekleri doğrultusunda Kongre'yi zorlamak ya da ikna etmek için başkanın elinde fazla bir güç bulunmaması olduğunu vs. görürüz. Bu şekilde, her soru, bir kişinin diğerleri üzerindeki gücü ile ilişkilidir. Öyleyse siyasetin iki belirleyici özelliği vardır: (1) siyasetin her zaman insan gruplarının ortak kararlar almalarıyla ilgili olması ve (2) bu kararların, grubun diğer üyeleri üzerinde güç uygulayan bazı üyeleri tarafından alınması. Güç, bir kişinin başkalarının eylemlerini etkilemesine yardımcı olan çok çeşitli araçlar-

güç: Bir kişinin, istediklerini, farklı yöntemler kullanarak başka bir kişinin yapmasını sağlama. Ayrıca bkz. örtülü güç ve belirgin güç.

dan oluşabilir. Güç, polis memurunun bir göstericinin caddede yürüyüşünü engellediğinde olduğu gibi çok net olabilir ya da yoksul bir grup insanın sefaletleri nedeniyle hükümetin onlar yararına eyleme geçmesinde olduğu gibi göze çarpmayabilir.

Birini istemediği bir şeyi yapmaya zorladığımızda gücü zorlama olarak yapmayı arzuladığı bir şeyi yapmaya ikna ettiğimizde ikna olarak ya da hiç-bir makûl alternatif kalmayacak şekilde diğer alternatifleri sevimsiz hale getirerek teşvik yaratma şeklinde uygulayabiliriz. Gücün bu şekillerinden herhangi birini uygulayabilme yeteneği para, duygu, fiziksel güç, hukukî statü (örneğin polis memurunun trafiği yönlendirme yetkisi), önemli bir bilgiye sahip olma, çekici bir gülümseme, güçlü müttefikler, kararlılık, çaresizlik (Kuzey Vietnam'ın 1970'lerde ABD'yi yenmesini sağlamıştı) ve bunun gibi daha pek çok şeye bağlı olabilir. Bunların her biri, bazı insanların diğerlerini kendi istedikleri gibi davranmaya ikna etmesi için yardımcı olabilir.

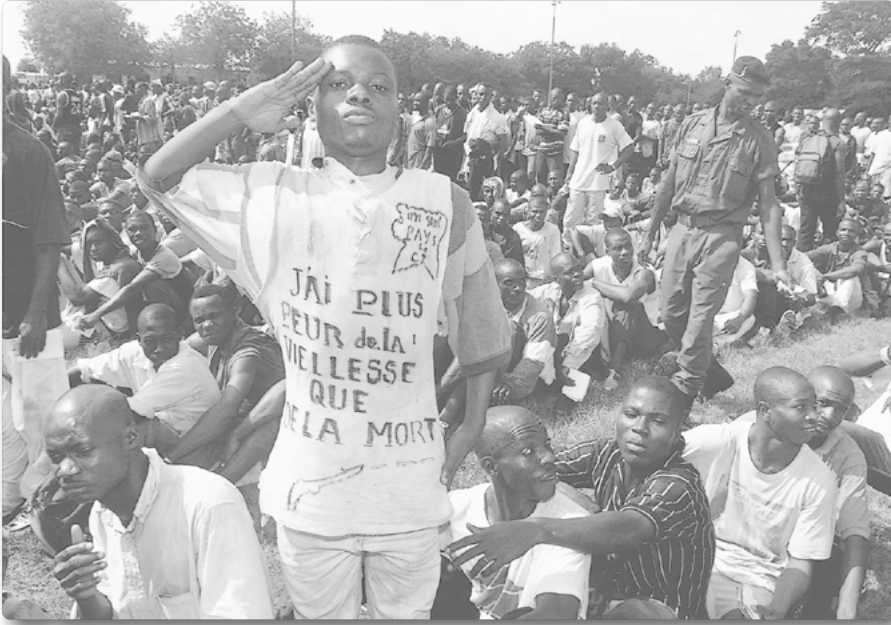
Burada listelediğim spesifik güç temellerini ezberlemeye gerek yok. Bunların amacı, önemli güç kaynaklarına dair kapsamlı bir liste sunmak değil, gücün çeşitliliği ve karmaşık yapısı hakkında bir fikir vermektir. Burada asıl anlatılmak istenen, siyasetin bütün şekillerinin güç kullanımını içerdiği ve bu gücün çeşitli biçimler alabildiğidir.

Örtülü ve Belirgin Güç

Gücün, söz konusu insanlar ya da gruplar arasında gözlemlenebilir herhangi bir bağlantı içermesi şart değildir. Akademisyenler **belirgin güç** ve **örtülü güç** arasında bir ayrım yapar. Belirgin güç, A'nın gözlemlenebilir bir eyleminin, B'yi A'nın istediği şeyi yapmaya itmesine dayanır. Polis memurunun bir sürücünün durup beklemesine neden olan işareti belirgin güce örnektir. Örtülü güç örneğinde B, A'nın isteklerini A'nın yaptığı ya da söylediği şeyler yüzünden değil, (1) B'nin, A'nın bir şeyler yapılmasını istediğini hissetmesi ve (2) A'nın yapılmasını istediği şeyin çeşitli nedenlerle B tarafından da istenmesi nedeniyle yapar. Örtük güce dair birçok örnek aile içinde bulunabilir. Aile üyeleri birbirlerine öylesine alışkıdır ki genellikle dışardan görülecek bir iletişim olmadan dahi birbirlerinin ne istediklerini anlayabilirler. Örneğin bir baba, bir cumartesi sabahı arabanın anahtarlarını kızına uzatabilir. Kızı ondan istekte bulunmadan, kızının ne isteyeceğini bildiği ve onun isteğini yerine getirmek istediği için baba bunu öylece yapar. Kız aracı kullanırken anne ve babasının konu hakkındaki hassasiyetlerini bildiği için 90 km hız sınırına katı bir şekilde uyabilir. İki örnekte de aile üyelerinin birinden diğerine herhangi bir açık işaret yoktur.

belirgin güç: A'nın gözlemlenebilir bir eyleminin B'nin A tarafından istenen bir şeyi yapmasına neden olması temelindeki güç.

örtülü güç: B, A'nın isteklerini A'nın yaptığı ya da söylediği şeyler yüzünden değil, (1) B'nin, A'nın bir şeyler yapılmasını istediğini hissetmesi ve (2) A'nın yapılmasını istediği şeyin çeşitli nedenlerle B tarafından da istenmesi temelindeki güç.

Güç olarak siyaset: Kaçırılan ve savaşmaya zorlanan bir çocuk. Tişörtünde yazan hem kabadayıcı hem de acınacası: “ölümden çok yaşlılıktan korkuyorum”.

©AP Photo/Boris Heger

Örtülü güce dair siyasetin genel çerçevesi dahilinde bilinen bir örnek de İngiltere Kralı II. Henry'nin hükümdarlığı dönemindedir. Kral, Canterbury Başpiskoposu Thomas à Becket'la bir dizi çatışma yaşamıştır. Bir gün Henry, “Biri beni bu adamdan kurtarmayacak mı?” diye çıkmıştır. Kralın söylediğini duyan dört şövalyesi, hemen işe koyulup Becket'ı öldürmüştür. Tarihçiler, kralın Becket'ın öldürülmesini gerçekten isteyip istemediğini hâlâ tartışmaktadır.

Örtülü güçle ilgili önemli ve ilginç olan şey, belirli bir durumda gücün uygulanıp uygulanmadığı konusunda gözlemcinin karar vermekte zorlanacak olmasıdır. Örtülü gücün kaynağı uygulamasından tamamen ayrı ve uzakta olabilir. Örneğin arabayı kullanan kızın neden saatte 90 km hızı geçmediğini anlamak için onun küçüklük dönemlerine bakmak durumunda kalabiliriz. Bir ülkenin diğerine, “Anemone eyaletini bize bırak yoksa seni işgal ederiz” dediği bir durumda gücü kolaylıkla analiz edebiliriz. Yenilmiş Irak'ın ABD'den ekonomik yardım alma konusundaki gücünde olduğu gibi gücün dayandığı kaynaklar çeşitli ve karmaşık ya da kralın, askerlerinin yanında söylendiğinde olduğu gibi tamamıyla veya kısmen imalıysa gücü o kadar kolayca analiz edemeyiz.

Güç Analizinin Zorluğuyla İlgili Bir Örnek

Hem gücün siyaset açısından önemli olması ve hem de gücün tam olarak nasıl ve ne zaman uygulandığının ölçülmesinin zorluğu nedeniyle, farklı grupların ne kadar güce sahip olduğuna dair siyaset bilimi içerisinde sürekli tekrarlanan tartışmalar vardır. 1950 ve 1960'lardaki ünlü tartışma, Amerikan şehirleriyle ilgili olarak akademisyenlerin sorduğu “küçük bir grup insan mı [şehir merkezinde yaşayanlar, siyasî patronlar ya da bunun gibi] Amerikan şehirlerini yönetiyor?” sorusu etrafında dönüyordu. Bu çok basit bir soru gibi görünebilir ama siyaset bilimciler açısından bunun cevabının verilmesi zordu ve bu konuda hâlen net bir cevap yoktur. Bu tartışma, daha kapsamlı bir şekilde günümüze dek devam etmiştir. Bu tartışma, Floyd Hunter, Atlanta şehriyle ilgili bir çalışmada gazetecilere, yetkililere, önde gelen işadamlarına ve başkalarına şehrin en önemli kişilerinin kim olduğunu sorarak bu soruyu cevaplamaya çalıştığında başladı.¹ Çeşitli kaynaklar aşağı yukarı aynı lider grubuna işaret edince Hunter, Atlanta'nın küçük ve kapalı bir grup tarafından yönetildiği sonucuna vardı.

Fakat buna karşılık olarak Robert Dahl, Hunter'ın görüştüğü kişilerin hepsinin yanılıyor olabileceğini ve hepsinin de aynı şekilde yanılıyor olabileceğini ileri sürdü. Bu kişiler, şehir merkezindeki şirket elitlerinin Atlanta'yı yönettiğini düşünüyordu çünkü bu düşünce şehir hakkındaki yaygın inanın bir parçasıydı ama yanlış olabilirdi. Şehir merkezindeki insanların güç konusunda nam salmış olmaları, onların gerçekten güçlü olduğu konusunda Dahl'ı tatmin etmedi; bunun yerine Dahl, gücün gerçekten kullanıldığını görmemiz gerektiğini söyledi. Önceki Atlanta çalışmasına bir karşılık olarak New Haven üzerine kendisi yeni bir çalışma yaptı.² Aralarında eğitim ve kentsel dönüşümün de yer aldığı toplumun önemli sorunlarını seçti ve her sorun türüyle ilgili karar alma sürecine katılanları kayıt altına aldı. Kendisini gözlemlenebilir güçle sınırlandırıyor ve dolayısıyla örtülü güç olasılığını göz ardı etmek zorunda kaldı. Bunun dışında izlediği prosedürler netti. Oldukça farklı grupların farklı sorunlar konusunda aktif olduğunu gördü. Örneğin ebeveynler ve “dernekçiler” özellikle eğitim konusuyla ilgilenirken şehir merkezinde yaşayanlar özellikle kentsel dönüşüm konusuyla ilgiliydi. Dahl, New Haven şehrinin kapalı ve tek bir grup tarafından değil, karar konusu olan soruna bağlı olarak iştirak eden veya etmeyen çok çeşitli gruplar tarafından yönetildiği sonucuna vardı.

Bu tartışmada üçüncü bir tutum daha belirdi. Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, çeşitli karar türlerinde kimlerin aktif olduğuna bakmanın yeterli

1 Floyd Hunter, *Community Power Structure* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1953). Günümüz Atlanta siyasetinin 1953'te Hunter tarafından tanımlanan şekilden çok farklı olduğunu da dikkate almak gerekir. En bariz fark, Atlanta'nın artık yıllardır siyahî bir belediye başkanı olmasıdır. Hunter'ın tanımladığı güç yapısı tamamen beyazlardan oluşuyordu.

2 Robert Dahl, *Who Governs?* (New Haven: Yale University Press, 1961).

olmadığını ve öncelikle neden bazı spesifik sorunların gündeme geldiğini de araştırmamız gerektiğini belirterek Dahl'ın New Haven çalışmasını eleştirdi.³ Belki de en önemli karar, hangi sorunların kamuoyunun dikkatine sunulacağını belirleyen karardır. Örneğin, Dahl'ın araştırma yaptığı dönemde New Haven, şehrin mahalleleri arasındaki ırksal ayrışmayı dağıtmak, vergileri azaltmak ya da kamu hizmetlerini devralarak bunları kamusal bir şekilde yürütmek konusunda herhangi bir politika düşünmüyordu. Kamusal gündemi bu şekilde etkileme ya da kontrol altına alma yeteneği, kamusal politikalar konusunda önemli bir güç demektir. Bu yeteneğe kim sahiptir? Siyasal liderler? Medya? Öğretmenler ve profesörler? Blogcular? Bu düzeyde kararlar küçük bir "güç eliti" tarafından kontrol edilebilir de edilmeyebilir de; bunu Dahl'ın tasarladığı şekildeki bir çalışmaya bakarak söyleyemeyiz.

Hangi meselelerin kamusal tartışmaya dahil olacağı konusundaki bu soru siyaset açısından son derece önemlidir. Örneğin Larry Bartels, Amerikan halkının ekonomik eşitliğe değer verdiğine ve eşitliği Amerikan toplumunun tipik değerlerinden biri olarak gördüğüne dikkat çeker. Ama ekonomik eşitsizlik, ABD'de neredeyse dünyanın diğer tüm zengin ve ileri ekonomilerinden daha fazladır ve 1980'den bu yana belirgin bir şekilde daha da artmıştır.⁴ Öyleyse ekonomik eşitlik, basında ve halkın gözünde nasıl önemli bir sorun haline gelmemiştir? Bartels, bu sorunu ön plana çıkarma konusundaki başarısızlığın Amerikan siyasetini derinden etkilediğini göstermiştir.

Gündem kontrolünün güç kavramına eklediği karmaşıklığın ötesinde, Steven Lukes'un çalışmalarından yararlanan Peter Digeser, "gücün üçüncü bir yüzü" olduğunu ileri sürmüştür. Digeser, Bachrach ve Baratz'ın argümanını daha ileriye taşımıştır. Onların tanımladığı süreç bir elit grubun diğer başka grupların ihtiyaç ve istekleri hakkındaki tartışma gündemini kontrol etmesiydi. Digeser ise bu sürecin, bazı grupların istemeleri gereken şeyleri istemelerinin bile mümkün olmayacağı şekilde, fikirleri ve kamuoyunu kontrol eden bir elit kontrolünden oluşabileceğine dikkat çekmiştir: "Lukes, B bilerek ve isteyerek A'nın arzularını yerine getirmek istese bile güç kullanılabileceğini ileri sürmüştür. Lukes, eğer B nesnel ve gerçek çıkarlarına aykırı olarak hareket ederse güç uygulandığını iddia eder."⁵ Bir başka deyişle elitler, yalnızca masaya gelmesini istemedikleri önerilerin tartışılmasını önleyerek değil, baştan itibaren uygunsuz öneriler hiç yapılmayacak şekilde insanların isteklerini etkileyerek de güç uygulayabilir. Lukes'un çalışması temelinde Digeser'in testi, insanların masaya gelemeyen öneriler yapıp yapmadıkları de-

ğil, insanların isteklerinin kendi gerçek çıkarlarına aykırı olup olmadığıdır. Digeser açısından insanların istekleri ve gerçek çıkarları arasındaki böyle bir ayrışma, elit gücünün işaretidir. Buna göre elitler, insanların, elitleri tehdit edecek şeyleri (ihtiyaçlarını fark etmeyerek) istemeyecekleri şekilde iletişimi ve düşünceleri kontrol ederek güçlerini sürdürür. Doğal olarak bunun analizi son derece zordur, çünkü insanların yalnızca ihtiyaç duyduklarını düşündükleri şeyle bundan ayrı olarak gerçekten neye ihtiyaçları olduğunu belirlememiz gerekir. Kendileri çok farklı değerlere sahip olan akademisyenler, başka insanların "gerçek" ihtiyaçlarını belirleme konusunda her zaman iyi bir konumda değildir.

Amerikan şehirlerindeki güç sorununun nasıl karmaşık bir hale geldiği dikkatinizi çekmiştir. Hunter, Atlanta konusunda çok net bir değerlendirme sunmuştur. Dahl, New Haven'da farklı türden insanların farklı sorun türleri bağlamında başat güce sahip olduğuna dikkat çekerek sorunu daha karmaşık hale getirmiştir. Bachrach ve Baratz, hangi sorunların tartışma gündemine gireceğini kimin kontrol ettiğine de bakmak zorunda olduğumuzu bize hatırlatmaktadır. Ve Digeser, bu kontrolün, insanların isteklerini şekillendiren elit denetiminde bilinçsiz bir düzeyde işleyebileceğini tartışmaya eklemiştir. Sonuç itibarıyla, gücün şehirlerimizde belirli ellerde toplanmasıyla ilgili olarak genel ve net bir sonuca varmak kolay değildir; çünkü nelerin olabileceken olmadığını ve hangi tartışmaların kamusal alana girebileceken girmediğini araştırmak zordur. Bu araştırma dizileri, gücün doğasındaki karmaşıklığı net bir şekilde gözler önüne serer.⁶

Bu çalışmalar, güç hakkında az sayıda genel geçer gerçeklikler olduğunu net bir şekilde ortaya koysa da, gücün çalışılması imkansız bir konu olduğu sonucuna varmamalıyız. Aksine, gücün karmaşıklığının ve ölçümünün zorluğunun anlaşılması, gücün oldukça spesifik örneklerinin ayrıntılı incelemelerini yapmamızı sağlayabilir. Örneğin Bachrach ve Baratz'ın makalesine karşılık olarak Amerikan siyasetinde gündem belirlenmesiyle ilgili çeşitli ilginç çalışmalar yayınlanmıştır. Bunlar, hangi sorunların tartışmaya dahil edileceğine karar veren gücün en önemli güç olduğu yönündeki düşüncenin doğrudan sonucudur. Gücün karmaşıklığı ve muğlaklığına rağmen bütün siyasetin bir tür güce dayandığını ve gücün kaynaklarının son derece çeşitlilik gösterdiğini söyleyebiliriz. Siyaset hakkındaki çoğu soru açısından, tam olarak ne tür bir gücün söz konusu olduğunu ayrıntılı olarak belirtmek gerekmez. Bir tür güçle karşı karşıya olduğunuzu aklınızın bir köşesinde tutmak her zaman faydalı olacaktır; ama bu farkındalık genellikle analiz-

3 Peter Bachrach ve Morton S. Baratz, "The Two Faces of Power," *American Political Science Review* 56 (1962): 947-53.

4 Larry M. Bartels, *Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008).

5 Peter Digeser, "The Fourth Face of Power," *Journal of Politics* 54 (Kasım 1992), s. 980. Lukes'a yapılan atıflar için Steven Lukes, *Power: A Radical View* (Londra: Macmillan, 1974).

6 Digeser, güce dair yeni bir yaklaşım daha tanımlar (bu da onun "dördüncü yüzü"dür) -kendimize ve çıkarlarımıza dair tanımlarımızın başkalarının üzerimizde uyguladığı güçten doğduğu yönünde zengin fakat muğlak bir kavram geliştiren Michel Foucault'nun yaklaşımı. Yani elitler, insanların yalnızca istekleri üzerinde değil aynı zamanda kendilerini nasıl tanımladıkları üzerindeki hegemonyalarını da sürdürebilir. Bu noktada, hiçbir şey somut olmadığı için analiz zorlaşır -kimine göre ise çöker.

lerin için bir arkaplan ya da bir başlangıç olarak iş görebilir. Bu bölümün başında ortaya atılan soruların çoğunu, bu soruların bağlamını oluşturan güç ilişkilerinin net analizlerini yapmadan da ele alabiliriz.

Siyaseti Ortak Bir Karar Tercihini Olarak Yorumlamak

Gözlemlerle net olarak tespit etmenin zorluğuna rağmen güç, kavramsal olarak oldukça basittir: Bir kişi, başka kişilerin bazı araçlar yoluyla, kendi istediğini yapmasını (ya da yapmamasını) sağlar. Yukarıda, “bazı araçlar”ın tespitinin zor olabileceğini fakat kavramın kendisinin oldukça basit olduğunu gördük.

Bununla birlikte siyaseti bir “tercih” olarak yorumlamaya çalışırsak, kavramın kendisinin kavranmasının biraz zor olduğunu görürüz. Tercihle tam olarak kastettiğimiz nedir? Siyasal bir çıktıyı bir tercih konusu olarak gördüğümüzde bu çıktıyı ya toplumun geneli tarafından ya da en azından siyaseten önemli bazı kişilikler tarafından ona ihtiyaç duyulduğu gerçeğiyle açıklarız. Yani, bu sonuç, önemli birtakım insan (muhtemelen de herkes) açısından olması gerektiği için ortaya çıkmıştır. İlk bakışta bu, kulağa gizemli bir şey gibi gelir. Nedenselliğin zamanda hep ileriye doğru işlemesi gerektiğini biliyoruz fakat burada, bir şeye duyulan ihtiyacın, onu doğuracak eylemlere yol açtığını söylüyoruz!

Fakat tercih yorumu, çoğu insanın eyleme geçmesini sağlayan ve hepsi de bir şeyleri ortaya çıkarmaya yönelik ihtiyacın hissedilmesiyle alakalı pek çok unsur açısından gerçekten yetersizdir.

Bu yüzden 3. Bölüm’de, neden 15 ila 18. Yüzyıllar arasında Avrupa’da güçlü hükümetlerin [devletlerin] geliştiğini, aynı dönemde Avrupa’da modern geniş kapsamlı sanayi ve ticaretin yükselişi ile neden bunların etkin bir şekilde işleyebilmesi için geniş toprakları kontrol edecek güçlü hükümetlerin [devletlerin] gerekli olduğuna dair bir açıklamayı (“tercih” açıklaması) göreceksiniz. Bu, ihtiyacın gizemli bir biçimde güçlü hükümete yol açtığı anlamına gelmez. Aksine, krallar, güçlerini artırıp derinleştirebilmiştir çünkü toplumdaki büyük ve önemli gruplar (tüccarlar ve fabrikatörler) güçlü bir kraldan yararlanabileceklerini düşünerek kralların gücünü artırmasını desteklemişlerdir. Bir başka ifadeyle, güçlü devlete duyulan ihtiyaç bunları da beraberinde getirmiştir, ama bu gizemli bir şekilde olmamıştır. Bunun yerine, gücün çok sayıdaki bireysel kullanımı, “tercih” sonucunu doğurmuştur.

14. Bölüm’de, parlamenter hükümetlerin, başbakanlar parlamento üyelerinin bireysel oylarını sıkı bir şekilde kontrol altına alabildiğinde sorunsuz olarak çalıştığına dair bir başka örnek göreceksiniz. Sonuç olarak –“tercih” yorumuna göre– çoğu parlamenter sistem sıkı disipline sahip partiler geliştirmiştir. Bu, ihtiyacın gizemli bir biçimde disiplinli partiler ortaya çıkardığı anlamına gelmez. Bunun yerine, yıllar boyunca deneme yanılma yoluyla, başbakanlar, partileri disiplinli iken hayatlarının daha kolay olacağını fark ederek parti üyelerini hizaya sokmak amacıyla çeşitli ödül ve cezalar tertipleli.

İlkesel olarak bu örneklerin her biri, çok sayıdaki nispeten küçük bireysel güç etkileşimine indirgenebilirdi. Bununla birlikte bu da, ağaca bakmaktan ormanı görememek anlamına gelirdi. Bütün bireysel güç etkileşimlerinde işleyen ana süreç, toplumun ya genelinin ya da önemli ve güçlü kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak davranış örüntülerinin yeniden şekillendirilmiş olmasıdır. “Tercih” yorumu, bu gerçeği, binlerce küçük güç etkileşimini inceleyerek yapılamayacak şekilde yakalar.⁷

“Tercih” çıktısına güç olayları aracılığıyla ulaştığımız için, “tercih”in gerçekten güçle ilgili olduğunu görüyoruz. Ancak “tercih” perspektifinin de bazı avantajları vardır. Birincisi, yukarıda da gördüğümüz gibi, büyük resmi görmemize yardımcı olma konusunda bazen güçten daha etkilidir. İkincisi, siyasetin ihtiyaçları karşıladığını vurgular. Tamamen güç perspektifinden bakıldığında ihtiyaçların siyaseti şekillendirme rolünü kolaylıkla gözden kaçırabiliriz.

GÜÇ VE TERCİH

Öyleyse siyaset, gücü kullanarak grup için ortak kararlar almaktan ibarettir. İçerdiği bazı karmaşıklıklara rağmen kavram, herhangi bir eylemin bu anlamda siyasal olup olmamasına bakılmaksızın ilgili herkese genellikle daha net gelecektir. Tanımımızın iki kısmından da, bu tür ortak politikaların yapımına dair iki temel yöntem çıkar ve insanlar genellikle belirli bir siyasal eylemi yorumlarken bunlardan birini ya da diğerini vurgular. Bunu yaparken kendi görüşlerinin ulaştıkları sonuçlara nasıl renk verdiğini göremezler. İki alternatif görüş şu şekildedir:

1. Siyasal eylemi, ortak bir soruna rasyonel olarak en iyi ortak çözümü –ya da en azından kabul edilebilir ortak bir çözümü– üretmenin bir yolu olarak yorumlayabiliriz. Yani, siyaset kamusal tercihlerden oluşur. (Bu perspektif, kararların işbirliğine dayalı yönünü vurgulasa bile güç, yukarıda da belirtildiği gibi yine de tercihlerde bulunmayı içerecektir; ve hiç değilse bile ikna edebilme gücü ile ilgili olacaktır ve doğal olarak “kamu”nun bir kısmı mutlaka daha fazla güce sahip olarak olayları kendi ihtiyaçları lehine çevirecektir.)
2. Siyasal eylemi, bazı insanların başkalarının hakimiyetine girdiği bir süreç olarak yorumlayabiliriz. Yani siyaset, en basit haliyle güç kullanımından ibarettir. Burada gücü, genellikle zorlama olarak düşünürüz.

7 Siyaset bilimindeki tercih yorumu, bazı ağaçların yapraklarını tırtıllardan temizleyecek karıncaları ödüllendirip cezbetmek için tatlı meyve tomurcukları geliştirdiği yönündeki evrimci biyolog açıklamasına benzer. Tabii ki ağacın bunu etrafıca düşünerek yaptığını kimse düşünmez. Aslında ortaya çıkan sonuç, yıllar boyunca türler arasındaki milyonlarca doğal seçim olayının bir toplamıdır. Biyologların açıklaması, (mümkün olmasa da) tüm seçim olaylarının tek tek sıralanmasıyla yitirilecek doğru bir anlayışı ortaya koymaktadır.

© The New Yorker Collection 19 Nisan 2004. Lee Lorenz, cartoonbank.com. Bütün hakları saklıdır.

Bir başka ifadeyle, aynı siyasal eylemi zıt bakış açılarından gözlemleyen iki insan, ne olduğu konusunda farklı düşüncelere sahip olabilir. Örneğin tercih bakış açısıyla düşünen biri, Amerikan başkanlık seçimlerinde oy kullanmamış çok sayıda insana bakarak bunun makûl derecede sağlıklı bir durum olduğu sonucuna varabilir. Çünkü bu kadar çok sayıda insanın oy vermemeyi seçmesi nedeniyle insanların mevcut haliyle durumdan memnun olduklarını düşünebilir. “Güç” bakış açısıyla düşünen başka biri de, aynı oy kullanmamış insanlara bakıp Amerikan seçimlerinin bir kandırmaca olduğu, aslında seçmenlere önemli farklılıklar içeren seçenekler vermeksizin (örneğin, çoğu seçmen, oy kullanırken seçeneğin az olmasını sorun etmez) seçimlere halkın tercihi görünümü verilmeye çalışıldığı sonucuna varabilir.

Çoğunlukla her iki bakış açısı da kısmen doğrudur. Siyaset, genellikle kendisi için politika üretilen grubun en azından genel ihtiyaçlarının dikkate alınmasını içerir: Saf bir tiranlık nadirdir ve sürdürülmesi zordur. Aynı zamanda, ortak bir politika oluşturulması, genellikle grubun bir kısmının en azından belli oranda diğer kısmını domine ettiği anlamına gelir. Yukarıdaki başkanlık seçimi örneğinde belki her iki tanımlama da bir ölçüde doğruluk içerir.

Bu iki perspektifi akılda tutmak iyi bir şeydir, çünkü böylece belirli bir siyasal durumun tamamen biri ya da diğeri olduğu yönündeki yanlış yargıdan kaçınabiliriz. Örneğin üniversitedeki bir sınıf, kendisi için ortak politika oluşturulması gereken ve bu konuda içerisinden tek bir kişiye (dersi veren kişi) resmen sorumluluk yüklenen bir gruptur. Böylece grubun siyaseti, büyük oranda dersi veren kişinin öğretim görevlisi olarak sahip olduğu otorite temelinde öğrencilere hakimiyetinden oluşur. Ancak, sınıf tamamen veya basit bir hakimiyet sistemi değildir; çünkü öğrencilerin karar alma süreçlerine katılımını sağlayan bir dizi gayri resmî mekanizma mevcuttur. Kısacası, sınıf siyaseti de ortak sorunlara rasyonel çözümler üretme boyutu içermektedir. Sınavların zamanlaması, kapının kapatılıp kapatılmayacağı, ışıkların açılıp açılmayacağı ya da özel projelerin ve sınavların içeriği gibi sorunlar, genellikle dersi veren kişi tarafından öğrencilerle görüşülerek kararlaştırılır. Öğrenciler, daha dolaylı biçimlerde –ilgi alanlarını ifade ederek– genellikle dersin içerik ve hızını etkileyebilir. (Ders sona ermeden iki dakika önceki kağıt hışırdatmalarının etkisini asla küçümsemeyin.) Dolayısıyla, sınıf siyaseti temel olarak hakimiyete dayansa bile bir miktar da ortak sorunlara ortak arayış unsuru içerir. Siyasetin iki yönü konusunda uyanık değilsek bunu gözden kaçırabiliriz.

Bu soruna dair bir örnek, popüler bir teorinin (5. Bölüm’de tartışacağımız rasyonel tercih teorisi) “tercihi” “güç” aleyhine aşırı vurguladığını ileri süren Terry M. Moe tarafından öne sürülmüştür. Bu teoriler bütünüün ilgi alanlarından biri de, Kongre, Başkanlık, bürokrasi ve benzeri gibi kurumların neden mevcut şekilleriyle kurgulanmış olduklarıdır. Teori, bu tür kurumların oluşumunda iradî tercihleri vurgulamakta ve onların, tutarlı politikalar elde etmek için farklı insanların koordinasyonu sorununu çözmeye yönelik olarak evrilen yapılar olduğunu düşünmektedir. Bu kurumların oluşum biçimini, tutarlı politika yapımı ihtiyacıyla açıklaması bakımından açık bir biçimde “tercih” perspektifidir. Fakat Moe’nun da dikkat çektiği gibi, bu zararsız görüş hikayenin bir parçasını oluşturabileceği gibi, kurumlar aynı zamanda istedikleri şeyleri elde etmeye çalışan güçlü aktörler tarafından da şekillendirilmektedir. Böyle bir “güç” perspektifinin eksikliği, teori için ciddi bir kusurdur.⁸

Hakkında güçlü duygulara sahip olduğumuz ve önyargılara sahip olmamızın beklenebileceği siyasal eylemleri dikkate alırken bu iki bakış açısını aklımızın bir köşesinde tutmak özellikle önemlidir. Örneğin Sovyetler Birliği’nde demokratik seçimlere başlanana kadar Amerikalılar komünist ülkelerdeki seçimleri birer aldatmaca olarak göz ardı ediyordu, çünkü seçmenler yalnızca tek bir aday için oy kullanabiliyordu ve bir seçim rekabeti yoktu. Bununla birlikte, bu seçimlerde, ortak eylem arayışına yönelik olarak sürpriz bir geniş katılım unsurunun bulunduğu da açıktı. Örneğin, oy pusulasında yalnızca tek

⁸ Terry M. Moe, “Power and Political Institutions,” *Perspectives on Politics* 3 (Haziran 2005), s. 214.

adayın bulunduğu rekabet içermeyen seçimler döneminde bile Sovyet vatandaşlarının yüzde 28'inin, zaman zaman diğer seçmenleri kendileri gibi oy kullanmaları yönünde ikna etmeye çalıştığı ve yüzde 19'unun da bir sorunla ilgili olarak bir eyalet ya da ulusal hükümet yetkilisiyle bağlantıya geçtiği görülmüyordu.⁹ “Seçim öncesindeki haftalarda, çok sayıda araştırma çevrelerinin ve tartışma gruplarının olduğu, kampanya toplantılarının, kapı kapı dolaşım oy toplama çabalarının, kitle toplantılarının ve konuşmaların yapıldığı görülmektedir.”¹⁰ Sovyetler Birliği'nin rekabetsiz seçimlerinin, o dönemde algılayamadığımız bazı özellikleri varmış gibi görülüyor.

Siyasetin güç ve tercih arasındaki karşılıklı etkileşimler değil de bunlardan yalnızca biri ya da diğeri olduğunu düşünmemize yol açan duygulara bir diğer örnek de 2003'te İkinci Körfez Savaşı dönemindeki Irak'tır. Amerikan hükümeti, Saddam Hüseyin'in, zorlayıcı gücüne dayanarak ülkeyi yöneten acımasız bir diktatör olduğu düşüncesine o kadar güçlü bir şekilde odaklandı ki savaşı kazanan Amerikan birliklerinin coşkulu ve minnettar Iraklı kalabalıklar tarafından karşılanacağını bekliyordu. Rejim, gerçekten de ifade edilmesi güç bir şiddet yoluyla ayakta tutulmuş olmakla birlikte, yönetimin temelini bundan daha karmaşık olduğu, Saddam Hüseyin'e yönelik nefret nedeniyle unutuldu. O yalnızca acımasız bir diktatör değil, aynı zamanda millî birlik ve milliyetçiliğin de odak noktasıydı; ülkenin bazı kısımları (başka kısımları olumsuz etkilense de) onun rejimi tarafından özel muamele görüyordu; ve şiddet potansiyeli olan bir ülkede düzeni sağladığı düşünülüyordu. Bunun sonucunda Amerikan birliklerine yönelik olarak ortaya çıkan karışık tepkiler –Saddam Hüseyin'in baskılarının sona ermesiyle birlikte gelen rahatlama ama güvenliğin ortadan kalkması ve yabancı bir ordu işgalinin varlığına duyulan öfke– Amerikan hükümetini şaşırttı ve kendisini felce uğratan bir ayaklanmanın ortaya çıkışı karşısında hazırlıksız yakalandı.

Siyasal bir tercihin, yalnızca güç uygulamasından ya da sadece kolektif tercihlerin karşılanmasından her zaman daha fazlasını içerdiğini aklımızın bir köşesinden tutmak, bir konu hakkında güçlü önyargılara sahip olduğumuz farkındayken bile çok çeşitli olasılıklar karşısında uyanık kalmamıza yardımcı olur.

2. Bölüm'ün bu kısmını özetleyecek olursak: siyaset, bir insan grubu için güç kullanımı yoluyla ortak kararlar alınmasından ibarettir. Her siyasal eylemi ya ortak sorunlara bir cevap arayışı olarak ya da grubun bazı üyelerinin kendi iradelerini diğerlerine dayatma eylemi olarak iki perspektiften yorumlayabiliriz. Her iki bakış açısının da genellikle bir ölçüde geçerliliğe sahip olduğunu unutmamak önemlidir. Bunu hatırlamak, karşımızdaki konu

hakkında güçlü önyargılara sahipsek özellikle önemlidir; çünkü her iki bakış açısını da aklımızda tutmak, o konu hakkında dar ve önyargılı biçimlerde düşünmekten kaçınmamıza yardımcı olur. Siyaset hakkındaki görüşlerimizi etrafında şekillendirdiğimiz iki ana tema olan güç ve tercih, bu kitaba başlığını vermiştir. İlerleyen bölümlerde siyasetin çeşitli boyutlarını incelerken yine karşımıza çıkacaklar.

otorite: İktidarı elinde bulunduranın belli emirleri verme hakkı olduğu ve bu emirlere uyulması gerektiği konusundaki genel anlaşmaya dayalı güç.

Gücün Liderlerin Elinde Toplanması

Güç kullanımı, çok büyük insan grupları için ortak kararlar alırken bile şaşırtıcı biçimde evrenseldir. Dünyanın farklı yerlerindeki insanlar, fiziksel dayanıklılık ve zeka bakımından birbirinden çok farklı değildir. Temel yetenekler açısından aşağı yukarı eşittirler. Ancak milyonlarcası, özsel yetenekleri kendisinininkinden birazcık daha üstün olan başka bir kişiden korkar ve ona boyun eğer.

Aile içerisinde, çocukların zayıflık ve deneyimsizlikleri nedeniyle böyle olması anlaşılabilir bir durumdur. Ailenin yetişkin üyeleri çocuklardan daha güçlüdür ve bunların çocukları kontrol edebilmesi belki de doğaldır. Ancak, çok sayıdaki yetişkinin, eylemleri üzerindeki bu türden bir kontrolü bir komutana, Milletvekiline, bir diktatöre ya da dinî bir lidere vermesi hayret verici bir durumdur. Siyasal gücün bu kadar evrensel olması ve genellikle de az sayıda insanın elinde toplanması nasıl mümkün oluyor?”

Bu sorunun bu şekilde ortaya konması, bir kez daha gücün temellerinin çeşitli ve karmaşık olması gerektiğini gösterir. Fiziksel zorlama, tek başına, dünyanın farklı yerlerindeki insanların siyasal liderlere itaat etmelerini sağlamayacaktır.

Otorite ve Hükümet

Gücün bu şekilde yoğunlaşmasını mümkün kılan şey **otoritedir**. Eğer konuya müdahil insanlar arasında o kişinin bazı kararları kontrol etme hakkı olduğu ve onun bu konudaki kararlarına uyulması gerektiği yönünde genel bir uzlaşma varsa, o kişi (ya da grup) otoriteye sahip demektir. Toplumdaki çeşitli birey ya da gruplar, spesifik davranış biçimlerine yayılan sınırlı türden otoritelere sahiptir. Anne ve babalar, belli yaşta çocuklarına ne zaman yatmaları ve kiminle oyun oynamaları gerektiğini söyleme otoritesine sahiptir, ama çocuklar büyüdükçe bu otoritenin geçerli olduğu etkinlik yelpazesi daralarak gittikçe yok olur. Sınıftaki öğretmen, öğrencilerine derse nasıl hazırlanmaları gerektiğini söyleme hakkına sahiptir ama öğretmenin onlara kiminle çıkabileceklerini ya da hangi siyasal adayı desteklemeleri gerektiğini söyleme otoritesi yoktur. Bir fabrika yöneticisinin üretim bandındaki bir işçiye hangi vidaları sıkacağını söyleme

9 Richard D. Little, “Mass Political Participation in the U.S. and the U.S.S.R.,” *Comparative Political Studies* (Ocak 1976), s. 439.

10 a.g.e.

11 R. M. MacIver, *The Web of Government* (New York: Macmillan, 1967), bölüm. 1.

otoritesi vardır ama kahve molalarını nasıl geçirmesi gerektiğini söyleyemez ve işçi işten ayrıldığında yöneticinin hiçbir otoritesi yoktur.

Bu grupların aksine, **hükûmet** bir ülkedeki nihaî otoriteye sahip bir grup insandır. Toplum içerisinde hükûmetin bütün yetkilerinin otoriteyle ilgili olması özgün bir durumdur ve en azından potansiyel olarak hükûmetin otorite tatbik edebileceği sınırsız bir eylem yelpazesi vardır. Çoğu hükûmet kendi otoritesi üzerine kendisi sınır koyar; örneğin Amerikan hükûmeti insanların hangi dine mensup olacakları ya da insanların ne düşünüp ifade edecekleri konusunda otorite kullanımını anayasasında reddeder. Bununla birlikte bu sınırlar kendi kendine koyulmuştur ve mutlaka hükûmetin “doğal” yapısında bulunmaz. Dünyadaki pek çok hükûmet, herhangi bir dönemde, insanlara hangi dine mensup olmaları gerektiğini, neleri ifade etmeleri ya da etmemeleri gerektiğini, ne tür cinsel faaliyetlere izin verildiğini, nelerin yenilip içilebileceğini ya da katılabilecekleri spor ve eğlenceleri söyleme otoritesini elinde bulundurmuştur. Herhangi bir hükûmetin herhangi bir dönemde üzerinde otorite kullanmadığı bir insan etkinliği alanının bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir.

Otorite, güç tatbikinin etkin bir yolu olduğu için her yere bu kadar nüfuz etmiştir ve önemlidir. Otorite, güce (iktidara), bir karar almak için doğrudan kuvvet kullanmanın, fikirleri tartışmanın ya da teşvikler yaratmanın gerekmediği bir “standart işleyiş süreci”ni sağlar. Otorite, çarkları fazla döndürmeksizin çoğu sorun hakkında gündelik kararların sorunsuzca alınmasını sağlar. Nihaî olarak bir zorlama tehdidiyle (yetkililerin söylediklerini yapmazsanız polis sizi yakalayıp fiziksel olarak cezalandırır) ya da ikna ile desteklenebilir (kuyunuzu hükûmetin söylediği gibi temiz tutarsanız daha az sıklıkla hastalanırsınız). Bununla birlikte eğer insanlar hükûmetin kendilerine söylediği şeyleri zorlama ya da ikna olmadan yaparlarsa –en azından hükûmetin bakış açısına göre– her şey daha sorunsuz ve daha tatmin edici bir şekilde ilerler. Genel anlamda otorite, zorlama ya da iknanın fiilen ve büyük ölçüde kullanımını gerektirmez. Kimse sokağın köşesinde bekleyip araçları kırmızı ışıkta durmaya zorlamak durumunda değildir ve kimse orada insanları bu şekilde davranmaya ikna etmek zorunda değildir. Hükûmeti siyaset açısından bu kadar önemli kılan şeylerden biri de onun otoriteye sahip olması ve dolayısıyla maliyetli ve zaman alıcı zorlama ve iknaya fazlaca başvurmadan insanların onun emirlerine uymasını sağlamasıdır.

İnsanlar hükûmetin otoritesine boyun eğer. Otoriteye karşı eylemler tanım gereği “kanun-dışı” davranışlardır ve bu yüzden sıra-dışıdır, dolayısıyla otoriteye boyun eğmenin reddedildiği soygun, otoyollarda hız yapma

ya da vergi kaçırma gibi çok sayıda canlı örnek düşünebiliriz. Ancak şaşırtıcı olan şey, bunu yapmanın çok kolay olduğu durumlar da bile az sayıda insanın bir şeyler çalması,

hükûmet (yönetim): Devlet içerisinde, devlet adına hareket etme konusundaki nihaî yetkiye sahip bir grup insan.

çoğu insanın yaptıklarını denetleyecek az sayıda polis olmasına rağmen hız sınırında ya da buna yakın araç kullanması ve çoğu insanın borcu olan vergiyi ödemesidir. Bu emirler ve uyum sisteminin mevcut haliyle sorunsuz olarak işlenmesini sağlayan şey otoritedir ve bu bize, modern devletin siyasal örgütlenmenin en doğal biçimi şeklinde görünmesini sağlar.

meşruiyet: Bir ülkedeki çok sayıda insanın, mevcut yönetim yapısının ve/veya iş başındaki kişilerin usûlüne göre yetki kullandıkları yönündeki kanaati.

Otorite ya mevcut olan ya da olmayan basit bir şey değildir. Aslında dereceyle ilgili bir konudur. Otoritenin, “üzerinde genel olarak uzlaşıldığı” yani çoğu insanın onun varlığına inandığı için var olduğunu hatırlayalım. Hükûmet otoritesinin varlığı ve kapsamı konusunda her bireyin uzlaştığı bir hükûmet büyük olasılıkla hiç olmayacak. Hükûmet bir emir yayınladığında bazen insanların bir kısmı bunu yapma konusunda onun otoritesini tanımaz. Yeterince sayıda insan hükûmetin otoritesini reddederse bir sorun var demektir. 20. Yüzyıl’ın başlarında Amerikan hükûmeti, insanları alkol kullanmamaları yönünde komuta etmeye kalktı. Hükûmetin bu konudaki otoritesini o kadar çok sayıda insan reddetti ki uygulamanın imkansız olduğu görüldü ve en sonunda bu kanundan (Prohibition) vazgeçildi. Daha ciddi bir örnekte ise, 1860’larda ABD’nin bütün güney bölgeleri, ulusal hükûmetin kendi üzerlerinde hiçbir otoritesinin olmadığını iddia etti. Bu bölgedeki eyaletler, bunun yerine kendi yeni hükûmetlerini kurdu ve Amerikan hükûmetinin bunlar üzerinde otoritesini yeniden tesis etmesi için uzun ve kanlı bir iç savaş gerekti.

Meşruiyet ve Otorite

Demek ki hükûmetin ve onun etkin bir şekilde işlev görebilmesinin püf noktası, halkının yaşamını düzenleme konusunda geniş kapsamlı bir otoriteye sahip olmasıdır. Paradoksal olarak bu otorite, yalnızca, halk onun var olduğuna inandığı ve bunun uygun/gerekli olduğunu düşündüğü için vardır. Otorite başarısız olursa, hükûmetin halkını zorla ya da ikna yoluyla organize etmesi hâlâ mümkün olabilir ama muhtemelen sürdürülemez bir maliyet karşılığında. En azından bir derece otoritenin getirilerine sahip olmayan saf bir tiranlık muhtemelen uzun süremez.

Bir hükûmet açısından halkının büyük bir kısmının yalnızca onun otoritesine inanması değil, aynı zamanda bu otoriteye sahip olması *gerektiğine* inanması da hayati önemdedir. Bu tür bir duygunun varlığına, mevcut olduğu ölçüde, hükûmetin **meşruiyeti** diyoruz. Otorite gibi meşruiyet de bir derece meselesidir. Bir ülkedeki herkes, mutlaka hükûmetin meşru olduğunu ya da belirli bir hükûmet eyleminin meşru olduğunu düşünecek değildir. Örneğin Afganistan’daki siyasetten kaynaklanan şiddetin çoğu, ne tür bir hükûmetin meşru olduğu konusunda uzlaşmanın bir sonucudur.

Meşruiyetin Kaynakları

Hükûmet, makûl bir meşruiyet derecesine nasıl ulaşır? Hükûmetleri meşru kılan insanların hükûmetle bağlılık kurmalarındır ve bunun çeşitli yolları vardır.

1. Sonuca Göre Meşruiyet: Birinci olarak ve öncelikle hükûmetler, halklarına, onların en çok istedikleri şeyleri sağlayarak meşruiyet elde edip sürdürebilir. Bunlar fiziksel saldırılara karşı güvenlik, ülke sınırlarının işgale karşı güvenliği, ulusuyla gurur duyma ve ekonomik güvenlik gibi şeylerdir. Hükûmet bunları sunabilirse meşruiyetini büyük oranda artırır. Yapamazsa, muhtemelen meşruiyeti sorgulanacaktır.

“Sonuca göre meşruiyet” konusunda iyi bir örnek de, 1930’larda Almanya’daki Adolf Hitler yönetimidir. Hitler, şaibeli manevralarla ve az bir çoğunlukla 1933’te iktidarı ele geçirdi. Tamamen özgür bir seçimde Nazi partisinin elde ettiği en yüksek oy oranı yüzde 37 oldu –ülkenin en büyük partisi olmaya yetecek ama diktatörlüğe izin vermeyecek bir oran. Hitler, iktidarının başlarında Almanların yaklaşık yalnızca üçte birinin özgür desteğine güvenebiliyordu ve güçlü aktörler –sendikalar, Katolik Kilisesi,

generallerin büyük bir kısmı– ona karşı cephe almıştı. Hitler bir canavardı ama Almanya üzerindeki kontrolünü sağlamlaştıran ve 1930’ların sonuna gelindiğinde ona bir ölçüde meşruiyet veren şey başlangıçtaki politikalarının sonuçlarıydı. Büyük kamu harcamalarıyla işsizliği azalttı; bazı cesur blöflerle Fransa ve İngiltere’ye karşı hareket üstünlüğü elde etti; otoban sistemleri kurdu; ve hatta Volkswagen’in “kaplumbağa” modeline öncülük etti. İfade özgürlüğünü yok etmesine, Yahudilere zulmetmesine ve kaba saba partili yoldaşlarına rağmen bu başarılar ona, Alman halkının yaygın desteğini sağladı. 1930’ların sonuna gelindiğinde onu devirmeye çalışmak muhtemelen herkes için imkansızdı. Bir grup generalin onu devirmeyi deneyecek kadar güç toparlayabilmesi, [Hitler’in] savaşı kaybettiğinin belli olduğu 1944 yılına kadar mümkün olmadı ve o zaman bile bu girişim başarısız oldu.

Sonuca göre meşruiyet: Adolf Hitler en son projesi Volkswagen’i hizmete sunuyor; Fallersleben, Almanya, 1938.

© Underwood & Underwood/Corbis

2. Alışkanlıkla Meşruiyet. Bir hükûmet uzunca bir süredir varsa, insanlar onun kanunlarına boyun eğmeye alışır. İnsanlar, bir tür hükûmet altında yaşama beklentisi içindedir ve bu yüzden sahip oldukları ve geçmişte kanunlarına uymuş oldukları mevcut hükûmeti, spesifik bir kriz çıkmadığı ya da bir dış gücün (belki başka bir devlet) müdahalesi olmadığı sürece meşru olarak görme eğilimindedir. Bir başka deyişle belli bir hükûmet bir süredir iş başındaysa ve insanlar ona uyma alışkanlığı geliştirmişse, o hükûmet artık sürekli olarak varlığını gerekçelendirmek zorunda değildir. Bunun yerine, aksinin ispatı, alternatif bir hükûmeti her kim öneriyorsa onun sorumluluğudur. Mevcut hükûmet, ikna edici bir alternatif çıkmadığı sürece meşrudur. Hükûmetleri iktidarda tutma konusunda alışkanlıkların önemini küçümsememeliyiz.¹²

3. Tarihsel, Dinsel ya da Etnik Kimlik Temelinde Meşruiyet. Çoğu hükûmet, geçmişteki başarıları (tarihsel rolleri) nedeniyle ya da hükûmet liderleri ile halk arasındaki dinsel ve/veya etnik benzerlikler nedeniyle kendileriyle halk arasındaki mevcut bağı kullanarak meşruiyetini artırır.

Hükûmetin yeterince uzun süredir işbaşında olmadığı ve halkın henüz onu meşru görme alışkanlığı geliştirmediği zamanlarda ve çoğu yeni ülkeye musallat olmuş pek çok ekonomik ve toplumsal sorunun hükûmet için sonuçlara göre meşruiyet elde etmeyi zorlaştırdığı yerlerde bu durum bilhassa önemli olabilir.

Çoğu yeni hükûmet, daha en başta ülkeyi bağımsızlığa taşıyarak elde ettikleri statüye dayanarak zaman kazanabilir. George Washington, Devrimci Ordu’nun komutanı olarak elde ettiği başarıdan sonra “ülkenin babası” olarak büyük saygı gördü. O ve arkadaşları, Amerikan halkının onları kendilerinin doğal hükûmeti olarak gördüğü birkaç on yıl yaşadı ve bu onların Anayasa’yı hazırlayarak insanlara ona uyma yönünde bir alışkanlık kazandırmayı başarmalarını sağladı. Benzer şekilde İsrail’deki İşçi Partisi, Hindistan’daki Kongre Partisi, Tanzanya’daki Julius Nyerere’nin partisi ve Cezayir’deki Ulusal Kurtuluş Cephesi, en başta bağımsızlık hareketine öncülük ederek devlet kurdukları için insanların onları kendi hükûmetleri olarak kabul ettiği rahat bir dönem geçirmişti. Hükûmetler, meşruiyetlerini artırmak için dinsel ve etnik bağları da kullanabilir. İran’da rejim, egemen Şii Müslüman cemaatlerle olan bağıny kullanarak ve ülkedeki Farsî çoğunlukla Orta Doğu’nun geri kalan kısımlarındaki Arap nüfus arasındaki düşmanlıklara oynayarak meşruiyetini güçlendirmiştir. Benzer şekilde, Güney Afrika’nın beyaz hakimiyetindeki eski hükûmeti, beyaz nüfus içerisindeki

¹² Mevcut hükûmet, aynı zamanda destekleyici bir efsane de geliştirebilir. Örneğin bkz., Barry Schwartz, *George Washington: The Making of an American Symbol* (New York: Free Press, 1982) ve Lisa Wedeen, *Ambiguities of Domination: Politics, Rhetoric and Symbols in Contemporary Syria* (Chicago: University of Chicago Press, 1999).

meşruiyetini güçlendirmek amacıyla beyazların siyahilerden duyduğu korkuyu uzun süre kullanmıştır.

4. Prosedürden Doğan Meşruiyet. Son olarak hükûmetler kendilerini kurgularken çoğu insanın bu çerçevede kurulmuş hükûmetlere güvenerek yola çıkmasını sağlayacak bazı prosedürleri izleyerek de meşruiyetini güçlendirebilir. Bunun en iyi örneği, vatandaşların, liderlerin seçilme sürecine ve belki de ülke politikalarını belirlenmesine katıldığı demokrasidir. Demokratik hükûmetler, tipik olarak vatandaşların yönetim için çeşitli alternatif lider takımlarından hangisinin yöneteceğini belirlemek için oy verdiği rekabetçi seçimlerle iş başına gelir. Sonuçta ortaya çıkan hükûmet diğer alternatiflerden daha geniş bir desteğe sahip olduğu için güçlü bir meşruiyet tabanı elde eder. Bu, “halkın” hükûmetidir.

Böyle bir hükûmete meşruiyetinin önemli bir kısmını veren şey demokratik seçim prosedürleridir. Bazıları belirli liderlerden hoşlanmayabilir ya da onların politikalarını akıllıca bulmayabilir ama usûle uygun prosedürlerle seçtikleri sürece onların yönetme hakkına karşı gelmek zordur.

Demokratik hükûmet, prosedürden doğan meşruiyetin en önde gelen örneğidir ve demokrasiler bu konuda o kadar üstündür ki diktatörlükler, göstermelik seçimler yoluyla demokratik prosedürleri taklit eder. Diğer dönemlerde başka prosedürler meşruiyet temeli olarak işlev görür; buradaki en önemli şey, prosedürün münasip olduğunun kabul edilmesidir. Örneğin birkaç yüzyıl öncesine kadar siyasal liderliğin en uygun el değiştirme yolunun veraset olduğu kabul ediliyordu ve bazı ülkelerde hâlâ öyle. Kral yönetiyor ve öldüğünde onun varisi yeni kral oluyordu. Bu prosedür, meşruiyet temeli olarak o kadar önemliydi ki miras konusunda çok net kurallar koymaya büyük özen gösteriliyordu; eğer net bir varis yoksa, sonuç bazen iç savaş oluyordu.

DEVLET SİYASETİ

22. sayfadaki sorulara aile ve çalışma ortamının dahil edilmesinden itibaren bu bölümde size belki de garip gelen şeylerden biri de, genelde bu başlık altında düşünmediğimiz bazı şeyleri siyaset olarak tanımlamamıdır. Sözcüğün genel kullanımında da bazı farklılıklar var. Aile, iş ortamı ya da ibadet yerlerini genelde siyasal mekanlar olarak düşünmesek de bazen bu şekilde düşünürüz. “Ofis siyaseti,” “kampüs siyaseti” ve “kilise siyaseti” dediğimizde, bu bölümde bir grup insan için ortak karar alınmasına yönelik güç kullanımı şeklinde sunulan siyaset tanımına uyan etkinlikleri kastediyoruz.

Siyaset sözcüğünün bu geniş kullanımı, bu bölümde sunulan genel tanıma uyar fakat sözcüğün bundan çok daha yaygın olan kullanımı daha dardır. “John siyasete girdi” ya da “siyaset beni büyülüyor” dediğimizde, aile ya da şirket veya ibadet mekanını düşünmüyoruz. Sözcüğün bu anlamına göre kastettiğimiz şey yalnızca devletin yönetimiyle ilişkili bir siyaset türüdür.

Devlet, siyaset biliminde özel bir anlama sahiptir. Buradaki devlet, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki devletten (eyalet) farklı bir şeydir ve aslında yaygın kullanımda ülke dediğimiz kavramdır. ABD de, Fransa, Rusya, Cezayir ve Meksika gibi bir devlettir. Siyaset bilimciler, daha yaygın olan “ülke” sözcüğü yerine daha net olduğu için “devlet” sözcüğünü tercih eder. ABD’deki “devlet” sözcüğü ile ilgili küçük kafa karışıklığı dışında sözcük aslında tek bir şeyi ifade eder. Diğer taraftan “ülke,” Fransa ya da Kanada gibi devlet veya bir bölge anlamına gelebilir. 3. Bölüm’de devlete daha ayrıntılı olarak bakacağız ancak şimdilik devletin belirli bir sosyal grup türünü ifade ettiğini söylemekle yetineceğiz. Geçtiğimiz birkaç yüzyıldır insanlar giderek artan bir biçimde vatandaşları oldukları devletlere odaklanmaktadır ve devlet, yaşamımızda olup bitenlerin giderek daha fazlasını belirlemiştir. Yüzlerce yıl önce insanların çoğunun, içerisinde yaşadıkları devletten haberi yoktu; onu yalnızca kralın askerleri tarlalarından geçerken fark ediyorlardı. O dönemde, çoğu geniş coğrafyanın devletler şeklinde düzenlendiğini söylemek zordur. Devletler aşamalı olarak daha kapsamlı bir organizasyona sahip olarak bizden daha fazla şey istemeye başladı. Önce, sınırlar içerisinde barışı koruyarak ve diğer devletlere savaş açarak savaş ve barışın ana odağı haline geldiler. Daha sonra, devletler, fiyatlara ve ürünlerin kalitesine dair düzenlemeler yaparak yol ve kanallar inşa ederek aynı zamanda kendi sınırları içerisindeki ticaret ve sanayinin düzenleyicisi haline geldi. Yalnızca son dönemlerde vatandaşlar, genel olarak devletten ekonomideki istikrarı korumasını, istihdamı güvence altına almasını ve para değerinin istikrarlı tutulmasını beklemeye başladı. Birkaç yüzyıl önce, ekonomideki gelişmeler, “Tanrı’nın işi” olarak görülüyordu ve devlet bu konulara pek karışmazdı, ama bugün devletler genellikle ekonomik koşullardan sorumlu tutulmaktadır. Devletin sorumlulukları artmaya devam ediyor. Günümüzde “Tanrı’nın işi” olarak görülen hava durumu da gelecekte devlet sorumluluğunun bir parçası haline gelebilir mi?

Her halükarda devlet bizim için kritik öneme sahip bir hal almıştır ve onunla ilgili siyaset de büyük önem kazanmıştır. “Siyaset” dediğimizde genellikle “devlet siyaseti” kastedilir. Siyaset bilimi, bu genel meşgaleyi devlet siyasetiyle paylaşmaktadır. Bu kitapta bazen diğer siyaset türlerine de bakacak olmamıza rağmen ilginç bir büyük kısmı devlet siyasetine yönelik olacaktır. Siyasetin daha genel anlamını hatırlayalım ancak devleti ele alırken siyaset biçimlerinden en önemli ve en karmaşığı olsa da yalnızca birine ve bakıyor olacağımızı da unutmayalım.

devlet: İnsanların siyasî örgütlenme için kullandıkları temel birim; bazen gelişigüzel bir şekilde “ülke” veya “ulus” olarak da kullanılır. Devletler, askerî olarak birbirlerinden bağımsızdır ve tipik olarak ekonomiyi düzenleyen, devletin kanunlarını koyan ve bu tür faaliyetlerde bulunan bir hükûmet tarafından yönlendirilirler. 20. Yüzyıl’da devletler, istikrarlı sınırlara sahip nüfusu sıkı siyasî bağlarla bir arada duran nispeten büyük coğrafyalar olma eğiliminde olmuştur. Avrupa Birliği gibi marjinal örneklerde, bir birimin “devlet” olup olmadığını tam olarak söylemek zor olabilir. ABD’de devlet karşılığı olan “state” sözcüğü, 50 bölgesel birimi ifade eden eyalet anlamında da kullanılır (California, Alaska, Florida, Minnesota gibi).

SİYASET BİLİMİ

Siyaset bilimi tek ve genel görev olarak siyasetin ve özellikle de devlet siyasetinin analizini benimseyen akademik bir alandır. Siyaset biliminin nasıl “bilimsel” olması gerektiği konusunda devam eden bir tartışma vardır. Bazı siyaset bilimciler, siyasetin çok karmaşık olduğunu ve temel kişisel değerleri ilgili olması nedeniyle onu kesin düzenliliklere bağlamaya çalışmamamız gerektiğini düşünür. Bunun yerine, her siyasal olay ya da düşünceyi iyi kötü kendi çerçevesinde, kişisel ve öznel olarak yorumlamamız gerekir. Bu tür siyaset bilimciler, belirli bir olaylar dizisini aşağı yukarı kendi özgünlüğü içerisinde yorumlayan ve olayların doğurduğu sürecin genel örüntü üzerinden yorumunu yaparken aynı zamanda ayrıntıların zenginliğini kaybetmemeye çalışan tarihçileri kendilerine model alır. Ya da, belirli bir toplum ya da kültürü az çok kendi özgünlüğü içerisinde yorumlayan ve onun genel örüntü üzerinden yorumunu yaparken aynı zamanda ayrıntıların zenginliğini kaybetmemeye çalışan antropologları örnek alırlar.

Diğer siyaset bilimciler ise, her bir olayın taşıdığı zengin ayrıntıların bir kısmını feda etmek anlamına gelse bile kapsamlı olay dizilerinin düzenliliklerindeki ana ruhu bulmaya çalışarak disiplinin daha bilimsel olması gerektiğini düşünür. Onlara göre siyasette ne olup bittiğini açıklayıp öngörebilmemizin tek yolu, çok sayıda farklı olayın paylaşıyor olabileceği altta yatan süreçleri vurgulamaktır. Bu siyaset bilimciler, olayları, soyut olarak ele aldıkları genel süreçlerin örnekleri şeklinde inceleyen iktisatçılar gibi diğer sosyal bilimcileri kendilerine model alır. Örneğin iktisatçılar, herhangi bir ikinci el otomobil pazarında ne olduğunu özel olarak incelemek yerine genel düzeyde arz-talep teorileriyle ilgilenmeyi tercih eder. Birinci tür siyaset bilimciler bazen “yorumsamacı” (ya da genellikle “sözselci”), ikinci grup ise “davranışsalcı” (ya da “sayısalcı”) olarak adlandırılır. **Yorumsamacı siyaset bilimciler** siyasetin büyük olasılıkla tarihî ve felsefi yönleriyle ilgilenir ve az sayıda örnek üzerinden ayrıntılı ve sayısal olmayan bilgilere ulaşmaya çalışır. **Davranışsalcı siyaset bilimciler** sayısal verilerin istatistiksel analizlerini kullanarak örnekler arasındaki kapsamlı örüntülere bakmaya daha eğilimlidir. Karmaşık ayrıntılar bütününe, çok basit bir şey ve temel bir sayı

şeklinde özünü çıkardığı için sayısal verileri özellikle çekici bulurlar. Bu yüzden, davranışsalcılar temel süreçlerin basit tanımlarını aradıkları için, az sayıda seçim yarışıyla ilgili biyografiler, gazete yorumları ve diğer kaynaklardan gelen kapsamlı bilgileri hazmetmeye çalışmaktansa, her birine tek bir indeks sayısı verilmiş çok sayıda seçim bölgesindeki parti rekabetini özetlemeyi daha kullanışlı görürler.

siyaset bilimi: Siyasetin ve özellikle de devlet siyasetinin analizini tek ve genel amacı olarak benimseyen alan.

yorumsamacı siyaset bilimciler: Tarihsel, antropolojik ve (bazen de) hukuki yöntemleri ve araştırılan karmaşık bütünü vurgulayan siyaset bilimciler.

davranışsalcılar: Bir dizi olay içerisindeki ana ve temel düzenlilikleri araştırma ve istatistiksel analizle soyut teorileri vurgulayan siyaset bilimciler.

Bu resme siyah ve beyaz gibi bakmamak gerekir. Siyaset bilimi, savaştan iki taraftan oluşmaz ve çoğu siyaset bilimci, “yorumsamacılık”ın bazı unsurlarıyla “davranışsalcılık”ın bazı unsurlarını birleştirerek çalışır. Bununla birlikte, alanda karşılaşılabilecek materyallerin çeşitliliğini ciddiye alarak şekle siyaset bilimciler bunları farklı oranlarda birleştirir.

Siyaset dünyası hakkında bilgi toplamak için tercih ettikleri yöntem ne olursa olsun bütün siyaset bilimciler, siyaset hakkında düşünürken kapsamlı genelleme ve soyutlamaları vurgulama eğilimindedir. Siyaset bilimciler, teori yoluyla genelleme yapmaya çalışır.

Teori spesifik olayları daha genel ilkelere bağlayan bir açıklamadır. **Empirik (görgücü) teoriler** gözlemlendiğimiz dünyada işlerin nasıl yürüdüğünü tanımlar. Bunlar genellikle açıklayıcı yani mevcut durumun neden böyle olduğu ile ilgilidir. Yani bunlar, “Y’nin olma nedeni X’tir” şeklindeki nedensel açıklamalardan oluşur. (Nedensellik konusunda daha fazla bilgi için, bkz. s. 524.) 22. sayfadaki sorularla ilgili empirik teoriye bir örnek –Neden ABD’de yalnızca iki ana siyasal parti var?– şu olabilir: “Dar bölge çoğunluğuna (DBÇ) dayalı seçim sistemleri, küçük partiler için dezavantajlar yaratarak siyasal partilerin sayısını ikiye indirme eğilimindedir; ABD’de DBÇ seçim sistemi olduğu için bu durum Amerika’da iki parti sistemine yol açma eğilimindedir. Dar bölge çoğunluğuna dayalı seçim sistemlerini 10. Bölüm’de göreceksiniz. Şimdilik, anlatmak istediğim şey, bunun nedensel bir açıklama (DBÇ iki-partili sistemlere neden olur) olması ve belirli bir örnekle (DBÇ seçim sistemine sahip olan ABD) genel ilke arasında ilişki kurmasıdır.

Normatif teoriler dünyanın nasıl işlediği ile ilgili değil de dünya hakkındaki yargılarla ilgilidir. “X ne olmalı ya da yapmalı?” sorusunu ele alırlar. Yine bu teoriler de spesifik örnekleri genel ilkelerle ilişkilendirir. Buna örnek olarak “ABD ne tür bir sosyal güvenlik politikası hazırlamalı?” sorusu verilebilir. Normatif teorisyenler bu soruyu, “hükümetler insanların yaşamlarına mümkün olduğunca az müdahale etmelidir” ya da “iyi bir toplum, hayatta herkesin eşit şansa sahip olduğu ölçüde mümkündür” gibi genel ilkeleri spesifik politika sorunlarına uygulayarak yanıtlayacaktır.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli unsur, temel teori türlerimizin her ikisinin de –normatif ve empirik– genel ilkelerle ilişkilendirerek spesifik olayları ele alan açıklamalardan oluşmasıdır. Siyaset bilimcileri birbirlerinden ve özellikle yine konu olarak siyasetle ilgilenen tarihçilerden ayıran şey bizim güçlü bir biçimde teoriye dayanmamızdır. Teoriler siyaset biliminin yapı taşlarıdır ve bu kitabın her yerinde karşınıza çıkacaklar.

ABD’deki siyaset bilimi alanı, kurum ve müfredatın amaçları doğrultusunda siyaset

teori: Spesifik olayları genel ilkelere bağlayan ifade.

empirik teori: Gözlemlendiğimiz dünyada işleyişin nasıl olduğunu tanımlayan teori.

normatif teori: Dünyanın nasıl işlediğinden ziyade onun hakkında yargılara varmayı içeren teori.

bilimcilerin uzmanlaştıkları konulara göre alt alanlara ayrılmıştır. Temel alt alanlar şunlardır:

- *Amerikan siyasal davranışı*: Siyasete katılan birey ve hükümet-dışı örgütlerin ve neden belirli şekillerde davrandıklarının araştırılması. Kamuyu, seçimler, çıkar grupları ve siyasal partilere dair çalışmalar bu başlık altına girer.
- *Amerikan siyasal kurumları*: Merkezî hükümet kurumları, Kongre, başkanlık, bürokrasi ve kısmen de mahkemelere dair çalışmalar.
- *Amerikan kamu hukuku*: Mahkemelerin bazı kararları neden verdiğinin ve yasal yorumların araştırılması.
- *Amerikan kamu politikası*: Siyasetin sonuçlarının yani ortaya konan politikaların analizi.
- *Eyalet ve yerel Amerikan siyaseti*: Yukarıdaki tüm konuların, bir bütün olarak ülke bazında değil ama eyaletler (California veya Minnesota gibi) ve yerel birimler düzeyinde araştırılması.
- *Karşılaştırmalı siyaset*: Yukarıdaki tüm konuların ABD dışındaki yerlerde araştırılması. ABD dışındaki siyasetin bütün boyutlarını aynı kefiye koymak dar görüşlülüktür ama genelde yapılan budur. Diğer ülkelerdeki siyaset bilimciler de aynı oranda kötüdür. Örneğin İsveçli siyaset bilimciler İsveç çalışmalarını çok sayıda alt alana böler; aynı şeyi Fransızlar Fransa için, Japonlar da Japonya için yapar.
- *Uluslararası siyaset*: Devletler arasındaki siyasetin araştırılması –bir grup devlet hakkında, örneğin savaş ve diplomasi yoluyla ortak kararlar alınması.¹³ “Uluslararası siyaset” bunu yapan tek alt alandır; daha önce listelenen bütün alt alanlar devletlerin aralarındaki değil içerisindeki siyasetle ilgilenir.
- *Siyaset teorisi*: Siyaset hakkındaki düşüncelerin tarihî ve siyasetî değerlere dair eleştirel tartışmalar.

Bu kitap, siyaset biliminin genel bulgularını gözden geçirmekte ama “karşılaştırmalı siyaset” ile Amerikan siyasetini harmanlayarak dünyanın her yerindeki (ABD de dahil) siyaseti karşılaştırmalı bir şekilde ele almaktadır.

SİYASETİN ZEVKLERİ

Bu bölümde sizlere biraz sıkıcı konulardan söz ettim çünkü bazı kavramlar konusunda net bir fikir sahibi olarak işe başlamamız gerekiyordu. Kitap içerisinde sıklıkla fark edeceğimiz gibi, gündelik dildekinden daha hassas bir

netliğe ulaşmaya çalışıyoruz; bu da soyutlama gerektiriyor ve biraz sıkıcı görünebiliyor. Ancak bunu yaparken ne kadar etkileyici ve dramatik bir konuyu çalıştığımızı unutmayacağımızı –ve bunu size aktarabilmeyi– umuyorum.

Şu ifadenin ne anlama geldiğini düşünün: “Ortak tercihlere ulaşabilmek için güç kullanımı.” Ulusların ruhları için mücadeleden bahsediyoruz. “Güç kullanımı”, 18. Yüzyıl Amerikan yazarlarından Henry David Thoreau’nun ABD’nin Meksika’yı işgalini protesto etmek için hapse girmesi; İkinci Dünya Savaşı’nda Nazi işgal birliklerine karşı Katolik Kilisesi ile Komünist Parti’nin yeraltı direnişi; 1960’larda Amerikan işletmeleri ile kamu hizmetlerinin bütünleşmesi için öğrencilerin polis köpeklerine ve ölümcül saldırılara göğüs germesi; Mihail Gorbaçov ve Boris Yeltsin’in daha önce hiç demokrasi görmemiş Sovyetler Birliği’ne demokrasi getirmek için siyasal koalisyon dengeleriyle uğraşması; ve Meksika dağlarındaki yerli halkın, haklarını tanıması için hükümet ve ordu güçlerinin karşısına dikilmesi anlamına gelir. “Kolektif tercihler” arasında, halk tarafından yönetimi sağlamanın bir yolu olarak demokrasinin icadı; kitle eğitiminin gelişmesi, park sistemlerinin, kamu sağlığının gelişimi –ve hatta Nazilerin milyonlarca Yahudi ve diğer “istenmeyenler”i katletmesi gibi diğer korkunç olaylar– sayılabilir.

Bu kitapta, siyasete dair bir tarafsızlık anlayışıyla yazmaya çalıştım çünkü bu şekilde rasyonel olarak düşünebilmek daha kolay ama tüm bunların ardında siyasete dair bir sevgi yatar. 1960’lı yıllarda İngiliz Edebiyatı dalından siyaset bilimine geçiş yaptım çünkü John Kennedy’nin kamu hizmeti çağrısı beni heyecanlandırmıştı. O zamandan beri haber bağımlısı ve bazen de siyaset iştirakçisiyim. Sonraki sayfalarda inceleyeceğimiz şeyler, enerjilerini inandıkları şeylere adayan gerçek insanlarla ilgilidir. Bu olaylarda neler olduğunu ve bunları nasıl serinkanlı bir şekilde ele alacağımızı öğrenirken umarım bunların içinden geçerek ilerleyen insanlığı unutmayacaksınız.

Kilit Terimler

belirgin güç, s. 25	hükümet, s. 36	siyaset, s. 22
davranışsalcılar, s. 42	meşruiyet, s. 37	siyaset bilimi, s. 42
devlet, s. 41	normatif teoriler, s. 43	teori, s. 43
empirik (görgücü) teoriler, s. 43	otorite, s. 35	yorumsamacı siyaset bilimciler, s. 42
güç, s. 24	örtülü güç, s. 25	

¹³ Uluslararası siyaset, devletin ötesinde faaliyet gösteren Birleşmiş Milletler, uluslararası meslekî örgütler ve Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü) gibi insanî gruplar da dahil olmak üzere diğer aktörleri de içine alır. Bu aktörlerin uluslararası siyasetteki önemi giderek artmaktadır.

Ek Okumalar

Siyaset ve Güç

- Dahl, Robert. *Modern Political Analysis*. 5. edisyon New York: Prentice-Hall, 1990, 3. ve 4. Bölümler.
- Jones, Bryan D., ve Baumgartner, Frank R. *The Politics of Attention: How Government Prioritizes Problems*. Chicago: University of Chicago Press, 2005.
- MacIver, R. M. *The Web of Government*, gözden geçirilmiş edisyon New York: Free Press, 1965.
- “Power.” *The International Encyclopedia of the Social Sciences*. içinde David L. Sills, (ed.) New York: Macmillan, 1968.

Siyaset Bilimi

- Annual Review of Political Science* (Palo Alto, CA: Annual Reviews, serial) Önde gelen akademisyenlerin, siyaset biliminin kendi alanlarındaki araştırma ve teorilerini değerlendirdiği bir makale koleksiyonunu yıllık olarak sunan bir seridir.
- Boix, Carles, ve Stokes, Susan C. *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. New York: Oxford University Press, 2007.
- Goodin, Robert E., ve Klingemann, Hans-Dieter, (ed.) *A New Handbook of Political Science*. New York: Oxford University Press, 1997.
- Stepan, Alfred. *Arguing Comparative Politics*. New York: Oxford University Press, 2001.

Siyaset Biliminde Genel Kullanım İçin Temel İnternet Siteleri

Kanada siyaseti ve Kanada siyaset bilimi hakkındaki sitelere çok sayıda bağlantı:
www.politicalresources.net/canada/canada.htm

CIA *World Factbook*, dünyadaki her ülke hakkında değerlendirme ve veriler:
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>

The Library of Congress (Kongre Kütüphanesi) ülke çalışmaları:
<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/cshome.html>

The Center for the American Woman and Politics:
<http://www.cawp.rutgers.edu/>

Gazeteci Ron Gunzberger’in haber, aday biyografileri ve internet siteleri koleksiyonu:
<http://www.politics1.com>

BBC internet haberleri:
<http://www.bbc.co.uk>

The International Herald Tribune (mükemmel bir gazete):
<http://global.nytimes.com/?iht>

intute: sosyal bilimler. Bağlantı, makale ve kaynaklar:
<http://www.intute.ac.uk/socialsciences/>

Siyasal kaynaklar hakkında Britanya merkezli güzel bir sayfa:
<http://www.psr.keele.ac.uk/>

MODERN İDEOLOJİLER VE SİYASET FELSEFESİ

ÇOĞU İNSAN SİYASETE BİR **İDEOLOJİ** VASITASIYLA YAKLAŞIR. ÖRNEĞİN, bir insan herkesin temelde bencil ve siyasetçilerin sahtekar olduğuna, vatandaşın devlete hiçbir borcu olmadığına, vergi kaçırmakta bir sorun olmadığına ve kendimizi korumamıza engel olduğu için silah kontrolünün kötü bir şey olduğuna inanabilir. Bu bir ideolojidir. Örneğin, herkesin temelde bencil olduğu inancı, silah taşıma ihtiyacı için bir gerekçe bulunmasına yardım eder; ya da vergide sahtecilik yapma isteği, vatandaşın devlete ya da devletin vatandaşa karşı bir borcu olmadığı inancıyla insanı rahatlatır. Başka birisi de bireysel özgürlüğün çok önemli olduğunu düşünerek hükümetin insanlara dair mümkün olduğunca az düzenleme yapması gerektiğine, hükümetleri tarafından baskıya uğrayan herkesi ABD'nin korumaya çalışması gerektiğine ve Amerikan hükümetinin insanlara silah taşıyıp taşıyamayacaklarını söylememesi gerektiğine inanabilir. Bu da, birbirini tamlayan ve destekleyen düzenlenmiş fikirler dizisi olarak bir ideolojidir. Bu ikinci örnekte, bireysel özgürlüğe yüklenen yüksek değer, hem insan haklarının dünya çapında korunması arzusunun hem de silah mülkiyetiyle ilgili hükümet düzenlemeleri konusundaki isteksizliği destekler.

İnsanlar için ideolojiler, hem kendi kişisel rahatlık ve tatminleri hem de kamusal siyasî etkinlikleri açısından faydalıdır. Kişisel bakış açısından ideolojiler, dikkatimizi çeken çeşitli siyasî sorunlardan kolaylıkla ve hızlı biçimde mantıklı anlamlar çıkarmamıza yardımcı olur. Herhangi bir haftada, bir gazete, petrol fiyatlarının kontrolü veya kontrolünün kaldırılması, ırksal dengeyi sağlamak için okul çocuklarının servis otobüsüyle taşınması, Sosyal Güvenlik sistemindeki

ideoloji: Birbiriyle bağlantılı ve birbirini niteleyen fikirler dizisi yani bir şey hakkındaki organize fikirler bütünü.

emeklilere sağlanan desteğin düzeyi, askerî bütçenin büyüklüğü ya da park ve vahşi yaşam sığınakları için federal arazi kamulaştırmaları gibi sorunları gündeme getirecektir. Her bir soruyu en baştan dikkate alacak olursak, çok büyük bir işe girişmiş oluruz. Ancak, her bir soruya zaman içerisinde geliştirdiğimiz genel bir ideoloji açısından yaklaşırsak işimiz çok daha kolay hale gelir. Sorunların çoğunun, daha genel ilkelerin örnekleri olduğu ortaya çıkacaktır ve bu ilkeleri uygulayarak onları çabucak sonuca bağlayabiliriz.

Yeni bir sorun ideolojimizde değişiklik yapmamıza da neden olabilir, çünkü ideoloji değişmez bir kelimedir. Örneğin, hükümetin insanlara dair mümkün olduğunca az düzenleme yapması gerektiğine inanan dindar Katolikler, yasal kürtaj konusunda kendilerini kararsız hissedebilir ve yeni sorun karşısında siyaset hakkındaki daha genel fikirlerini değiştirebilirler. Demek ki çok çeşitli siyasal sorunu anlamlandırma konusunda bize yardım eden siyaset hakkındaki düzenli fikir dizileri olmalarına rağmen ideolojiler sabit değildir. İdeoloji, fikirleri düzenler ama yeni fikirleri özümseydikçe aynı zamanda evrilir ve yavaşça değişir.¹

İdeolojinin kamusal kullanımları da vardır. Siyasette tipik olarak diğerlerini bizim tercih ettiğimiz politikanın doğru olduğuna ikna etme kaygısı taşırız. O politikayı tercih etmek için genellikle kişisel nedenlerimiz vardır (zengin olduğumuz için vergilerin azaltılmasını isteyebiliriz, silah koleksiyonu yaptığımız için silah kontrolüne karşı çıkabiliriz ya da yoksul olduğumuz için ulusal bir sağlık sigortasını savunabiliriz) ama bu kişisel nedenler genellikle iyi kamusal nedenler değildir. İnsanlar bencil çıkarılara dayandırılmış fikirlere güvenmez. Kişisel nedenler sunarak savunulan bir politika da çok fazla müttefik bulamaz; “zenginim ve bu yüzden vergilerin azaltılmasını istiyorum” argümanı, yalnızca kendileri de zengin olanları ikna edebilir. Siyasî tartışmalarda genellikle, kendi pozisyonumuzu destekleyecek mümkün olan en fazla müttefiki tarafımıza çekmeye çalışırız ve bu yüzden kişisel gerekçelerden iyi fikirler çıkmaz. Ancak ideolojiler bu amaca çok iyi hizmet eder. “Hükümet harcamaları ve vergiler bireysel girişime engel oluyor” düşüncesini savunan zengin biri, çeşitli nedenlerle bireysel girişimi savunan çok sayıda insana hitap edebilir.

Dolayısıyla, olaylara tepki verme konusundaki kullanışlılığı ve kamusal siyaset tartışmalarındaki amaca uygunluğu nedeniyle ideolojiler geliştirir ve savunuruz. Bu, herhangi bir amaca yönelik olarak müttefikler kazanmak için bilinçli bir biçimde bir ideoloji uydurduğumuz bir süreç değildir. Ak-

sine, hiçbirimizin ideolojilerle ilgili sorunu yoktur ve genel olarak zaman içerisinde özel ihtiyaçlarımıza uyan ideolojiler geliştiririz. İdeolojiler kendi mecralarında ilerleme eğilimindedir ve ona sahip olanların siyasî görüşlerini beklenmedik biçimlerde yönlendirirler. Hükümetin mümkün olduğunca az düzenleme yapması gerektiğine inanan (aklımıza gelebilecek bariz nedenlerle) bir iş adamı, bu ideolojinin aynı zamanda, halk kütüphanelerindeki kitapların sansürlenmesi ya da kişisel silahlara dair düzenlemeler konularında da belirli tutumları beraberinde getirdiğini fark edebilir.

İdeoloji, kendimiz için siyaseti anlamlandırma ve kamusal fikirler için de müttefik toplama konularında bize yardımcı olur. İdeolojilerimizi, ihtiyaçlarımıza ve eğilimlerimize uyacak ve isteklerimizi yansıtacak şekilde geliştiririz; ama bu ideolojiler aynı zamanda bizden bağımsız varlıklara dönüşerek kararlarımızı yönlendirir.

AMERİKAN İDEOLOJİLERİ

Hepimizin, siyaset hakkındaki çeşitli fikirlerimizin birbiriyle bir şekilde ilişkili olması anlamında bir tür ideolojisi vardır. Ancak her ideoloji aynı oranda derli toplu değildir ve her ideoloji aynı şekilde tamamıyla ayrıntılandırılmış değildir. Amerikalıların ideolojileri, diğer halklarınkine göre daha gevşek bir şekilde düzenlenme eğilimindedir. Aslında Amerikalılar, istisna ve tutarsızlıkları, hiç sorun etmeden ideolojilerine dahil etmeye yatkındır.

Amerikalılar arasında iki temel ideolojiye rastlanır: **Amerikan liberalizmi** ve **Amerikan muhafazakarlığı**. İleride göreceğimiz gibi her iki ideoloji de, liberalizm olarak bilinen, genel ve iyi geliştirilmiş bir ideolojinin değişik biçimleridir. Amerikan liberalizmi ve Amerikan muhafazakarlığı, aslında ağırlıklı olarak liberal bir toplumda doğmuş farklı versiyonlardır. Aşağıda, daha yerleşmiş/oturmuş ideolojilere bakarken göreceğiniz gibi ideolojileri entelektüel yapıya (çıkarım yoluyla birbirinden tamamen farklı politika pozisyonları elde edebileceğimiz temel değer ya da değerler) göre belirleriz. Örneğin, genel anlamıyla (Amerikan olmayan) liberalizmin temel değerinin, bireylerin yeteneklerini maksimum düzeyde geliştirebilmesi olduğunu göreceksiniz; buradan hareketle düzenlemelerin en az seviyede tutulmasının, ifade özgürlüğünün ve demokrasinin savunulması gibi konular hakkında fikirler çıkarmak mümkündür. Bu anlamdaki bir genel liberalizm, Amerikan si-

Amerikan liberalizmi: ABD’de “liberalizm” olarak bilinen ve oldukça esnek bir ideoloji. Aslında liberalizm ideolojisinin bir türüdür ve dolayısıyla bu kitapta Amerikan liberalizmi adı altında ifade edilmiştir. Amerikan liberalizmi, insanları eşit hale getirme konusuyla özel olarak ilgilidir ve hükümete bunu yapması için yetkiler verilmesi konusunda isteklidir; ayrıca ifade özgürlüğünün korunmasıyla da özel olarak ilgilenir.

Amerikan muhafazakarlığı: ABD’de “muhafazakarlık” olarak bilinen ve oldukça esnek bir ideoloji. Aslında liberalizm ideolojisinin bir türü olup genel anlamdaki muhafazakarlık ideolojisiyle pek bir ilişkisi yoktur ve dolayısıyla bu kitapta Amerikan muhafazakarlığı adı altında ifade edilmiştir. Amerikan muhafazakarlığı, insanları eşitlemek amacıyla yapılan hükümet müdahalelerine bilhassa şüpheyle yaklaşır ama hükümete, ahlaki koruma yetkileri verilmesi konusunda genellikle isteklidir.

¹ Bkz. Michael Billig, Susan Condor, Derek Edwards, Mike Gane, Daniel Middleton, ve Alan Radley, *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking* (Beverly Hills, Calif.: Sage, 1988); Teun A. Van Dijk, *Ideology: A Multi-Disciplinary Approach* (Beverly Hills, Calif.: Sage, 1988); ve Stanley Feldman, “Values, Ideology, and the Structure of Political Attitudes,” David O. Sears, Leonie Huddy, ve Robert Jervis, (ed.) *The Oxford Handbook of Political Psychology* içinde (New York: Oxford University Press, 2003).

John Stuart Mill ve Liberalizm

John Stuart Mill (1806–1873) liberal düşüncenin önemli bir figürüdür. Babası, James Mill, Britanya felsefe tarihinde önemli bir kişilik olup inanılmaz bir disiplinle küçük John'u kendisi eğitmiştir: John üç yaşında Yunanca okuyordu ve olgunlaştığında muhtemelen bilim ve edebiyat konusunda Britanya'daki herkesten daha fazla şey biliyordu. Britanya Doğu Hindistan Şirketi'nde iş yapmadan maaş almaya devam ederek yetişkinlik yıllarını geçirmesi, yazı yazmak için çok zamanı olmasını sağladı. Liberal düşünceye temel katkısı, bireysel özgürlükle toplumun genel faydasını oldukça tutarlı bir mantıksal sistem içerisinde bağdaştırması oldu. O dönem için sıradışı olacak şekilde, John Stuart Mill ateşli bir feministti ve kadınlara oy hakkını savunuyordu. Kimilerine göre liberalizmin mantığı onu bu sonuca itmişti, kimilerine göre ise karısı Harriet Taylor Mill'in etkisiyle bu görüşü benimsemişti.

- Özellikle, insanlar kendi ekonomik faaliyetlerini düzenleme konusunda özgür olmalıdır.
- Bir insanın başka bir insan üzerinde güç kullanması kötü bir şeydir ve bu yüzden hükümet, gücün kötüye kullanımına karşı güvenceler yaratacak şekilde düzenlenmelidir. (Yine, bir kişi başkası adına kararlar almamalıdır.)

Liberalizm, belki de sanayileşen ilk ülkenin Britanya olması nedeniyle özellikle Büyük Britanya ve sömürgelerinde gelişmiştir. Britanya'da liberal güçler önce 1832'de Avam Kamarası ve kabinenin kontrolünü ele geçirmiş ve 19. Yüzyıl boyunca ülkenin siyasal kontrolü liberallerle muhafazakarlar arasında el değiştirmiştir. (Muhafazakarlık hakkındaki tartışma için bir sonraki başlık olan "Muhafazakar Tepki"ye bakınız) ABD'de yeni 1789 Anayasası, yönetimin herhangi bir kısmında gücün tek elde toplanmasına karşı önlemleriyle ve çeşitli bireysel özgürlüklere dair sunduğu güvencelerle açık bir biçimde liberalizmin yükselişine işaret ediyordu. Kıta Avrupası'nda liberalizm, 19. Yüzyıl boyunca etkili bir dinamik oldu ama hiçbir yerde, Britanya ve eski sömürgelerinde olduğu kadar güçlü olmadı. Batı Avrupa ülkelerinin çoğu, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek liberal anayasalar hazırladı ama o döneme gelindiğinde liberalizm etkisini hızla kaybetmekteydi.

Daha önce dikkat çektiğimiz gibi, Amerikan siyasetindeki "liberalizm" bu kısımda tanımladığımız genel anlamdaki liberalizmle aynı değildir. Ancak **liberteryanizm**, az sayıda ama etkili bazı Amerikalıların desteklediği başka bir ideolojidir. (Liberteryanizm, 2010'da Çay Partisi hareketi için itici gücün bir kısmını sağladı ve Kentucky Senatörü Rand Paul bir liberteryandır.) Liberteryanizm ya da özgürlükçülük, klasik liberalizmin nispeten saf bir versiyonudur. İlkelerini incelemek için Liberteryen Parti'nin internet sitesine bakabilirsiniz, <http://www.lp.org>.

liberteryanizm: Klasik liberalizmin sınırlı hükümeti savunan ve nispeten saf bir biçimi.

"Tercih" ve "güç" perspektifleri arasındaki ayrım bağlamında liberaller, siyaseti fazlasıyla tercih olarak görür. Liberallere göre

güç, mümkün olduğunca sınırlamamız gereken kötü bir şeydir. Güç, bazı insanların, liberal ilkeleri ihlal edecek şekilde, diğerlerine tercihler dayatmasına olanak verir. Bir liberal için layıkıyla siyaset, yapımında her bireyin başkalarının aşırı etkisinden uzak şekilde eşit derecede rol aldığı ve kamusal tercihlerden oluşmalıdır. Mümkün olan en fazla sayıda tercihi özel alanda bırakmalıyız. Yani, bizatihi siyaset alanını sınırlandırmalıyız.

MUHAFAZAKAR TEPKİ

Liberalizm, mevcut toplumsal düzenlemelere meydan okumak için ortaya çıktığında mevcut düzeni savunanlar, liberalizmin ikna edici gücüne karşı koymak için bir ideolojiye ihtiyaç duydu. **Muhafazakarlık** bu ihtiyaca karşılık olarak gelişti.

Avrupa'daki anlamıyla muhafazakarlık Amerikalılara yabancıdır, çünkü Amerikan muhafazakarlığından bariz bir şekilde farklıdır. Mevcut düzenin Avrupa'daki savunucuları, oldukça haklı bir biçimde liberalizmin bireyci bir doktrin olduğuna yani topluma, onu oluşturan bireylerden ibaret olarak baktığına dikkat çektiler. Liberallere göre toplumun bütünü onu oluşturan parçaların toplamına eşittir; dolayısıyla toplumun en mutlu olduğu durum, bireylerin mutluluklarının toplamının en fazla olduğu durumdur. Bu durum, liberalizmin ana ilkesinde gizlidir: toplumun iyiliği konusundaki yarıya, üyelerinin bireysel olarak kendi yeteneklerini geliştirebilme düzeyine göre varmalıyız.

Buna karşılık olarak muhafazakarlık, toplumların ve diğer insan gruplarının onu oluşturan parçaların yalnızca toplamından ibaret olmadığını ve bir insan grubunun, bir grup olarak varlığı ve devamıyla üyelerinin bireysel olarak ortaya koyabileceklerinden daha fazla mutluluk yarattığını savunur. Muhafazakarlar göre liberalizm, yalnız ve bencil bir felsefedir ve nihai sonucu etraflarındaki insanları umursamadan kendi durumlarını daha iyiye götürebileceğine hükmetmiş bir insanlar grubunun ortaya çıkmasıdır.

Muhafazakarlar, toplumlarının bir düzeni ve yapısı olmasını ve bu yapının insanların birbirlerine karşı konumlarını bilmelerini sağlayacak derecede de istikrarlı olması gerektiğini düşünür. En önemlisi, düzene sahip bir grup din ve ahlak standartları geliştirip sürdürür. İnsanlar; aile, kilise ya da toplum üyeleri olarak bireysel olarak elde edebileceklerinden daha fazla mutluluk elde eder. Muhafazakarların, toplumun en büyük yararı olarak gördüğü şey, düzene sahip bir topluluk ve ortak değerlerin devamıdır.

Böyle bir toplumda bir kişinin başkası için bir şey yapmasını engellemeye çalış-

muhafazakarlık: Siyasetin en önemli amacının, liderler ve destekçilerinin karşılıklı sorumluluk ve yükümlülüklerle sahip olduğu bir iktidar hiyerarşisine dayalı istikrarlı toplumlar oluşturmak olduğunu varsayan ideoloji. Liberalizmin aksine muhafazakarlık, iktidara şüpheyle yaklaşmaz ve devletin gücünü sınırlandırmaya çalışmaz. Bunun yerine muhafazakarlığın ana fikri, iktidarın, geleneksel yönetici sınıfların elinde olması gerektiğidir.

KISIM II

DEVLET VE KAMU
POLİTİKASI

MODERN DEVLET

SIRF, DEVLETİN MODERN SİYASETTE ÇOK MERKEZİ BİR ROL OYNAMAYA başlamış olması nedeniyle bu kitapta, “ofis siyaseti” ya da aile siyaseti veya diğer gruplar içerisindeki siyasetten ziyade devlet siyasetine odaklanacağım.¹

Devletin dikkatlerimizi ne kadar çekmeye başladığının kanıtı bireylere yaklaşım biçimimizde bile görülebilir. Farklı bir ülkeden gelen bir kişi hakkında düşünürken bunu, onun gerçekte nasıl biri olduğuyla daha ilgili diğer niteliklerini görmeyeceğimiz bir çerçevede yapmaya meyilliyizdir. Örneğin Ole adında Danimarkalı bir mühendis tanıyorsanız ve birisi size Ole'nin nasıl biri olduğu hakkında hemen tek bir sözcük söylemenizi istese, muhtemelen “Danimarkalı” diyeceksiniz. Diğer olası cevap “erkek” olabilir; gösterdiğimiz dikkatin miktarı açısından toplumsal cinsiyeti devlet bile geçememiştir. Ole bir mühendistir ve sırf bu bile onun hakkında çok şey söyler; ama çoğu insan onu nitelemek için bunun yerine milliyetini seçer. Bir Lutherci ya da Yahudi, dindar ya da dine kayıtsız, kısa veya uzun, sıcakkanlı veya soğuk olabilir ama yine de onu tanıyan insanların çoğu önce onu bir Danimarkalı olarak niteleyecektir. Aslında bu pek mantıklı değildir, çünkü bahsettiğim neredeyse tüm diğer şeyler, Ole ya da kişiliği hakkında, onun Danimarkalı olmasından çok daha fazlasını söyler. Bu, mantığın değil, milliyet ve devlet konusundaki modern saplantımızın bir sonucudur.

Eğer herhangi bir dönem yurtdışında yaşadysanız, bu olguyu özellikle çarpıcı bir biçimde fark etmişsinizdir. Çoğumuz, normalde kendimizi ait olduğumuz ülke çerçevesinde düşünmeyiz. Ancak farklı bir ülkede yaşasak,

¹ 1. Bölüm'de ifade edildiği gibi, bu bağlamdaki *devlet* sözcüğü, California ya da Pennsylvania gibi [Birleşik Devletler'deki bir eyaleti (devleti)] ifade etmez. Bunun yerine, Kanada, Nijerya ya da ABD gibi genellikle “ülke” olarak adlandırılan kavramı yaklaşık olarak ifade eder.

America the Beautiful adlı yurtsever marşın sözlerine gönderme içeriyor: "Engin göklerin / Kehribar renkli buğday dalgaların / Verimli ovaların ve üzerindeki / Görkemli mor dağlarınla güzelsin. / Amerika! Amerika! Tanrı seni onurlandırsın. (-ed. n) © Sidney Harris/The New Yorker Collection/www.cartoonbank.com.

doğduğumuz ülke (devlet) birdenbire kimliğimizin en önemli boyutu haline gelir. ABD ya da Avrupa'da yaşayan Kanadalılar kendilerini öncesine göre çok daha fazla Kanadalı olarak görmeye başlar; ABD'de okuyan ya da çalışan Nijeryalılar birdenbire kendilerini Nijeryalı olarak algılamaya başlar; ve Avrupa ya da Asya'da yaşayan Amerikalılar da âniden kendilerini çok daha güçlü bir şekilde Amerikalı hisseder. Bizzat kendim, hayatımın bir döneminde yurtdışında yaşadığımda, canımın hiç olmadığı kadar fıstık ezmezi çektiğini farkettim (ve Amerikan kanallarıyla Amerika siyaset haberlerini.) Karşılaştığınız herkes sizden Nijeryalı ya da Amerikalı diye söz ettiğinde kendinizi bu şekilde hissetmeye başlamamanız çok zor.

Devlet konusundaki saplantımız, neredeyse mantığın gerektirdiğinin ötesine geçer. Ole'yi sadece Danimarkalı değil de uzun boylu ya da üniversite mezunu olarak niteleyeseydik onun hakkında daha çok şey söyleyebilecek olduğumuzu gördük. Devlet konusundaki saplantımızın bir başka çelişkili sonucu da çoğu insanın, erişmeleri nispeten daha kolay olan yerel yönetimlerden çok kendilerine uzak ve erişilemez merkezî hükûmetlere daha fazla önem vermesidir. Amerika'da siyaset ve siyasete olan ilgi, her dört yılda bir yeni başkanın seçimi sırasında zirve yapar. Bu ulusal olay dikkatimizi öylesine çeker ki Amerika üniversitelerindeki siyaset bilimi derslerine yapılan kayıtlar genel olarak bu dört yıllık döngüyü takip ederek başkanlık seçimi yılında yaklaşık yüzde 10 artar ve Amerikalıların oy verme oranları başkanlık seçimlerinde, yerel seçimlere göre dikkate değer oranda daha fazladır.

Mantıken yerel hükûmet politikalarının merkezî hükûmet politikaları kadar önemli olduğu ileri sürülebilir. Ulusal hükûmetin sorumluluk alanında olan dış politika, savaş ve barış konuları, ulusal ekonominin durumu ve daha geniş sosyal politika sorunlarının halkın yaşamı açısından son derece önemli olduğu doğrudur. Ama devlet okulları, evinizin önündeki caddenin durumu, içme suyunuzun temizliği ve tadı, polisin size nasıl davrandığı da

önemlidir² ve bunların hepsine yerel yönetimler karar verir. Böyleyken insanların kendi yerel yönetimlerinden daha çok-ulusal hükûmetlerine önem vermesi gariptir. Bu, devlete ve onun faaliyetlerine odaklanmamızın, mantıksal gerekliliğin ötesine geçtiğinin bir başka kanıtıdır.

Dünyadaki insanlar her zaman bu kadar geniş bir biçimde devletler şeklinde örgütlenmemişti. Bu bölümün geri kalanında, modern devlet sistemlerinin nasıl doğduğunun tarihine bakacağız; ardından, modern devletle "milliyetçilik" arasındaki ilişki biçimini ele alacağız; ve son olarak devlete yönelik güncel meydan okumalara ve devlete alternatif olarak işlev görebilecek yeni doğmakta olan siyasal biçimlere bakacağız.

MODERN DEVLETİN GELİŞİMİ

Bu kadar önem verdiğimiz bu şeyin yani devletin doğuşu oldukça yenidir. Altı ya da yedi yüzyıl önce, insanlar kendilerini bugün bildiğimiz şekilde bir devlete ya da ulusa ait olarak görmüyordu. Çoğu insan geçimlik çiftliklerde yaşıyordu ve yaşadıkları köyle yakından ilgiliydiler ama bunun ötesindeki dünya pek umurlarında değildi. Bazen ordular köylere baskın yapardı ama bu ordunun Fransa kralı, papa ya da İnka kralı tarafından kirallanmış olmasının köylüler açısından hiçbir önemi yoktu. Barbara Tuchman'ın, 14. Yüzyıl'daki biçimiyle bugünkü "Fransa"ya dair tablosu, İngiltere ya da Fransa kralı tarafından kontrol edilen ve halkın bunlardan hangisinin yöneticileri olarak umursamadığı çeşitli siyasal bölümlere ayrılmış coğrafi bir bölgeyi betimler.³

14. ve 15. Yüzyıllar'da, Avrupalı krallar daha fazla güç talep edip geniş topraklar üzerindeki kontrollerini sıkılaştırdıkça bu değişken siyasal bölgeler devletler şeklinde birleşti. Ancak Avrupa'da bile devletlerin bugün bildiğimiz şekliyle tam yerleşmesi 19. Yüzyıl başlarına kadar gerçekleşmedi.

Avrupa'da devlet inşasının ilk dönemleri boyunca halklar, hangi devletlere ait oldukları konusuna büyük ölçüde ilgisiz kaldı. Örneğin oluşumunun ilk aşamalarında Prusya devleti, Kuzey Avrupa haritasının her yerine bulaşmış lekeler ve damlalar halindeydi (bkz. Şekil 3.1) ve bu durum Prusyalıları endişelendirmiyordu. Bu bölgelerin bir kısmı kraliyet evlilikleri yoluyla hükümdar tarafından, diğerleri de savaş ya da borç tahsili yoluyla elde edilmişti ve burada yaşayan insanlar bir yöneticiden diğerine birer mal gibi aktarılmıştı.

Sıradan insanlar devleti umursamazken liderler ve eğitimli elit de onu özel bir şey olarak değil, işe yarayan bir şey olarak gördü. Bu durum, oluşumunun ilk aşamalarında özellikle geçerliydi ama 18. Yüzyıl'a kadar bile bir

2 ABD'de federal düzeyde, eyalet düzeyinde ve daha yerel düzeyde kolluk/güvenlik birimleri bulunmaktadır. Yerel düzeydeki kolluk halkın seçimiyle veya seçimle gelen yöneticinin atamasıyla göreve gelebilir (-ed.n.)

3 Barbara W. Tuchman, *A Distant Mirror: The Calamitous Fourteenth Century* (New York: Knopf, 1978).

şey değildi, ama tek ve merkezî bir kurumun bu tür normları çok büyük top- rak parçaları üzerinde uygulama talebi, bunun yapıldığı neredeyse her yerde özgündü. Gerçekten de bu tür mikro düzenlemelerin başarıyla uygulandığı gerçek uygulamalara örnekler verilebilir. Şaşılacak bir biçimde, bazı devlet- ler, insanların, o yılın nisan ya da mayısına ve hatta bazen haziranına kadar yaptıkları bütün çalışmalara denk düşen yıllık kazançlarını toplayabilmiş ve çocuklarını, haftada yaklaşık 30 saat bir devlet kurumunda alıkoyabilmiştir. Pre-modern siyasal liderler, böylesi cesur amaçları hayal edemezlerdi.⁴

DEVLETLERİN KÖKENİ: GÜÇ MÜ TERCİH Mİ?

Son yüzyıllar boyunca devletin icadına yol açan şey neydi? Bu soruya dair bir inceleme, belki de devletin doğasının daha iyi anlaşılması konusunda bize yardımcı olacaktır. Devletlerin neden Avrupa'da geliştiğine dair akade- misyenler arasında uzun süredir devam eden hararetli bir tartışma vardır.⁵ Ancak net olan bir şey var: Burada modern devlet, sanayi ve karmaşık ticarî düzenlemelerin gelişile birlikte gelişmiştir. Büyük ölçekli sanayi ve ticaret, üyeleri, en az zorlukla bir arada tutulabilen ve ekonomik etkinliklerinin eş- güdümü konusunda istekli olan büyük toplumlarda yürütülebilir. Ekono- mik etkinliklerin çoğu geçimlik tarım, ev dokuması ve küçük teknelerle ya- pılan kıyı balıkçılığında oluşuyorsa hemen her siyasal örgütlenme biçimi iş görür. Ancak geniş ölçekli daha karmaşık ekonomik faaliyetler geliştikçe devlet gibi bir yapı önemli avantajlar sunmuştur.

Devletin gelişimiyle birlikte tüccar ve sanayiciler, tek-tip muamele gören büyük bir nüfustan kendi emek havuzları olarak yararlanabilmiş ve ürün- lerini tek bir kanunlar dizgesine tâbi olan büyük bir pazarda satabilmiştir. Mallar, ülkenin bir parçasından diğerine geçerken özel vergi ya da harçlara tâbi olmaksızın serbestçe nakledilebilmiştir. Devletin mümkün hale getir- diği bu daha geniş ölçek kapsamında büyük fabrika ve gemiler inşa edilebil- miş ve bunların hepsi karmaşık etkileşim ağlarına dahil edilebilmiştir. Bu sayede sanayi ve ticaret, devletin gelişiminden fayda elde etmiştir.

Dolayısıyla bu anlamda modern sanayi ve ticaret, devlet gibi bir şeye *ihtiyaç duymuştur* ve bu durum devletin neden o dönemde ortaya çıktığını kısmen açıklar. Bununla birlikte modern sanayi ve ticaret aynı zamanda,

4 Joel Migdal, "Studying the State," *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure*, Mark Irving Lichbach ve Alan S. Zuckerman (ed.) (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), s. 209.

5 Bu tema ve bir sonraki paragrafın teması Charles Tilly, *Coercion, Capital, and European States, A.D. 990-1992* (Cambridge, MA: Blackwell, 1992) eserinde çok iyi anlatılmıştır. Genel anlamda erken modern Avrupa'da devletlerin kuruluşuna dair son dönem çalışmaları, 1500'lerdeki cebir konusundaki yeni olasılıkları, toplumun yeni ihtiyaçlarından çok daha fazla vurgulamıştır ve bu yüzden yukarıdaki yorumla ben bir istisna oluşturuyorum. Diğer iyi iki örnek, Perry Anderson, *Lineages of the Absolutist State* (Londra: N.L.B., 1974); ve Thomas Ertman, *Birth of the Leviathan* (New York: Cambridge University Press, 1997) eserleridir.

Marksist Devlet Teorisi

Bu bölümde devleti, kısmen modern askerî teknoloji ve iletişimin mümkün hale getirdiği kısmen de modern ticaret ve sanayinin gerektirdiği bir şey olarak yorumladım. Marksist sosyalizm, devletin yükselişine dair başka bir yorum daha önerir. (Marx ve sosyalizm hakkında 2. Bölüm'de sunulan daha ayrıntılı değerlendirmelere bakabilirsiniz.)

Marx, modern toplumun diğerine (işçiler) tahakküm kuran bir sınıftan (kapitalistler) oluştuğunu dü- şündü. Bu tahakkümden kaynaklanan gerilim nedeniyle işçiler kontrol altına alınmak zorundaydı ve bu da devleti gerektirdi. Devlet, işçileri kısmen baskı ve kısmen de onları okullarda ve başka yöntemlerle mevcut durumlarının iyi olduğuna ikna yoluyla hakim sisteme entegre ederek kontrol altında tutar.

Marx, işçilerin sonunda başkaldırarak tek bir sınıfın diğerine artık hakim olmadığı sosyalist bir sistem kuracağını düşündü. O zaman devlet artık gereksiz hale gelecek ve kullanılmadığı için yitip gidecekti.

Bu teori, devleti tamamen gücün bir aracı olarak görür ve kamusal tercihi analiz etmez. 2. Bölüm'de gördüğünüz gibi, Marksist teorinin siyaseti tamamen bir güç konusu olarak yorumladığı doğrudur.

Marksist devlet teorisiyle ilgili ek okumalar: Ernest Mandel, *Late Capitalism* (Londra: NLB, 1975), bölüm 15; ve V. I. Lenin, "State and Revolution," *Sources in Twentieth-Century Political Thought* içinde, ed. Henry Kariel (New York: Free Press, 1964).

donanım, teknoloji ve hepsinden önemlisi ordunun büyük ve geniş alana yayılmış bir nüfusu rahatlıkla kontrol edebilmesini sağlayacak bir iletişim kolaylığını sağlayarak devleti *mümkün* hale getirmiştir. Modern iletişimin gelişiminden önce, orta büyüklükte bir devletin bile herhangi bir kesinlikte halkı kontrol etmesi zordu. 19. Yüzyıl'ın başı kadar yakın bir tarihte, bir posta arabasının İngiltere'nin güneyini geçmesi üç gün alıyordu. Bu ko- şullar altında, yönetimin kontrolü kaçınılmaz olarak gevşekti. Ancak 19. Yüzyıl'da demiryolları ve telgrafın gelişile birlikte hükümetler, kendi yetki bölgeleri üzerinde olup bitenleri anlık kontrol edebildi ve sorunlu bölgelere hızlı bir biçimde birliklerini gönderebildi. Bu gelişmelere barut, top ve bü- yük savaş gemilerini de eklersek, 19. Yüzyıl'a geldiğimizde, kralların büyük alanlar üzerinde tek-tip yönetime imkan sunan daha önce görülmemiş bir gücü elde etmiş olduğu görülür.

Dolayısıyla modern devletle modern sanayi ve ticaret arasındaki ilişki- yi iki biçimde yorumlayabiliriz. Bir tarafta, ticaret ve sanayi devlet gibi bir şeye ihtiyaç duymuş ve bu yüzden devlet icat edilmiştir. Devlet doğmuştur, çünkü uygun bir tercih olmuştur. Diğer tarafta, modern ticaret ve sanayi, insanların kontrol edilmesini ve vergi alınmasını kolaylaştırmıştır; devlet bu yüzden gelişebilmiştir. Hükümetler, güçlerini daha geniş alanlara yaya- bilmiştir. Muhtemelen her iki açıklamada da doğruluk payı var. Bu yorum- lar, 1. Bölüm'de anlattığım siyasetin iki yönü olan "tercih" ve "güç" kavram- larını içerir. Devletin modern ekonomi gerektirdiği için doğduğuna inandı- ğınız oranda devletin icadı, siyaseti tercih olarak gösterir. İnsanların kont-

ŞEKİL 3.2 Avrupa Dil Haritası

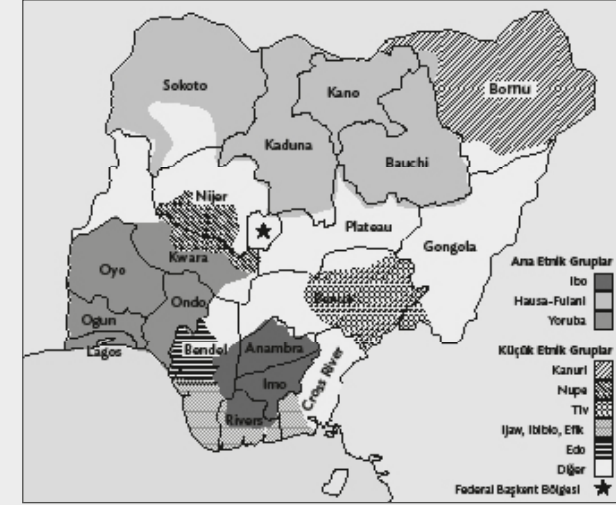

Dillerin devlet sınırlarıyla örtüşme eğiliminde olduğuna dikkat edin, ama bu örtüşme hiçbir biçimde mükemmel değil.

KAYNAK: From Kingsbury, *An Atlas of European Affairs*. Copyright © 1964 by Praeger Publishers. ABC-CLIO, LLC izniyle çoğaltılmıştır.

lete destek toplamak için kullanmış olmalarıdır. Devlet ulusla örtüşüyor- sa o zaman devlet liderleri, insanların devletin yasalarına uymasını daha kolaylıkla sağlar ve askere gitme ya da vergi ödeme konularındaki isteklilik bağlamında olumlu destek inşa edebilir. Modern devletin kendi amaçlarına yönelik olarak insanları askere alma konusunda ne kadar başarılı olduğunu görmek hem çarpıcı hem de bir bakıma rahatsız edicidir. Şekil 3.2, Avrupa'nın dil haritasını göstermektedir. Belli bazı uluslar, devlet sınırlarının ötesine yayılmıştır. Örneğin Alman dil ve kültürü, Almanya'nın sınırlarının çok ötesine geçer. Avusturya, İsviçre'nin büyük bir kısmı ve İtalya'nın küçük bir kısmı Almandır ve Romanya'da da bir Macar adacığı vardır. Basklılar,

ŞEKİL 3.3 Nijerya'nın Etnik Haritası

Dillerin devlet sınırlarıyla örtüşme eğiliminde olduğuna dikkat edin, ama bu örtüşme hiçbir biçimde mükemmel değil.

KAYNAK: *Wilson Quarterly*, Kış 1980 izniyle çoğaltılmıştır. Copyright © 1980 by the Woodrow Wilson International Center for Scholars.

orta kuzey İspanya ve güneydoğu Fransa'ya yayılmıştır. İsviçre, ulus olarak nitelenebilecek çeşitli dil grupları içerir.

Ulus ile devlet arasındaki çakışma Afrika'da özellikle gevşektir. Çoğu Afrika ve Asya devletinin sınırları, sömürgeci güçlerin, bunları kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak kullanmak için çizdiği eski sömürge dönemlerinden kalmadır.¹⁰ Buralarda yaşayan ve kültürel olarak bütünlük grupları dikkate almaksızın bu toprakların üzerine akılsızca bir sınır çizilmiştir. Bağımsızlıklarını kazandıklarında bu insanlar doğal olarak bu garip sınırları da miras olarak aldı. Şekil 3.3'teki Nijerya haritası, bugün Afrika'nın çoğunda mevcut olan ulus ve devlet arasındaki gevşek örtüşmeyi göstermektedir. Orta Doğu'da Türkiye, Irak, İran [ve Suriye], bu ülkelerin her birinde azınlık konumunda olan ve kendi birleşik devletlerini kurmak için bazen ayrılma girişimlerinde bulunan Kürt halkının farklı kısımlarına ev sahipliği yapar.

¹⁰ Devletle ulus arasındaki örtüşme, Güney ve Orta Amerika'da, pek hoş olmayan bir sebeple oldukça sıklıkla: Burada, Boliva ve Peru gibi birkaç ülke dışında yerli halk ya makûl bir bütünlüğe sahip Avrupalı yerleşimcilerin yerleşmesi için tamamen yok edilmiştir ya da yüzyıllar süren bir dönem içerisinde kültürel olarak yerlilerle Avrupalıların mestizo karışımı içerisinde özümsemiştir. Sonuç olarak bu devletlerin nüfusları nispeten türdeşdir.

Alman futbol taraftarları, takımlarının Kosta Rika karşısındaki galibiyetini bayrak sallayarak kutluyor. Bayrak denizi tartışma konusu oldu, çünkü çoğu Alman, kendi devletlerinin Hitler dönemindeki tarihi nedeniyle milliyetçilik konusunda çelişkili duygulara sahiptir.

©AP Photo/Fabian Bimmer

spontane hareketler hükümet politikalarına karşı çıktığında sivil toplum genellikle önemli bir unsurdur (bu tür hareketlere dair tartışmalar için 13. Bölüm'e bakınız).

Devlet ve toplum arasındaki bu belirsiz ayırım, çoğu demokratikleşme ve ekonomik politika kararları teorisinde merkezî bir konudur. Örneğin 5. Bölüm'de Gana ve Güney Kore'nin ekonomik ilerlemesini analiz ederken bunu yine göreceğiz. Bu ayırımı, özerk devlet teorisi dışında başka bir şeyle açıklamak zordur.

DEVLETİN KARŞISINDAKİ ZORLUKLAR

Devlet, son birkaç yüzyılda başat siyasal örgüt biçimine evrilmiş olabilir ancak günümüzde hem yukarıdan hem de aşağıdan gelen güçlü zorluklarla karşı karşıyadır.

Devletin yukarısında, dünya liderleri devletin çoğu işlevinin yerine geçecek ve devletten daha geniş bir coğrafi alanda iş görecektir yapılar arıyor. Bu durum, bilhassa bu şekilde geliyor. Avrupa'da yirmi sekiz üyeli Avrupa Birliği, üye devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki kontrolünün büyük bir

kisimını üzerine alma sürecindedir (Avrupa Birliği'ni bu bölümün sonundaki örnekte tartışacağım). ABD, Kanada ve Meksika, hükümetlerin ticaretten vergi almayacağı bir serbest ticaret bölgesi kurdu. Dünya çapında, Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) borç alan devletler, malî politikalarını, koyulan koşullara uyacak biçimde şekillendirmek zorundadır. Çevre sorunlarına dair düzenlemeler konusunda, devletler-arası çoğu kurum, devletlerin, örneğin vahşî göçmen türler üzerindeki ya da çevreyi kirleten ürünlerin üretimi konularındaki kontrollerinden vazgeçmesi yoluyla oluşturulmuştur. Yukarıdan kaynaklanan zorluklar yalnızca ekonomik politikalar ya da çevreyle sınırlı değildir. Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya boyunca militan İslam –dünyadaki en dinamik din– İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminin seküler/laik devletlerinin yerine dinî siyasal yapıları koymaya çalışmaktadır. Dinî siyasal yapıda; devlet nispeten önemsiz bir rol oynamakta, devlet sınırları belirsizleşmekte ve Müslüman toplum dinî liderler tarafından yönetilmektedir.

Devlet, aynı zamanda aşağıdan gelen bir saldırı altındadır. Her çizgiden çoğu akademisyenin düşündüğü gibi, etnik ve dinsel ayrılıkçı hareketler, modern ekonomilerin gelişimiyle birlikte yok olmak bir yana, müthiş bir şekilde büyümüştür. Belçika'daki Walonlardan Sri Lanka'daki Tamil ayrılıkçılara, Québec'teki Fransız Kanadalılara, eski Yugoslavya'daki Hırvat ve Slovenlere, Etiyopya'daki Eritreliere, eski Sovyetler Birliği'ndeki Baltık cumhuriyetlerine –ki liste onlarca başka örnek daha içerebilir– yıllar önce mevcut olmayan bölgesel ve etnik özelemler, 1980'lerden sonra devletleri felç edebilen ciddi bir siyasî harekete dönüşmüştür.

Neler oluyor? Neden devlete meydan okunuyor? Buna dair yorumlardan biri, devletin, toplumun ihtiyaçlarını karşılama konusundaki değerinin azalma ihtimali olabilir. Bu, "yukarıdan" ve "aşağıdan" gelen zorlukları açıklayabilir. Yukarıdan, gelecek yıllarda baskısını daha da artıracığı kesin olan ve devletlerin kendi başlarına kolayca çözemediği bir dizi çevre sorunu ortaya çıkmıştır. İsveç'teki ağaçlar, Britanya, Almanya ve diğer devletlerdeki sanayi kirliliği yüzünden ölüyor; ABD ve Kanada'da üreyen ama kışları Peru'nun doğusunda geçiren kırlangıçlar, yıllık göçleri sırasında on bir devletin sınırını geçer; "sera" gazları, onlara sebep olsun ya da olmasın dünyadaki her ülkeyi ısıtır. Bunlar, tek bir devletin sağlayabileceğinden daha geniş ve daha kapsamlı siyasal yapıları gerektiren sorunlardır.

Ekonomik açıdan, 20. Yüzyıl'da sanayi ölçeği büyümüştür. Örneğin az sayıda küçük devlet, otomotiv sanayii geliştirebilmiştir. Norveçli ya da Hollandalı bir otomobil şirketi yoktur; otomobil şirketleri, çoğunlukla ABD, Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya gibi büyük devletlerde gelişmiştir. Nükleer teknoloji, uçak sanayii ve uzay teknolojisi gibi dinamik endüstriler, ekonomik olarak işleyebilmek için daha büyük bir ölçeğe ihtiyaç duyar. Devletlerin neden bir araya gelip gruplaştıkları hâlâ merak konusu olabilir mi?

Diğer taraftan, 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki deneyim, konut, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi çeşitli yerel ihtiyaçlara hassas karşılıklar verebilme konusunda devletlerin oldukça beceriksiz yapılar olduğunu gösterdi. Bu durum, yerel ve bölgesel özerklik üzerindeki baskıların alevlenmesine katkı yaptı. Belki, çoğu devletin askerî anlamda kendi kaderlerini kontrol altında tutamadığı bir dünyada, antik yerel sembolik bağlar ya da dinsel sembolik bağlar daha fazla ön plana çıkmış ve insanların sembolik kimlik özlemlerini tatmin etmeye başlamış da olabilir. Bu yüzden devletler, “yukarıdan” –devletlerin başa çıkabileceğinden daha büyük sorunlar– ve yerel düzeyde “aşağıdan” zorlandıkları bir durumda kalıyor.

Yukarıdaki paragraflar, devletin karşılaştığı zorluklara dair daha çok “tercih”-eğilimli bir açıklama sunar: Diğer yapıların, insanların bazı ihtiyaçlarını devletten daha iyi karşılayabildiğini ve bu yüzden bu yapıların devletle rekabete başladığını ileri sürdüm. Ancak, “güç”-temelli bir açıklama da getirilebilir: Askerî bir yapı olarak devlet gerçekten evrim geçirmiştir; devleti tanımlayan şeylerden biri –*egemenlik* kavramını hâlâ tanımlayan–devletin, halkını sınırlarının dışından gelecek işgallere karşı koruyabilecek ve aynı zamanda hükûmetin otoritesine yönelik ülke-içi meydan okumaları bastırabilecek bir askerî gücü ustalıkla kullanabilmesidir. 20. Yüzyıl'ın son yarısında, her ikisi de İkinci Dünya Savaşı'nda ortaya çıkmış iki gelişme, devletin askerî güç konusundaki tekel iddiasını zayıflatmıştır. İlk olarak nükleer silahlar icat edildi. Nükleer çağda hiçbir hükûmet halkını dışarıdan gelecek bir yıkıma karşı koruyamaz. Aynı şekilde karşılık verebilir ama kendi yıkımını önleyemez; nükleer silahlar bu bakımdan aşırı yıkıcıdır. Diğer taraftan gerilla savaşı, İkinci Dünya Savaşı'nda başarılı oldu. Günümüzde yerel ayaklanma dinamiklerinin dünyanın pek çok yerinde ve son olarak Afganistan'da kullanıldığı, daha üstün merkezî kuvvetlere karşı yerel ve süreklilik arz eden askerî mücadele teknikleri geliştirildi. Askerî bakımdan devletlerin kendi kaderlerini diğer devletlere ve ülke-içi ayaklanmalara karşı kontrol edebilme yeteneği azaldı.

Bunu ister “tercih” isterse “güç” perspektifinden anlayalım, devletin ciddi bir meydan okumayla karşı karşıya kaldığı açıktır. Bazı yeni yapıların devletin bazı işlevlerinin yerine geçebilecek şekilde nasıl evrildiğini 18. Bölüm'de göreceğiz.

ÖRNEK: Nijerya'da Devlet İnşası

Hiçbir devlet deneyimi “tipik” değildir ama bu bölümde okuduğunuz kavram ve analizleri somutlaştırmak adına bazı örneklere bakmak yararlı olacaktır. Bu kısımda Nijerya devletinin nasıl kurulduğuna kısaca bakacağız;

sonraki kısımda da Avrupa Birliği'ne ve onun çok sayıdaki Avrupalı devleti yeni ve çok daha büyük bir “devlet” gibi görünmeye başlayan yeni bir şeyin içine nasıl çektiğini değerlendireceğiz.

Nijerya, Batı Afrika kıyılarında bulunan ve 170 milyonluk, yoğun nüfusa sahip bir devlettir. Her altı Afrikalıdan biri Nijerya'da yaşar ve gayri safi millî hasıla açısından yalnızca Güney Afrika'nın ardından kıtada ikinci sıradadır. Ülke petrol zenginidir ama bakacak o kadar çok insanı vardır ki ortalama bir Nijeryalının durumu pek iyi değildir; ortalama yıllık gelir kişi başına 2.600 dolardır.²²

Aşağıdaki örnekte, etnik ve bölgesel gerilimlerin, güçlü bir hükûmet tarafından sınırlandırılmayan bir silahlı kuvvetlerin varlığının ve insanların bu süreçte inançlarını kaybetmesine neden olan yolsuzlukların devlet inşasına yönelik çıkardığı zorluklara özellikle dikkat çekmek isterim.

Nijerya 1960'a kadar bir Britanya sömürgesiydi. Çoğu sömürge gibi iç bütünlükten ziyade Britanya'nın idarî çıkarlarına uygun olduğu için kurulmuştu. Ülke sınırları içerisinde 250'den fazla dil ve lehçe konuşulur ve aynı zamanda kuzeyin ağırlıklı olarak Müslüman ve güneyin genelde Hıristiyan olması gibi önemli dinsel bir bölünme vardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Britanya, bu çeşitliliği yönetebilmek için çeşitli yollar denedi. En sonunda benimsenen plan, Nijerya'nın her biri üç ana etnik grubu merkeze alarak üç bölgeye ayrılmasıyla oluşturulan merkezsizleştirilmiş bir sistemdi (bkz. Şekil 3.3): (1) Hausa-Fulani temelindeki kuzey bölgesi, (2) Yoruba temelindeki Batı bölgesi ve (3) İbolara dayanan Doğu bölgesi. Bu bölgelerin her biri, kendi bütçesine sahip olup idarî açıdan bağımsızdır.

Bu düzenleme, 1960'ta başlangıçtaki demokratik yapıda da sürdürüldü. Yeni devletin merkezî hükûmeti, çoğu işlevi, “federal” sistem olarak adlandırılan çerçevede bölgesel hükûmetlere bıraktı. Fakat koşullar istikrarlı değildi çünkü kısa süre içerisinde bölgeler arasında gerilimler ortaya çıktı. Nijerya Anayasası'na yazılan demokratik süreçler kuzeye avantaj sağladı çünkü nüfusun en fazla olduğu bölge burasıydı ve ilk başbakan olan Ebubekir Balewa adındaki kuzeyli bir Müslümanın yönetimi altında kuzey çabucak siyasî kontrolü sağladı.

Ancak doğudaki –huzursuz, ekonomik olarak aktif ve iyi eğitilmiş bir azınlık– İbolar kuzeyin siyasî hakimiyeti nedeniyle baskı hissetti. Nijerya'nın her yerindeki İbolar epeyce şehirliydi ve pek çok teknik ve idarî pozisyonu elinde bulunduruyordu. Nijeryalı diplomatların dörtte üçü, aynen 1966'da Nijerya üniversitelerinden mezun olan öğrencilerin yaklaşık yarısının olduğu gibi doğu bölgesindedi.²³

1966'da İbo subaylarının yaptığı bir darbe, demokratik hükûmeti devirerek İbo bir generali devlet başkanlığına getirdi. Altı ay sonra Müslüman askerler karşılık verdi ve kuzeyli bir Hıristiyan olan Yakubu Gowon yönetimi altında yeni bir hükûmet kuruldu. Bu noktada Doğu bölgesi Nijerya'dan ayrılarak kendini Biafra Devleti olarak ilan etti. Federal hükûmet Biafra'nın ayrılma hakkını tanımayı reddetti ve ardından bir milyonu aşkın insanın öldüğü iki buçuk yıllık

22 Nijerya'nın 2020 nüfusu 206 milyon, satın alma gücü paritesine göre kişi başı millî geliri ise 5.066 dolardır. (-ed.n.)

23 Pauline H. Baker, “Nigeria: Lurching Toward Unity,” *Wilson Quarterly* 4 (Kış, 1980), s. 76.

DEVLET POLİTİKALARI¹

ÖNCEKİ BÖLÜMDE, MODERN DEVLETİN NİSPETEN YENİ BİR İCAT OLDUĞUNU GÖRDÜK. Devlet son birkaç yüzyılda aşamalı olarak gelişti ve insanlar, yaşamlarının daha fazla boyutunun devlet tarafından düzenlenmesini istedikçe ve devletin özel konusu olan askerî operasyonlar daha karmaşık ve maliyetli bir hal aldıkça da gelişmeye devam etmektedir. Bu bölümde, devletin bugün yaptığı çeşitli şeyleri değerlendirmek için modern devletlerin en önemli politikalarından bazılarını inceleyeceğiz.

Şekil 4.1, İsveç, Büyük Britanya ve ABD'nin 19. Yüzyıl'dan bu yana genel devlet faaliyetlerinin gelişimi haritasını çıkarmaktadır.

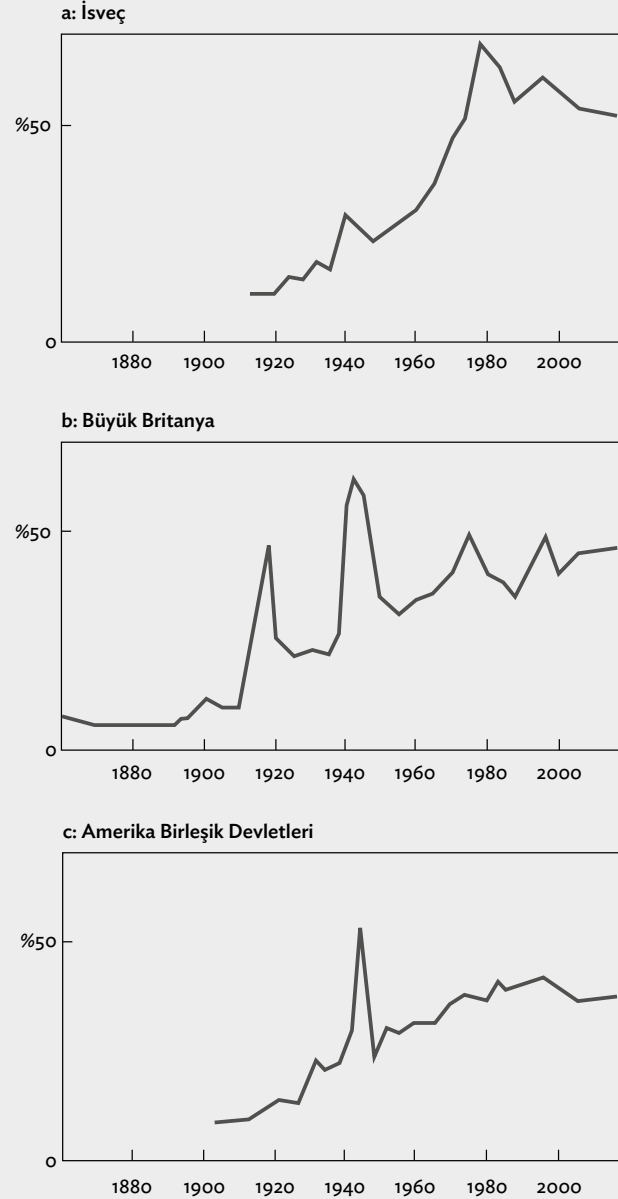
19. Yüzyıl'ın son yarısı ve 20. Yüzyıl'ın başları boyunca bu üç ülke, refahlarının nispeten küçük bir kısmını hükümete ayırmıştı: bu da tüm ekonomik faaliyetlerin yaklaşık olarak yüzde 8 ila 10'una tekabül ediyordu. Ancak Birinci Dünya Savaşı yıllarından başlayarak hükümet [devlet] harcamaları ekonominin giderek daha fazla kısmını ele geçirmeye başlamış, 20. Yüzyıl'ın ilk yıllarına kadar bu oran tüm ekonomik faaliyetlerin ABD'de yüzde 38'i ve İsveç'te yüzde 52'si olmuştur.

İki Dünya Savaşı, bu büyümeye katkı yapmıştır. Her iki savaş boyunca Britanya, hükümet harcamalarının ekonomideki rolünde büyük sıçramalar sergilerken ABD'deki yükseliş İkinci Dünya Savaşı'nda olmuştur (ABD Birinci Dünya Savaşı'na ancak savaş sona yaklaşırken girmiştir.) Savaşlar sonrasında hükümetlerin rolü azalmakla birlikte genel olarak önceki seviyelere inmemiştir. Bu örüntü, her ikisinde de belirgin olmakla birlikte Britanya örneğinde daha çarpıcıdır. Hükümetlerin bu savaşların bir sonucu olarak sürekli hale gelen büyümesi, muhtemelen yalnızca savaş harcamalarının

¹ Bu bölümdeki ilham verici önerilerinden dolayı Profesör Robert Grey'e minnettarım.

ŞEKİL
4.1

Kamu Harcamalarının GSYİH'ye Oranı

KAYNAK: ABD Ticaret Bakanlığı, *Historical Statistics of the United States*; Peter Flora ed., *State, Economy, and Society in Western Europe, 1815-1975* (Londra: MacMillan, 1983); Uluslararası Para Fonu (IMF), *Government Finance Statistics Yearbook 2007*.

kendisi yüzünden değil, aynı zamanda 20. Yüzyıl'ın "topyekûn savaşlar"ında hükümetlerin insanların yaşamlarını kontrol etmeye alışması yüzünden olmuştur: örneğin alabilecekleri yiyeceklerin karneye bağlanması ve onlara hangi işlerde çalışabileceklerinin söylenmesi gibi. Savaşlardan sonra hükümetler, insanların yaşamlarına aktif biçimde müdahale etmeye devam ederek bu müdahaleyi başka politika alanlarına da genişletti.

İsveç her iki savaş boyunca tarafsızdı ve bu yüzden çatışmaların İsveç üzerindeki etkisi Britanya ve ABD'ye etkisiyle aynı olmadı, ama 1940 dolaylarında tarafsız İsveç'in bile hükümet faaliyetlerinde mütevazı bir yükseliş olmuştur. Savaştan sonra, o dönemin başlarında kamu sektörünün tipik özelliği olan istikrarlı ve düşük harcamaları İsveç de geride bıraktı ve sosyalist hükümetle birlikte kamunun ekonomideki payı düzenli bir şekilde artmaya başladı. 1960'lara gelindiğinde bu durum İsveç'i diğer iki ülke ile aynı seviyeye getirmişti ve izleyen yıllarda İsveç bu ikisini de geçti.

Koşullar (örneğin iki dünya savaşı) hükümetlerin gelişiminde önemli bir faktördür ama ideoloji de önemli bir rol oynar. ABD'nin güçlü bir liberal geleneğe sahip olduğunu ve hiçbir zaman güçlü bir sosyalist hareket içermediğini 2. Bölüm'den hatırlayalım. Britanya da diğer Avrupa ülkelerinden daha güçlü liberal geleneklere sahipti; oradaki sosyalist hareket diğer Avrupalı devletlerden daha sonra gelişmiştir ve savaş sonrası dönem boyunca Muhafazakar Parti hükümetleriyle değişmeli olarak işbaşına gelmiştir. Diğer taraftan İsveç'te diğer iki devlet gibi güçlü liberal gelenekler yoktu ve ülkedeki güçlü Sosyal Demokrat Parti, savaş sonrası dönemde sadece ara sıra gelen kesintilerle birlikte ülkeyi yönetti. (Britanya'nın sosyal demokrat olan İşçi Partisi, Büyük Buhran'dan sonraki seksen yılın yalnızca otuzunda ülkeyi yönetti; İsveç'in Sosyal Demokrat Partisi bu seksen yılın altmış üç yılında ülkeyi yönetti.) Liberalizmin, bireyler için mümkün olduğunca fazla alan bırakan bir yönetim anlayışına yaptığı vurgunun etkisini, ABD'deki nispeten küçük bir hükümete [devlete], Büyük Britanya'daki biraz daha büyük ve İsveç'teki daha da büyük hükümete baktığımızda görebiliriz. ABD'den farklı olarak Avrupa'daki sosyal demokrat hükümetler, bir ölçüde Büyük Britanya'da ve daha büyük ölçüde de İsveç'te, ulusal sağlık sistemlerine, bedava eğitime, aile yardımına ve benzer araçlara sahip kapsamlı refah devletleri inşa ettiler.

Hükümetin toplum içerisindeki güçlü rolü, günümüz sanayileşmiş demokrasilerinde tipiktir. Örneğin Amerikan gayri safi milli hasılasının yüzde 38'inin hükümet harcamalarından oluştuğunu dikkate aldığımızda bu, tüm mal ve hizmet alımlarının üçte birinden çok kısmının hükümet tarafından ya da hükümetin para verdiği insanlar tarafından yapıldığı anlamına gelir. İdeoloji, hükümetin büyüme derecesini yumuşatır ama ideolojileri ne olursa olsun tüm sanayileşmiş ülkelerin, hükümetlerini toplumda önemli bir rol oynamaya itme konusunda ortak yönlerinin bulunduğu açıkça görülüyor (bkz. "Dünya Devletleri Neden Genişliyor?", s. 118). 1970'lerin sonunda İsveç bunu

TABLO 4.1 Bazı Üçüncü Dünya Devletlerinde Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi Olarak Kamu Harcamaları

Ülke	Kamu Harcamaları Yüzdesi
Arjantin	26%
Bangladeş	15%
Çad	36%
Fas	31%
Güney Afrika	28%
Honduras	21%
Kosta Rika	20%
Malezya	30%
Mısır	29%
Mozambik	35%
Myanmar	9%
Peru	18%
Tayland	20%

KAYNAK: CIA World Factbook online (gözden geçirilme tarihi Haziran 2012).

çok iyi göstermiştir. 1932'den beri neredeyse sürekli olarak iktidarda bulunan Sosyalistlerin yerine 1976'da sosyalist olmayan bir hükümet geçti. Bu yeni hükümet kamunun rolünün büyütülmesinden kaçınma sözü vermişti ama İsveç yeni bir ekonomik sıkıntı dönemine girerken ve özel sektör çökecekmiş gibi bir görüntü sergilerken hükümet, işsizliği önlemek için bunların bir kısmını üstlenme ve işletme zorunluluğu hissetti. Böylece sosyalist olmayan hükümet, aralarında ülkenin en büyük gemi inşa şirketinin de bulunduğu pek çok sanayiye kamulaştırdı.

Sanayileşmiş demokrasilerin hepsi, büyütülmüş bir devlet konusunda benzer baskılara maruzdur ama dünyanın diğer devletleri mutlaka benzer baskıları yaşamaz. Birazdan göreceğimiz gibi bu ülkeler, hükümetin boyutları konusunda dikkate değer bir çeşitlilik gösterir.

ÜÇÜNCÜ DÜNYADA HÜKÜMETİN ROLÜ

Önceki bölümde tartıştığım hükümetler, “sanayileşmiş demokrasi” olarak adlandırılan –kişi başına yıllık geliri tipik olarak 20.000 dolar civarında ve genellikle demokrasi olan müreffeh– devletlerdir.² Bu devletler grubu, Ku-

2 20.000 dolar verisi, kişi başına gelirin “satın alma gücü paritesi” ölçütüne dayanmaktadır; bu ölçüt, ABD’de yaşayanlarla kıyaslandığında çeşitli ülkelerdeki insanların neler satın alabileceğini

© Alex Gregory/The New Yorker Collection/www.cartoonbank.com

zey Amerika, Avrupa'nın büyük bir kısmı ile Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi diğer başka devletlerden oluşur. Aynı zamanda kısaca, “Batı” ile Komünist “Doğu” arasında rekabetin yaşandığı Soğuk Savaş'tan kalma bir terim olan “Batı” olarak da anılırlar.

Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın eski komünist devletleri, paylaştıkları özel tarih nedeniyle aynı zamanda farklı bir hükümet gelişimi örüntüsünü de paylaşır. Yaklaşık 1990'a kadar bunlar hiper-gelişmiş hükümetlerdi ama o zamandan beri hükümetin yetkilerini daraltmaktadırlar; oldukça liberal bir rejime sahip olan Estonya'dan hâlâ temel olarak pek değiştirilmemiş sosyalist bir devlet aygıtına sahip Belarus'a kadar bunu yapma derecelerinde oldukça farklılık gösterirler.

Ancak dünya nüfusunun yaklaşık üçte ikisi bu iki devlet grubundan birinde yaşamamaktadır. Latin Amerika, Afrika ve Asya (Japonya dışında), çoğunlukla Soğuk Savaş'a karışmamış ve o dönemde “Üçüncü Dünya” adını almış (çünkü ne “Doğu” ne de “Batı” idiler) devletlerden oluşur. Genellikle bu kavramı hâlâ kullanırız. Pek çoğu yeraltı zenginliklerine sahip olmasına (örneğin Suudi Arabistan ve diğer petrol üreten ülkeler) ve Meksika, Brezilya, Singapur, Malezya, Tayland ve Güney Kore gibi diğerlerinin sanayileşerek oldukça iyi bir refah düzeyi yakalamasına rağmen bu devletlerin çoğu yoksuldu.

Siyasî açıdan bu devletler, Küba ve Çin gibi hâlâ komünist olan devletlerden Suudi Arabistan gibi geleneksel monarşilere kadar yayılan bir çeşitlilik içerisindedir. Çok sayıda demokrasi de vardır ama dünyada demokrasi olmayan ülkelerin çoğu bu bölgededir. Bu ülkelerin çoğundaki yoksulluk,

karşılaştırmak için döviz kurlarında uyarlama yapmaya çalışır. (119. sayfadaki satın alma gücü paritesi ve gayri safi yurtiçi hasıla tartışmasına bakınız)

Peru hükûmeti eğitim politikası izliyor: okul çocukları.
© AP Photo/Martin Mejia

bu tür malları çok daha ucuza üretebilir. Gelişmiş ülkelerin özel uzmanlık alanı, bilimsel ve teknolojik kapasitelerinin onlara diğer herkes karşısında üstünlük sağladığı yüksek teknoloji ürün ve hizmetlerdir.

Tablo 4.4, sanayileşmiş demokrasilerin diğer devletlerle ticaretlerinde yüksek teknoloji sektörüne nasıl bağımlı olduğunu göstermektedir. 2011'de Amerikan mamul ihracatının yüzde 20'si yüksek teknoloji ürünlerdi. Ek olarak Amerikan firmaları teknik süreçler için lisans satışları yoluyla yaklaşık 72 milyar dolar kâr elde etmiştir. Bu, Tablo 4.4'teki beşinci sütun olan "Lisans Ücretlerinden Net Kazanç (giderler düşükten sonra)" altında görülebilir. Tabloda görüldüğü gibi, Bolivya, Mozambik ve Myanmar gibi çoğu yoksul üçüncü dünya ülkesi aslında bu oyunun içerisinde bile değildir. Ancak zengin devletler teknoloji geliştirme konusuyla yoğun bir biçimde ilgilenir. Buna ciddi kaynak ayırıp ihracatlarının büyük bir kısmı için yine buna dayanırlar.

Net lisans ücretleri bir devletin teknolojiyle ilişkisini gösterir. Yoksul ülkelerin her iki durumda da pek bir dengesi yoktur çünkü lisans ücretlerini ödeyecek ya da ücret yaratabilecek küçük teknik sektörleri vardır. Oturmuş

TABLO 4.4 Bazı Devletlerin Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri

Ülke	Yüksek Teknoloji Mamul İhracatı Yüzdeleri	AR-GE Araştırmacıları (Her Milyon Kişide)	GSYİH'nin Yüzdeleri Olarak Kamu Harcamaları	Lisans Ücretlerinden Net Kazanım (Harcamalardan, milyon \$ bazında)
ABD	%20	4.673	%2,8	+\$72.133
Bolivya	%9	120	%0,3	\$-17
Fransa	%25	3.700	%2,2	+\$4.849
İsrail	%15	—	%4,3	\$-10
Mozambik	%1	15	%0,2	\$-4
Myanmar	—	18	%0,2	—
Singapur	%50	5.834	%2,7	\$-13.991

KAYNAK: World Bank (Dünya Bankası). *World Development Indicators 2012* (<http://data.worldbank.org>), erişim tarihi 2 Temmuz 2012.

teknoloji sektörleriyle ABD ve Fransa, diğer ülkelerdeki şirketlere kendi teknolojilerinin lisanslarını vererek geçmişteki yatırımlarının semeresini toplar. Bunun aksine Singapur, büyük sayıda araştırmacıyı destekleyip araştırma ve geliştirmeye büyük miktarda paralar harcayarak son yıllarda teknolojik açıdan gelişim için ciddi çaba göstermiştir. İhracatının yarısı yüksek teknoloji ürünleridir. Ancak, kendi araştırmalarıyla yarattığından yaklaşık 14 milyar dolar daha fazla lisans ücreti ödemesinden de anlaşılabilirdiği gibi şimdilik hâlâ diğer ülkelerin araştırmalarının net bir tüketicisidir.

Başlangıç aşamasında bir yüksek teknoloji sektörü kurmayı başaran etkileyici bir üçüncü dünya devleti örneği de 11.500 dolarlık [2020'de 18,651 dolar -ed.n.] kişi başına GSYİH satın alma gücü paritesi ile nispeten yoksul bir Orta Amerika demokrasisi olan Kosta Rika'dır. Ülke, bilgisayar kullanımı ve bilgisini teşvik etmeye yönelik başarılı bir çaba çerçevesinde 1980'lerin ortalarında bilgisayarlara uyguladığı gümrük tarifelerini yüzde 133'ten yüzde 10'a indirmiştir. Hükûmet, her Kosta Rikalıya, bütün postanelerde mevcut terminallerden erişilebilecek e-posta adresleri vermektedir. Ayrıca kanunen eğitim harcamalarının GSYİH'nin en az yüzde 6'sına denk olması şarttır.⁷ Bu ve diğer çabaların sonucu olarak teknoloji ürünleri, kahve ve muz geçerek Kosta Rika ihracatının en büyük kategorisi haline gelmiştir. Kosta Rika'nın 2011'deki mamul ihracatının yüzde 40'ı yüksek teknoloji ürünleridir.

7 "Who Says the Chips Are Down?" *BusinessWeek*, 10 Eylül 2001, s. 68.

TABLO 4.7 Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Beşerî Kalkınma Endeksi'ne Göre Sıralanmış Dünyanın En Zengin Ülkeleri (2011)

Ülke	Kişi Başına GSYİH (SAGP), Dünya Sıralamasındaki Yeri	Beşerî Kalkınma İndeksi, Dünya Sıralamasındaki Yeri	İki Sıralama Arasındaki Fark
Katar	1	37	-36
Lüksemburg	2	25	-23
Singapur	3	26	-23
Norveç	4	1	+3
Brunei Darü's Selam	5	33	-28
Birleşik Arap Emirlikleri	6	30	-24
ABD	7	4	+3
İsviçre	8	11	-3
Hollanda	9	3	+6
Avusturya	10	19	-9
Avustralya	11	2	+9
Kuveyt	12	63	-51
İsveç	13	10	+3
Kanada	14	6	+8
Danimarka	15	16	-1
İrlanda	16	7	+9
Finlandiya	17	22	-5
İzlanda	18	14	+4
Almanya	19	9	+10
Belçika	20	18	+2
Büyük Britanya	21	28	-7
Fransa	22	20	+2
Japonya	23	12	+11
Güney Kore	24	15	+9
İsrail	25	17	+8

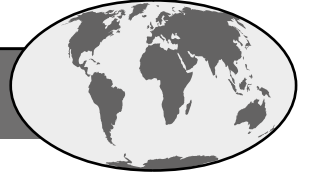
KAYNAK: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsanî Gelişme Raporu*, 2011 (<http://hdr.undp.org/> adresinden ulaşılabilir).

ğında 35 kişi vardır. 2050 yılına gelindiğinde tahminler, çalışma çağındaki her 100 kişiye karşılık emeklilik çağında 75 kişi olacağı şeklindedir. Bunun anlamı, ya hükümetlerin emeklilik maaşlarını keskin bir biçimde azaltmak zorunda kalacak olması ya da çalışanlar ve onların işverenlerinin bu maaşları karşılamak için şimdi ödediklerinden üç kat daha fazla vergi ödemek zorunda olmasıdır. Her ne kadar her yıl yüksek sayılarda ve hemen hepsi genç göçmenler alması kendisine yardımcı olsa da ABD'deki durum benzerdir. Yine de ABD'de emeklilerin çalışanlara oranındaki demografik kayma, diğer sanayileşmiş ülkelerden daha hafif olacaktır.

“Nesiller arası dayanışma” sisteminden, çalışanlar ve işverenlerinin paralarını onlar için yatırımlara yönlendiren özel bir fona ödeme yaptıkları vergiler yoluyla kendi emeklilik hesaplarını aşamalı olarak oluşturdukları “önceden finanse edilmiş” bir sisteme geçmek bu soruna yönelik bir çözüm olabilir. Böylece her çalışan emekli olduğunda kendi maaşını finanse etmek için büyük bir para birikimi yapmış olur. Bir başka ifadeyle, mevcut çalışan ve işverenlerin vergilerine dayanmak yerine daha önce kendisinin ve işverenlerinin ödemiş olduğu vergilerle emeklilik maaşı önceden finanse edilmiş olur. Çoğu şirketin özel emeklilik sisteminde bu oluyor ve bu durum, “belirlenmiş fayda”dan (“*defined benefit*” - çalışan, mevcut kaynaklardan finanse edilen ve önceden belirtilen garanti edilmiş düzeylerde bir maaş alır) “belirlenmiş katkı” sistemine (“*defined contribution*” - çalışan ve şirket, çalışanın çalıştığı her yıl için belirtilmiş bir katkı yapar ve çalışan emekli olduğunda biriken paranın ne getirisi varsa onu alır) geçişi sağlamıştır. Şili, kendi ulusal emeklilik sistemini, “önceden finanse edilmiş” sistem olarak kurmuştur ve sistem iyi işlemektedir. Başkan George Bush, 2005 yılında ABD'deki sosyal güvenlik sisteminde bu tür bir kısmî değişim önerdi ama önerisi reddedildi.

Yerleşmiş bir “nesiller arası dayanışma” sisteminden “önceden finanse edilmiş” sisteme geçişle ilgili temel sorun, yaklaşık otuz yıllık bir süre boyunca eski “kazandıkça öde” sistemi altında hükümetin ödemek zorunda olduğu emekli maaşlarını ödeyecek olması, yeni çalışanların ödemekte olduğu vergilerin de kendi emekli maaşlarını önceden finanse etmek için ayrılması ve eski emeklilere desteklemek için kullanılamayacak olması nedeniyle finanse edilmesi gereken çok büyük bir miktarın varlığıdır. Peki bu miktarı nasıl karşılırsınız?

ÖRNEK: “Beşerî Kalkınma” ile Ekonomik Kalkınma Karşılaştırması

Ekonomik büyüme insanların refahı için hayatî öneme sahiptir ama ekonomik faydaların ne kadar eşit dağıldığı, çevrenin durumu ve halkın sağlığının durumu gibi şeyleri de dikkate almak zorundayız. Bir ülkedeki insanların zenginleşip zenginleşmediğini sormak yetmez, daha ziyade ne kadar iyi yaşadıklarını sormalıyız.

Bunu değerlendirmek zordur çünkü çok çeşitli unsurları bünyesinde barındırır ama Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı “beşerî kalkınma (insanî gelişme) endeksi” oluşturmak için kabaca bir ilk deneme yapmıştır. (Bkz. Tablo 4.7)⁸ Bu endeks, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla, yaşam beklentisi, okula kayıt ve okur-yazarlık göstergelerini tek bir endekste birleştirmiştir. Bunun genel refahı tek başına gayri safi yurtiçi hasıladan daha iyi ölçtüğü varsayılır ve devletlerin bu iki ölçüt temelinde birbirlerinden farklarının incelenmesi ilginçtir.

Halkı dünyanın en yüksek gelirine sahip olan Katar, yaşam beklentisi, okula kayıt ve eğitim unsurları denkleme eklendiğinde sıralamada çok daha gerilere düşer. Mevcut refah düzeyine göre iyi bir yaşam sunma konusunda şampiyon,

⁸ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsanî Gelişmişlik Raporu*, 2010 (<http://hdr.undp.org/> adresinden ulaşılabilir).

DEVLETİN EKONOMİ POLİTİKALARI¹

ÖNCEKİ BÖLÜMDE, DEVLETLERİN ÇEŞİTLİ POLİTİKALARINI GÖZDEN geçirdik ama bilhassa önemli bir dizi politikayı, bu bölümde özel olarak ele almak için ayırdım. Ekonomi politikası hükûmet sorumluluklarının öylesine büyük bir kısmını oluşturur ve ekonomik politikalarla ilgili sorunlar o kadar çeşitlidir ki tek başına ayrıca ele alınmayı hak eder. Ayrıca ekonomi politikalarına dair çalışmalar, siyaset bilimi içerisinde kapsamlı bir alt alan olan *ekonomi-politikle* iç içe geçmiştir. Bu, siyaset biliminin öğrenmek isteyeceğiniz bir parçasıdır ve ekonomi politikasıyla ekonomi-politiğin bu bölümde birlikte sunulması daha kolay gibi görünüyor.

Hükûmete dair değerlendirmelerimizde, ekonominin durumunun büyük yer tuttuğu açıktır. Örneğin Demokrat Parti, kendisi de bir Demokrat olan Başkan Barack Obama'nın kişisel olarak seçmenler tarafından çok sevilmesine rağmen 2010 seçimlerinde hem Temsilciler Meclisi hem de Senato'da olağan dışı kayıplar yaşadı. Çoğu analist, Demokratlar'ın yenilgisini, ekonominin 2008-2009 ekonomik krizinden sonra hâlâ toparlanamamasına bağladı; işsizlik oranı hâlâ yüzde 9'un üzerindeydi ve konut fiyatlarındaki düşüş hâlâ durmamıştı. Ekonomi kötü giderken seçmenler, iktidarda kim varsa onu cezalandırma eğilimindedir. Ancak ekonominin 2012'de ılımlı bir toparlanma göstermesiyle birlikte seçmenler, 2008'deki kadar açık farkla olmasa da Obama'yı yeniden seçti.

Her şey bir yana, 4. Bölüm'de gördüğümüz tüm politikaların bir gelire

¹ Bu bölümün bazı kısımları, W. Phillips Shively, (ed.), *Comparative Governance*'tan (New York: McGraw-Hill, Primis database) uyarlanmıştır.

[kaynağa] ihtiyaç duyması nedeniyle ekonomi politikalarının hükümet sorumlulukları içerisindeki merkezi konumu aşikâr olmalıdır. Başarmak istediği tüm diğer şeyler (askeri bir güç oluşturmak, gençlerin eğitimi, halkına iyi konut imkanları sunmak) konusunda hükümet, politikaları için ihtiyaç duyduğu gelirleri kendisine sağlayacak güçlü bir ekonomiye bel bağlar. Hem kendi başına hem de diğer politikaları mümkün hale getirmesi bakımından, sağlıklı bir ekonomi devlet için önemlidir.

İnsanların ekonomiye ilgileri iki genel unsura indirgenebilir:

1. Zenginlik ve ekonomik büyüme yani ekonominin *performansı*; ve
2. Ekonomik faydaların *dağılımı* (faydaların ne kadar eşit yayıldığı).

Önümüzdeki üç bölümde devletlerin ekonomik politikalarını planlarken ilgilenecekleri en önemli sorunları ele alacağız; bunlardan ikisi performansla biri de dağılımla ilgilidir. Bu bölümlerin ardından, bu tür sorunlarla ilgilendirken hükümetlere yardımcı ya da engel olan bazı koşullara bakacağız.

EKONOMİK PERFORMANS I: BÜYÜME

Hükümetler hakkında kanaate varırken belki de en çok bakılan şey, ülke ekonomisinin istikrarlı ve hızlı bir şekilde büyüyüp büyümediğidir. Devletlerin, vatandaşlarına zenginlik ve ekonomik büyüme sunabilme açısından farklılıklar gösterdiği açıktır. Şekil 5.1'deki harita, dünya devletlerinin 2011'deki ortalama kişi başı gayri safi yurt içi hasılasını ya da GSYİH'sini göstermektedir. (Kişi başına GSYİH konusundaki açıklama için bkz. s. 119)

Bu konuda devletten devlete büyük farklılıklar mevcuttur. Burundili ortalama bir vatandaş yıllık 400 dolarlık bir gelire sahipken Lüksemburglu ortalama bir vatandaş yıllık 84.700 dolar kazanır. Az sayıdaki Doğu Asya (Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda, Singapur ve Güney Kore) ve az sayıdaki petrol zengini Orta Doğulu devletin yanı sıra Kuzey Amerika ve Batı Avrupalı devletler oldukça zengindir. Birkaç istisna dışında Afrika ve Doğu Asya devletleri ise yoksuldur. Latin Amerikalı devletler, eski Sovyetler Birliği devletleri ve Orta Doğu devletleri ise arada kalır. Bu farklılıkların bazıları doğal kaynaklardaki farklılıklardan (yıllık kişi başı 24.000 dolar kazanan Suudi Arabistanlılar bir petrol gölü üzerinde yaşama şansına sahiptir) veya Kanada ya da ABD örneklerinde olduğu gibi uzun ve barışçıl bir kalkınmadan kaynaklanır. Devlet ve hükümetler de fark yaratır. Gana ve Güney Kore, 1972'de yaklaşık aynı kişi başı GSYİH'ye sahipti (sırasıyla 310 ve 300 dolar) ama 2011 yılına gelindiğinde Gana'nın kişi başı GSYİH'si 3.100 dolarken Güney Kore'ninki 31.700 dolara çıkmıştı.² Rakamların ötesinde bunun

2 1972 verileri doğrudan GSYİH'dir çünkü satınalma gücü paritesine uyarlanmış veriler yoktu; 2011 verileri ise satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYİH'dir.

Baumol Hastalığı

Siyaset bilimi, siyaset hakkındaki zor soruları yanıtlamak için genellikle basit ekonomik analizler kullanır. (Bu, 166-168. sayfalarda tanımladığım “ekonomi-politik” alt alanının bir parçasıdır.) Güzel sanatlar gibi hizmet faaliyetlerinin ekonomik ikilemelerine dair William J. Baumol'un çeşitli yayınlarında 1960'lar boyunca geliştirilen analizler, devlet hakkındaki bölümde ortaya attığım “Dünya devletleri neden giderek büyüyor?” sorusuna verilecek cevabın bir kısmını oluşturabilir.

Baumol'un analizi imalat sektörlerinin daha verimli hale gelmesiyle birlikte (daha verimli operasyonlar ve özellikle çalışanların bir günde daha fazla ürün üretebilmesine olanak tanıyan yeni makinaların kullanımı sayesinde), imalattaki ücretlerin enflasyondan daha fazla bir oranda artabildiği gerçeğiyle başlar.* Bu, imalat için harika bir şeydir. Ancak bazı sektörler (“hizmet” sektörü olarak bilinen), birinin başkası için yaptığı hizmetler üretir. Hizmet sektöründeki işçiler verimliliklerini kolayca artıramaz çünkü bir çalışma gününde daha fazla hizmet üretmelerine yardımcı olacak bir makine normalde yoktur. Çello çalan biri, bir günde daha fazla şarkı çalamaz. Berber saç kesimini hızlandıramaz, en azından çok fazla hızlandıramaz. Öğretmen, yalnızca sınıf mevcudunu artırarak daha verimli olabilir ama bu da genellikle eğitimin kalitesini düşürür.

İmalat çalışanlarının ücretleri arttıkça –hizmet çalışanlarının ücretleri sabit kalmışsa– imalat sektörü aşamalı olarak hizmet çalışanlarından insan çeker. Ama öyle olmaz. Zaman içerisinde diğer çalışanların ücretleri artar, hizmet sektöründeki işverenler, daha iyi ödeme yapan sektörlerle gitmelerini önlemek için kendi işçilerinin ücretlerini benzer şekilde artırmak zorunda kalır. Okullar, işi bırakarak örneğin bilgisayar programcılığı gibi işlere girmelerini önlemek için öğretmenlerin ücretlerini artırmak zorundadır.

Bunun sonucunda, sektördeki çalışanlar öncekine göre daha fazla üretim yapmamasına rağmen hizmet sektöründeki ücretler, enflasyondan daha yüksek oranda artacaktır. Böylece sundukları hizmetin kalitesinde bozulma olmaması için (örneğin, daha kalabalık sınıflar gibi) fiyatı artmak zorunda kalacaktır. Bir bakıma bunda çok kötü bir şey yoktur. Bunun anlamı, imalatta artan verimlilikten, yalnızca kendilerine yardımcı olacak becerikli makinalar geliştiren birisi için çalışacak kadar şanslı olanların değil, toplumdaki herkesin yararlanmasıdır. Ancak bu durum, örneğin üniversite harçları, hastane maliyetleri, senfoni konserleri ve diğer emek-yoğun hizmetlerin maliyetlerinin genel olarak enflasyon oranından daha fazla artması gibi rahatsız edici bir sonuca yol açar. İktisatçılar bu duruma “Baumol hastalığı” adını vermiştir. Bunun, devletin neden büyüdüğü sorusunu yanıtlamamıza nasıl bir yardımcı olur? Devletin yaptığı şeylerin çoğu (eğitim, sağlık hizmetleri, hukuk yaptırımları ve güvenlik denetimleri gibi) emek-yoğun hizmetlerin sunumuyla ilgilidir. Bu hizmetlerin maliyetleri arttıkça hükümetin maliyeti de, benzer hizmetlerin sunumuna sırf devam edebilmek için neredeyse kaçınılmaz olarak enflasyondan daha yüksek oranda artacaktır. Tabii ki devletin büyümesi çerçevesinde gerçekleşmekte olabilecek pek çok diğer şey de vardır. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca çoğu devletin hizmet yelpazesini genişlettiği doğrudur; ama hikayenin diğer kısmı, sabit hizmetlerin bile maliyetlerinin kaçınılmaz olarak artmış olmasıyla ilgilidir. Bu, ağırlıklı bürokratların öyküsü değildir. Bu, verimliliğin öğretmenler, doktorlar ve gıda denetçileriyle paylaşımından elde edilen kazanımların öyküsüdür.

* “Enflasyon” 146. sayfada tanımlanmıştır. Nakliye ve perakende satış gibi dağılımsal sektörlerde de verimlilik artışı için önemli bir potansiyel vardır. Bu yüzden bu analiz, en net örneği sunmasına rağmen yalnızca imalata dayanmaz.

anlamı, Ganallılar hâlâ yoksul kalırken Güney Korelilerin zenginleşmesidir –bir başka deyişle, rakamların gerçekten bir anlamı vardır. Ancak Güney Kore'nin özel bir doğal kaynak zenginliği yoktur. Öyleyse bu nasıl oldu? Bu

zorlaştırmıştır. Bu çok önemli değilmiş gibi görünebilir ama büyük paraların görkemli dünyasında banka bağımsızlığı yönünde önemli bir adımdır.¹³

Merkez bankalarıyla devletin siyasî liderleri arasında hep bir gerilim olmuştur ve bu gerilim bazen dramatik düzeylere çıkabilir. Arjantin Devlet Başkanı Cristina Kirchner, siyasî amaçlarına yönelik olarak kullanımı için banka rezervlerinden milyarlarca doları serbest bırakma konusunda isteksiz davrandığı için 2010'da Arjantin merkez bankası direktörünü görevden almaya çalıştı. Direktör görevi bırakmayı reddedince binaya girişini engellemek için bankayı polisler kuşattı.

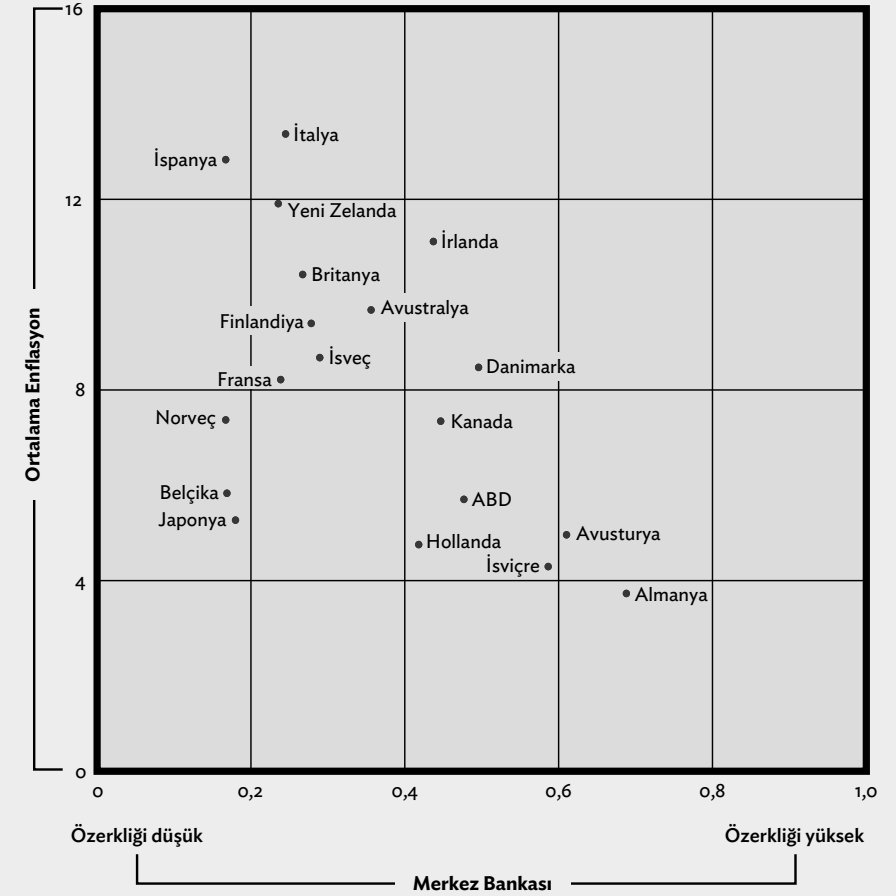
Merkez bankasının hükümetin siyasî liderlerinden bağımsız olmasının önemi ne olabilir? Enflasyonu kontrol etmek için faiz oranlarının kullanılması, halkın hoş karşılamayacağı kararlar gerektirir. Özellikle de iş olanakları hızla artarken ekonomik büyümeyi sınırlandırmak için faiz oranlarının artırılması, dost kazanmak için iyi bir yol değildir! Bir keresinde Federal Rezerv Bankası başkanlarından biri, kendi işinin “insanlar eğlence partisinin tadına varmak üzereyken içecekleri ellerinden almak” olduğunu söylemişti. Bu nedenle siyaset bilimci ve iktisatçılar, siyasî liderler tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilen merkez bankalarının enflasyonu düşürme konusunda sıkı bir çalışma sergilemeyeceğini ve eğer enflasyonu düşük tutmak istiyorsa devletin, merkez bankasını uygun bir biçimde özerkleştirmesi gerektiğini düşünmektedir. Şekil 5.2'de görüldüğü gibi nispeten özerk merkez bankalarına sahip olan ülkeler, merkez bankaları doğrudan hükümet tarafından yönetilen ülkelere göre daha sağlam enflasyon siciline sahiptir. [Şekilde yer alan ülkeler arasında] En özerk merkez bankasına sahip olan Almanya'nın 1972'den 1989'a kadarki enflasyonu ortalama yüzde 4 iken en az özerk bankalara sahip olan İspanya, Norveç ve Belçika'nın ortalama enflasyonu neredeyse yüzde 9'dur. Şekil 5.2'de görülmeyen bir durum da, Britanya, Bank of England'a daha fazla özerklik verdiğinde bu değişimin ardından faiz oranlarında meydana gelen sıra dışı cesur artıştır. Dolayısıyla buradan bir anlam çıkartılabilir gibi görünüyor.

Ancak siyaset biliminde sıklıkla rastlanan bir şey de, iki şey örtüşmesine rağmen hangisinin hangisine neden olduğunun açık olmamasıdır. Bu şekilde bağımsız merkez bankalarının düşük enflasyon getirdiği açıkmiş gibi görünebilir ama en azından tam tersi de en azından mümkündür. Enflasyonun makül ölçüde düşük olduğu ülkelerde, merkez bankalarının halkın hoşuna gitmeyecek şeyleri sıkça yapmak zorunda kalmaması için devlet liderleri, merkez bankalarına daha fazla özerklik vermeye istekli olabilir. Ancak eğer banka, insanları sıklıkla kızdırmak zorunda kalırsa liderler onu kontrol altına almak ve oranları çok sık yükseltmesini engellemek için harekete geçebilir. Bir başka deyişle düşük enflasyonun bağımsız merkez bankaları yaratması, yüksek enf-

13 1997'de hükümet daha da ileri giderek Bank of England'a kabineden tam ve resmî bağımsızlık vermiştir.

ŞEKİL
5.2

Enflasyon ve Merkez Bankası Bağımsızlığı
Yıllık Ortalama Enflasyon Oranı, 1972-1989

KAYNAKLAR: World Bank (Dünya Bankası), *World Development Indicators 2002*; Alex Cukierman, Steven B. Webb ve Bilin Neyapti, “Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes,” 6 *World Bank Economic Review* (1992), ss. 353-398.

lasyonun bunu yapabilmesinden daha mümkün olabilir. Buna dair bazı kanıtlar mevcuttur. Javier Ortiz Batalla, çoğu Latin Amerikalı devletin 1920'lerin sonuna gelindiğinde oldukça özerk merkez bankaları kurduğunu ama 1930'ların ortalarındaki yüksek enflasyon baskıları altında çoğunun bu özerkliği geri aldığını ortaya koymaktadır.¹⁴ Bu örneklerde sanki yüksek enflasyon, hükü-

14 Javier Ortiz Batalla, *Essays on the Early History of Latin American Central Banking*, doktora tezi, University of California-Los Angeles, 1993.

ÖRNEK: Endonezya'da Ekonomi Politikası

Endonezya, binlerce ada üzerinde ikamet eden 270 milyonluk nüfusuyla (2019) Güneydoğu Asya'nın çok büyük bir ülkesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle Hollanda'dan özgürlüğünü kazandıktan sonra ülke, askerî hükümetler ve özellikle de 1967'de iktidara gelen General Suharto hükümeti tarafından yönetilmiştir. Suharto kendisine karşı olabilecek tek şeyin herhangi bir siyasî güç değil ancak kendi faniliği olmasını sağlayabilmiş zeki ve yetenekli bir yöneticiydi. Onu iktidardan indiren, 1997'de Güneydoğu Asya'daki ekonomik kriz oldu. Bu örneği okurken siyaset ve ekonominin, yoksul bir ülkenin potansiyelini geliştirmesi için ne kadar önemli olduğuna özellikle dikkat ediniz.

1967'de Suharto'nun devraldığı devlet, yoksul ve ekonomik açıdan az gelişmişti; ama petrol, madenler ve ormanlar gibi büyük doğal kaynakları vardı. Suharto, halkın eğitimi, piyasa merkezli malî politikalar ve geleceğe yönelik ekonomik altyapı inşası için doğal kaynakların kullanımından elde edilecek gelirin kullanımıyla bağlantılı bir politika izlemiştir. Aynı zamanda ekonomiyi, kendisine siyasal destek ve ailesiyle dostlarına yönelik destek olarak potansiyeli kadar gelişmesini engelleyecek biçimlerde kullanmıştır. Ancak 1990'lara gelindiğinde Endonezya, geçimlik ekonomiden aktif ve çeşitlenmiş bir ekonomiye geçiş konusunda net olarak eşik atlamıştır. Bu dönemin başlangıcında imalat sektörü, ilk kez gayri safi millî hasıladan tarımdan daha büyük bir orana sahip olmuştur.

Para krizi 1997'de Güneydoğu Asya'yı vurduğunda çoğu gözlemci önce Endonezya'nın sorunlardan kaçabileceğini düşündü. Malî dengeleri oldukça iyi durumdaydı ve para biriminin fırtınayı atlama gerekiyordu. Fakat sonuçta Endonezya krize yakalandı. Bununla birlikte ülkenin durumu çok kötü olmamasına rağmen insanların düşündüğü kadar da iyi değildi bunun nedeni, kısmen bölgedeki genel panik ve kısmen de hükümet ile bankaların, ülkenin borçlarını yapay olarak düşük göstermek için gizli bir anlaşma içerisinde olmasıydı. Ekonomik krizin sonrasında Suharto iktidardan indirildi ve demokrasi tesis edildi.

Endonezya, 1997'den beri hızlı bir değişim yaşamaktadır. Suharto hükümeti 1998'deki sokak gösterileri karşısında dağıldı ve demokrasinin tesis edilmesinin ardından gelen seçimlerde, esrarengiz bir politikacı olan Abdurrahman Wahid devlet başkanı olarak seçildi. Wahid, önemli bir İslamcı partinin başkanıydı ve bu hareket içerisinde güçlü bir desteğe sahipti. Ancak, tutarsız kararlar, ciddi açıklamaların gerekli olduğu durumlarda yaptığı düşünceşiz şakalar, kabinesindeki sık değişiklikler ve liderlik konusundaki genel başarısızlığı nedeniyle iktidarı zıyan etti. Temmuz 2001'de görünüşte yolsuzluk ama aslında liyakatsızlıkla suçlandı ve yerine, yardımcısı olan (rakip partiden) Megawati Sukarnoputri getirildi. Sukarnoputri ise, 2004 seçimlerinde bu konumunu, eski bir general olan Susilo Bambang Yudhoyono'ya kaybetti. Şimdiye kadar Endonezya'nın, zengin bir rekabetçi medya ve iktidarın seçimlerle barışçı bir biçimde el değiştirmesi konusundaki bazı deneyimleriyle birlikte canlı bir demokrasi olduğu açıktır.

IMF başkanı Michel Camdessus, Endonezya Devlet Başkanı Suharto'nun 1998 mali yardım anlaşmasını imzalamasını izliyor. Camdessus, daha sonra, kollarını ne yapacağını bilemediğini söylemiş, ama resmin IMF'nin kendini beğenmişliği ve ülkelerinin buna boyun eğdiğini gösterdiğini düşünen Endonezyalıları kızdırmıştır.

© AP Photo/Muchtar Zakaria

Ekonomi, bu dönem içerisinde fiilen oldukça toparlamıştır ama ekonomik ilerleme, ülkenin enerjisini emen olağanüstü siyasî ve toplumsal krizlerle sekteye uğramıştır. Ekonomiyle ilgili olarak hükümet, 1998'de batan bankaların mal varlıklarına el koymak için hızla harekete geçmiş, sonuçta da Endonezya GSYİH'sinin yaklaşık dörtte birine denk sanayi varlıklarının mülkiyetini eline geçirmiştir. 1998 ve 2003 arasında, ekonomi için yeni bir başlangıç yapmak amacıyla, bunları aşamalı bir şekilde özelleştirmiştir. Ancak Suharto'nun eski dostları kendi eski ticarî imparatorluklarının önemli bir kısmını geri almayı başarabildiği için bu varlıkların özelleştirilmesi sorunsuz olmamıştır. Bazı reformlar yapılmıştır. Özellikle Suharto ailesi, ekonomideki ayrıcalıklı konumlarından uzaklaştırılmıştır. Ekonomideki büyüme 1999'da yüzde 1'den az olurken sonraki üç yıl içerisinde yıllık büyüme ortalama yüzde 4 olmuş ve 2011'e gelindiğinde yüzde 6,4'e kadar çıkmıştır.

Bununla birlikte siyasal sistem, demokrasinin ilk birkaç yılında ekonomiye yardımcı olmak adına hiçbir şey yapmamıştır. Endonezya'nın en azından komşuları kadar iyi performans göstermesi gerekir zira başka hiçbir şey olmasa bile büyük bir petrol zenginliği vardır. Endonezya, 1998'deki demokratikleşmeyle birlikte Suharto yönetiminde uzun süre bastırılan siyasî çatışmaların çoğu ülkeden daha keskin bir şekilde patlak vermesinden ve derin etnik uzlaşmazlıklardan çok çekmiştir. 1997 ekonomik krizi sonrasında Çin karşıtı büyük ayaklanmalar girişimci orta-sınıf Çinli nüfusun çoğunu ülkeden kaçırmıştır –bu da yeniden inşa süreci gerekirken Endonezya'nın kolayca karşılayamayacağı bir maliyet olmuştur. Endonezya'nın demokrasiyi tesisleriyle birlikte kısa süre içerisinde Doğu Timor eyaleti, ülkenin geri kalanından ayrılma talebinde bulunmuş-

POLİTİKANIN ARDINDA YATANLAR ADALET VE VERİMLİLİK SORUNLARI¹

ÖNCEKİ İKİ BÖLÜMDE, HÜKÛMETLERİN HALKLARI ADINA YAPTIĞI (VE yapmadığı) çeşitli şeylere baktık. Bu bölümde, politika yapımının etik ve ahlakî temellerini incelerken “olan”dan “olması gereken”e yöneleceğiz. Bu politikaların ardında yatan kaygılar nelerdir? Liderlerin ve halkın devletin yapması gereken şeyleri dikkate alırken düşündükleri şeyler neler olmalıdır? Eğer bir devlet lideri olsaydınız ne tür politikaları tercih ederdingiz?

Devlet politikalarında neredeyse herkesin görmek istediği iki genel özellik var gibi görünüyor: (1) politikalar “adil” olmalı –yani devlet, insanlara hak ettikleri biçimde davranmalı ve (2) politikalar, en fazla faydayı en düşük maliyetle üretecek şekilde “etkin” olmalı. Bekleneceği gibi bu ölçütlerle ilgili sorun, her ikisinin de çok boyutlu ve tespitinin zor olmasıdır. Ek olarak bu iki genel ölçüt bile bazen birbiriyle çatışır, çünkü en “adil” olan en “etkin” olmayabilir ya da bunun tam tersi de geçerlidir. Bir politikayı iyi ve diğerini kötü yapan çeşitli unsurların ayıklanması bir sanattır ve iyi niyetli insanlar bir politikayla ilgili olarak sıklıkla farklı sonuçlara varabilir. Bu bölümde bir politikayı “adil” ya da “etkin” yapan bazı şeylere bakacağız ve belki de bir politikaya dair nihaî değerlendirmenin ne kadar karmaşık olabileceğini göreceğiz.

¹ Giriş niteliğindeki her kitabın yazarı, pek çok insandan katkı almıştır ama bu bölümde, yazmış olduğu harika kitap *Statecraft* (New York: Wiley, 1977) içerisinde benzer temaları daha ayrıntılı ve benim yaptığımdan çok daha zarif bir şekilde ele almış olan Charles Anderson’a özel bir teşekkür borçluyum.

adalet: İnsanların hak ettikleri şekilde muamele gördüğü durum. Bkz. süreçsel adalet ve özel adalet.

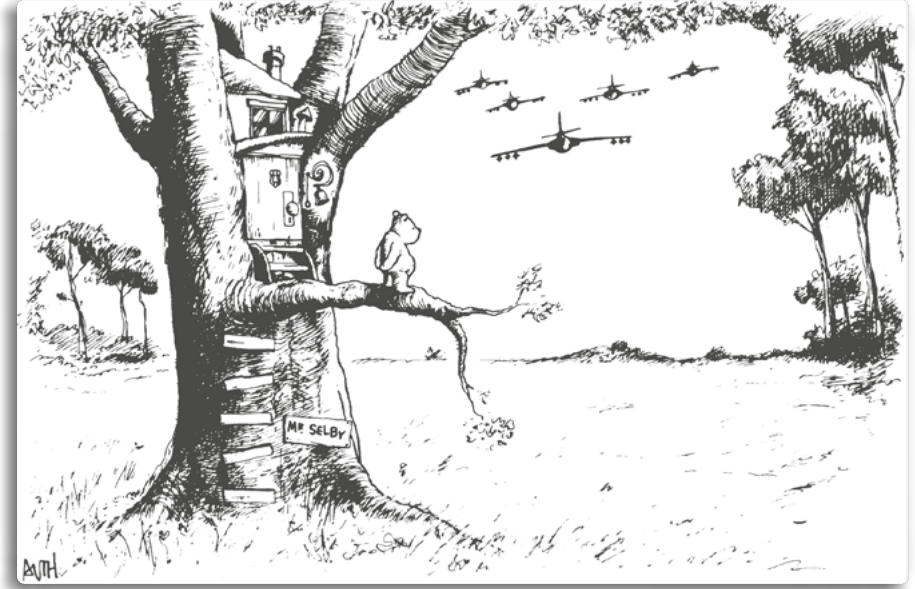
Bu bölüme, “adalet” kavramına dair bir sunumla ve bir politikanın adil olup olmadığına karar verirken neleri düşünmemiz gerektiğini inceleyerek başlayacağız. Ardın-

dan, bir politikanın etkin olup olmadığına nasıl karar verebileceğimize bakacak ve kolektif kararlarımızı hükümete aldırarak kararların açık piyasa süreçleriyle belirlenmesi arasında nasıl tercih yapabileceğimizi tartışacağız.

ADALET SORUNU²

İnsanlara “hak ettikleri şekilde” davranılması olgusu ile ifade edilen **adalet** kavramıyla neyi kastediyoruz? Adalet, herkese eşit davranmaktan mı ibarettir? Kesinlikle hayır, çünkü herkese eşit davranmanın adaletsizlik olarak görüneceği çok sayıda örnek düşünebiliriz. Bir ödev üzerinde özellikle çok çalıştıysanız ama dersin hocası sınıftaki herkese aynı notu vermeye karar verdiyse bu bize adaletsiz gelir. Diğerleri yatarken siz çok çalışmıştınız ama herkes aynı ödülü aldı. *Sınıftaki farklı insanlar farklı miktarlarda katkı yaptı ve adaletin gereği olarak hocanın herkesi buna göre ödüllendirmesi gerekirdi.* İkinci örneğimizde daha farklı bir kaygı ortaya çıkar: soğuk ve yağmurlu bir günde köşede bekleyen altı kişi düşünün ve bunlardan birinin astımı var. Şimdi de yalnızca bir kişiyi daha alabilecek bir aracın yaklaştığını düşünün. Eşit muamele, bu altı kişinin, kimin arabaya binmesi gerektiği konusunda bir çekiş yapmasını gerektirir. Ancak adalet, diğer beş kişinin, yağmur nedeniyle kendilerinden daha fazla sorun yaşayan astımlı olana izin vermesini gerektirmez mi? Bu durumda adalet, *ihtiyaçları* daha fazla olanın özel muamele görmesini gerektiriyor gibi görünüyor. Öyleyse adaleti tamamen katkıların ağırlığına mı yoksa tamamen ihtiyaca mı dayandırmalıyız? Her ikisinin de açıkça genel resmin bir parçası olmasına rağmen bunların hiçbiri adalet için tatmin edici bir temel sunamaz.

“Katkı ağırlığı” ile ilgili çok sayıda sorun vardır. İnsanların katkıları, çoğu zaman meziyet kadar şansla ilgili bir konudur ve ödüller tamamen bu tür “şanslı” katkılara dayandırıldığında kendimizi pek iyi hissetmeyiz. Not örneğiyle devam edecek olursak, ödeviniz üzerinde çok çalışmışsanız ve doğuştan çok zeki olan arkadaşınız bir yandan birasını içerken bir gecede karaladığı harika bir ödevle sizden daha iyi bir not almışsa ne olacak? Notların adaleti konusunda muhtemelen karmaşık duygulara sahip olacaksınız. Aynı düşünce mantığını sürdürecekseniz, Cristiano Ronaldo gibi bir futbolcunun bacak kaslarının sert şutlar çekebilecek şekilde yapılandırılmış olma-

Pennsylvania'nın küçük bir kasabesindeki yetkililer, Mr. Selby'ye, izin almadığı ve 15 metre yükseklik sınırını aştığı için arka bahçesindeki ağaç evini yıkması konusunda tebligat yaptı. Mr. Selby bu tebligatı dikkate almadı ve sonraki ay iki polis aracı, bir kamyon ve elektrik şirketinden sepet vinçli bir araç gelerek ağaç evini yıktı. Adalet? Ne türden bir adalet? Auth © 1989 UNIVERSAL PRESS SYNDICATE. Onay alınarak yayınlanmıştır. Bütün hakları saklıdır

sı nedeniyle yüksek ücretler alması adil midir? Batı Virginia'da yaşayan bir işçinin Connecticut'ta yaşayan bir işçiye göre daha az iş olanaklarına sahip olması adil midir? Öyleyse tek başına katkı, adaletin belirlenmesinde yeterli bir ölçüt sunamaz. Katkı, sıklıkla şans unsuru içerebileceği için ne kadar ödül verilmesi gerektiği konusunda net olamayız. Yalnızca katkıya bakmak, aynı zamanda ihtiyaç sorunlarını gözardı etmemize neden olur; yağmurlu köşedeki altı kişiden dördü bir taksi durdurmayı başardıysa (böylece diğer ikisinden daha fazla katkı yaptıysa) ve astım hastasına yer açmak için daha az katkı yapanlardan biri dışlandıysa bunun “adil” olduğunu düşünebiliriz.

Adaletin tek ölçütü olarak yalnızca ihtiyacı alırsak yine benzer sorunlar ortaya çıkar. “Katkı” gibi “ihtiyaç” da aldatıcıdır ve ihtiyacın karşılanması gerekliliği konusunda her zaman emin olamayız. Büro çalışanlarından bazıları satın aldıkları ev konusunda kötü şans (ya da kötü kararlar) nedeniyle ekonomik açıdan zor bir dönem geçiriyorsa onların, ekonomik sorun yaşamayan diğer personelden daha fazla ücret artışı alması gerekir mi?

Anne ve babalar, bakmak zorunda oldukları çocukları var diye daha fazla ücret almalı mı? Bu, onlarla aynı işi yapan bekarlara haksızlık olur mu? Yine, ihtiyaç tek ölçüt olsaydı bu, katkıyı dikkate almamamız anlamına ge-

² Bu kitabın daha önceki baskılarını kullananlar, adaleti, “hakkaniyet” olarak adlandırdığım daha genel bir kavramın içeriği olarak ele alma uygulamamdan ayrıldığını fark edebilir. Bu uygulama hep özgün kaldı ve bunun neden olduğu kafa karışıklığının, sağladığı faydadan daha fazla olduğuna karar verdim. Bu kısmı değiştirmeye sonunda beni ikna ettiği için A. P. Simonds'a teşekkür etmek istiyorum.

Duman tüten fabrikanın yanındaki evler. “Dışsallıklar” konusunda net bir örnek.
© Brian Mitchell/Corbis

nırlı olmadığına dikkat çekmek isterim. 189. sayfada dilin gelişimiyle ilgili kullandığım örnekte bazı insanlar, kullanım biçimleriyle dil üzerinde diğer insanlardan daha fazla etki yaratıyor ve dilin evrimini şekillendirme konusunda orantısız bir avantaj elde ediyordu. Her gün milyonların kulak verdiği Jon Stewart’ın dil üzerindeki etkisi bir profesör olarak benimkinden çok daha fazladır ve ben de çoğu öğrencimden daha fazla etkiye sahibimdir.

Piyasa mekanizmalarıyla ilgili ikinci sorun, bunların *kamusal mallar* üretme konusunda pek verimli olmamasıdır. 3. Bölüm’den hatırlayacağınız gibi “kamusal mallar” toplumun bütün üyelerinin yararlandığı ve kimsenin kullanmasının engellenemediği şeylerdir; toplumun her üyesi, maliyetine katkı yapıp yapmadığına bakmaksızın onun faydalarından yararlanır. Kamusal mallara dair bazı örnekler, millî güvenlik, tıbbî araştırmalar, hava tahminleri ve hastalıkların yayılmasını önlemeye yönelik kamu sağlığı programlarıdır. Maliyetine katkı yapıp yapmadıklarına bakmaksızın toplumun tüm üyeleri, bu programların faydalarından yararlanır. Piyasaya bırakılırsa bu kamusal malların finansmanı çok zor olacaktır. Anlaşılabilir şekilde her birey, “Kendi payımı ödemezsem ordu hâlâ orada olacak ve her şeyinden yararlanmaya devam edeceğim; niye ödeyeyim ki? Başkaları ödesin” diye düşünebilir. Sonuç

olarak ordunun finansmanı için kimse ödeme yapmayacak, dolayısıyla bir ordu olmayacak ve herkes kaybedecektir. Bu tür çelişkili başarısızlıkların ortaya çıkmasına izin vermektense, hükümetler genellikle piyasa mekanizmasının gönüllü tercihlerine güvenmemeyi seçer. Bunun yerine, insanları vergi ödemeye zorlayabilir ve ardından bu vergileri herkesin (ya da çoğunluğun) arzuladığı kamusal malları sağlamak için kullanabilir.

Piyasa mekanizmalarıyla ilgili üçüncü sorun, bunların, bireysel ilişkilerin dışsallıklarını hesaba katmamasıdır. İki kişi arasındaki kişisel fayda ve maliyetlerin ötesinde toplumsal fayda ve maliyetler varsa **dışsallık** söz konusudur. Örneğin diyelim ki bir çift, arazilerine çöp dökülmesi için çöp şirketiyle sözleşme yapsın. Arazi sahipleri açısından fayda, çöp şirketinin ödediği paradır, maliyet ise koku, çöp görüntüsü ve çöpün işgal ettiği arazi kısmıdır. Arazi sahiplerinin bu anlaşmadan memnun olduklarını varsayabiliriz (faydalar maliyetlerden daha ağır basmaktadır), aksi halde herhangi bir anlaşma olmazdı; ve muhtemelen çöp şirketi de maliyetlerden daha fazla fayda elde etmektedir. Dolayısıyla çöp şirketi ve arazi sahipleri memnundur ve piyasa uygulamalarına göre bir anlaşmaya varacaklardır. Ancak bir dışsallık mevcuttur. Arazi sahiplerinin bir bakımevi ve kreş de dahil olmak üzere tüm komşuları aynı çöp görüntüsü ve kokusundan etkilenmek durumundadır. Onların aldığı bir fayda yoktur ve dolayısıyla hesaba katılması gereken ama piyasa hesaplarına dahil olmayan büyük bir *sosyal maliyet* söz konusudur. Bu, ilgili tarafların, işlemleri sırasında, (tercihleri yapanların dar kişisel fayda ve maliyetlerinin yanı sıra) genel toplumsal maliyet ve faydaları dikkate almasını genellikle hükümet otoritesinin sağladığı bir dışsallık sorunudur. En bariz dışsallıklar, kirlenme veya çirkin binalar yapılması gibi olumsuz olanlardır. Bununla birlikte, bireysel etkileşimlerde dikkate alınmayacak olumlu toplumsal faydalar içeren ve bunu garanti altına almak için hükümetin devreye girebileceği *olumlu dışsallıklar* da vardır. Tarihi binaların korunması ve toplumun her üyesinin temel eğitim almasının şart koşulması bu konuda iki örnektir. (İkinci örnekteki olgu, tek bir bireyin okuryazar olmasından elde edeceği kazanımın ötesinde bir bütün olarak toplumun okuryazarlıktan fayda elde etmesidir.) Demek ki hükümet otoritesi ve piyasa mekanizmaları, politika yapımının iki farklı yöntemidir. İkisiyle de ilgili sorunlar vardır ve bu yüzden biri lehine mutlak bir argüman geliştirilmesi zordur ve kişisel tercihler burada rol oynar. Üstelik bazı politika alanlarının, bu yöntemlerden birine daha yatkın olabileceği de açıktır. Muhtemelen piyasa mekanizmaları yoluyla kamusal mal üretmek çok zor olduğu için, savunma, piyasa mekanizması tarafından değil, her zaman hükümet otoritesiyle sağlanır. Bilim ve sanatın, hükümet otoritesinin kararlarına uymak yerine “fikirler piyasasına” bırakıldığında daha fazla zenginleştiği görülür. Diğer çoğu politika

dışsallık: Bir işlemten kaynaklanan bireysel fayda ve maliyetlerin ötesinde toplumsal fayda ve maliyetlerin de olduğu bir durum.

KISIM III

VATANDAŞ VE REJİM

DEMOKRASİLER VE OTORİTER SİSTEMLER

II KISIM'DA, DEVLETE VE DEVLET POLİTİKALARININ OLUŞUMUNDA devreye giren sorunlara baktık. Şimdi, devletin içerisinde bakmaya başlayacağımız bir noktaya geldik. Çok sayıda farklı insandan oluşan "devlet" belirli politika dizilerini nasıl seçer? Devlet içerisinde, izlenecek politikaları neler belirler? Devlet basit ve tek bir karar alma mekanizması değildir ve karmaşık örgütsel yapısı, politika tercihleri sürecini güçlü bir şekilde etkiler. Önümüzdeki iki kısımda –7. Bölüm'den 17. Bölüm'e kadar– bu içsel yapıları bakacağız.

Bu bölümde, iki genel rejim türünü inceleyeceğiz: demokrasiler ve otoriter sistemler. **Rejim**, anayasa ve yönetim kurallarını da içine alan genel hükümet biçimidir. Genel olarak rejim, bireysel devlet memurları çerçevesinin ötesinde devamlılık arz eder. Örneğin ABD, gelmiş geçmiş pek çok başkan ve kanun yapıcıyla birlikte iki yüzyılı aşkın bir süredir demokratik bir rejime sahip olmuştur. Buna karşılık devlet, ilkesel olarak rejimden de daha kalıcıdır. Örneğin devlet, Nijerya'nın demokrasi ve askeri yönetimler arasında gidip gelmesi gibi rejim değiştirebilir. Dolayısıyla devlet, bireysel devlet memurlarından daha uzun yaşayan rejimden de daha kalıcıdır.

DEMOKRASİ

Demokrasi tam ehil bütün vatandaşların, devlet politikalarını belirlemek için işbaşında olacak insanları alternatif adaylar ara-

rejim: Devletin, anayasa ve yönetim kuralları da dahil olmak üzere genel yönetim biçimi. Rejim, genel olarak bireysel devlet memurlarının görev sürelerinin ötesinde devamlılık arz eder. Bunun karşılığında devlet, ilkesel olarak rejimden daha kalıcıdır; yani devlet rejim biçimini değiştirebilir.

demokrasi: Ehil vatandaşların, devlet politikalarının belirlenmesinde yetkili olacak insanları alternatif adaylar arasından seçmek için düzenli aralıklarla oy kullandığı rejim.

sından seçmek için düzenli aralıklarla oy kullandığı bir rejimdir. Demokrasi “halkın yönetimi” olup tüm vatandaşların, seçimler arasında da, alternatif politikalar üzerindeki tartışmalara ve politika oluşumu çalışmalarına aktif olarak katılım sağlayacağı anlamını da taşır. Katılım dereceleri demokrasi-den demokrasiye farklılık gösterir ve yeterince katılıp katılmadıkları da uzun süredir bir tartışma konusudur. Bu tartışmanın örnekleri arasında, yalnızca alternatif liderlere oy vermekle mümkün olanın ötesinde, her biri, politika oluşumu sürecinde vatandaşlara daha ayrıntılı bir katılım olanağı sağlama amacı taşıyan referandum önerileri, işyeri demokrasisi ve vatandaş kurulları sayılabilir.

Demokrasi olarak nitelediğimiz devlete baktığımızda, tüm vatandaşların hükümet otoritesine otoriter sistemlerdekinden daha fazla erişimi olmasına rağmen aslında her vatandaşın hükümet [devlet] otoritesine eşit erişim sahibi olduğu saf bir demokrasi bulunmadığını unutmamalıyız. Oy önemlidir, ama sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi, bazı vatandaşlara diğerlerinden daha fazla erişim imkanı sunan para, silahlı kuvvetler (bazı devletlerde ordu), eğitim ve diğerleri gibi başka kaynaklar da vardır. Demokrasiler, hükümete erişim konusunda sıradan vatandaşlara ne ölçüde eşit erişim sunduklarına bağlı olarak farklılık gösterir.

Demokrasilerin en altında, sistem içerisinde bu ismi gerçekten hak edecek kadar demokrasinin varlığından emin olmadığımız **otoriter demokrasilerin** oluşturduğu geniş bir gri alan görürüz. Anayasanın yürütmeye muazzam yetkiler verdiği ve Başkan Vladimir Putin’in bunu, muhaliflerini sindirmek, korkutmak ya da tüm basını ele geçirmek için kullandığı Rusya ile Başkan Robert Mugabe’nin büyük oranda gözdağı, saldırı ve muhalefeti destekleyenlerin dövülmesi yoluyla sürekli seçim zaferleri elde ettiği Afrika ülkesi Zimbabve bunun örnekleridir. “Otoriter demokrasi” terimi, bu devletlerin, iki rejimin kıyısında gezindiğine işaret eder. Öyleyse “demokrasi” aslında tek bir şey değil, bazı şeylerden oluşan bir silsiledir. Fakat ileride göreceğimiz gibi demokrasilerle (bir silsileden oluşsalar bile) otoriter sistemler arasında somut bir fark vardır. Demokrasi fark yaratır.

Çoğunuz, kendi deneyimlerinizden yola çıkarak demokratik yönetimin ne olduğunu bilirsiniz. Bununla birlikte, dünyanın çoğu devletinin 1960’tan bu yana herhangi bir dönemde demokrasi olmasına rağmen bu devletlerin

yalnızca nispeten küçük bir kısmı istikrarlı demokrasilerdir. Demokrasi, bir ülkedeki karşıt grupların, politika yapımı sürecinde birbirine kaybetme olasılığını kabullenmesini gerektirir. Esasen, demokrasi, nüfusun tamamının son sözü söylediği politika yapımının sonucuyla ilgili olarak sendikalar, şirketler, çiftçi grupları, çevreciler, vejetaryen-

ler, motosiklet meraklıları ve diğer tüm grupların aralarında, şanslarını deneyeceği konusunda bir uzlaşmayı gerektirir. Her grup sonuçla bağlı olduğunu kabul eder ve bu süreçten istediklerini, yeterince alabilmeyi ümit eder. Bu, “demokratik pazarlık”tır.

Konuya bu şekilde baktığımızda, demokrasinin neden kırılabilir olabileceğini görmek kolaydır. Demokrasinin çökmesi için gereken tek şey, bir ya da daha fazla önemli grubun, demokratik pazarlığın sonuçlarını reddederek sistemi yıkmak için yeterince güce erişiminin olmasıdır. Dünyanın çoğu yeri; aşırı nüfus, etnik ve dinsel çatışma, yoksulluk ve dünya ticaretinde şanslı konumlarda olmaktan kaynaklanan sorunlarla kuşatılmıştır ve bu sorunlar öyle kötüdür ki güçlü grupların politik yenilgileriyle felsefi olarak yüzleşmesi zorlaşır. Çıkarlar o kadar hayatidir ki ordu veya halk hareketleri, sistemi de-virmeye istekli ve kudretli şekilde genellikle tetikte bekler.

Tahmin edebileceğiniz gibi bu koşullar altında yalnızca az sayıda dünya devleti istikrarlı demokrasidir. 1960 itibarıyla bağımsız olan 104 devletin o zamandan bugüne yalnızca 29’unda kesintisiz seçime dayalı demokratik hükümet geçmişi vardı.¹ Bunların çoğu, halkı “demokratik pazarlık” konusundaki ödünlere daha kolay katlanabilecek zengin sanayileşmiş ülkelerdir. Bununla birlikte Hindistan, Jamaika, Malta, Botsvana ve Kosta Rika gibi bazı yoksul ülkeler de demokratik yönetim konusunda istikrarlı bir geçmişe sahip olmuştur.

DEMOKRASİNİN GELİŞİ VE GİDİŞİ

1989’da Demir Perde ve Berlin Duvarı dünyanın gözleri önünde çöktü ve Doğu Avrupa’daki çoğu komünist devlet eski sistemlerini bir kenara atarak demokrasiyi tesis etti. Sovyetler Birliği’nde 1991’deki başarısız darbe faciası ve demokratik güçlerin buradaki zaferi, insanları televizyonlarının başına kilitledi. Bu dramatik değişiklikler, dünyanın farklı bölgelerine yayılan yirmi yıllık daha kapsamlı bir demokratikleşme yöneliminin yalnızca bir parçasıydı.

1970’lerin sonunda güneydoğu Avrupa, sağ diktatörlüklerden demokrasiye doğru üç farklı dönüşüme şahit oldu: Yunanistan, Portekiz ve İspanya. Kısa süre sonra, (çoğu sağcı olan) askerî diktatörlük dönemlerinin ardından çeşitli devletler (1978’de Ekvador ve Peru, 1982’de Bolivya, 1983’te Arjantin, 1984’te Uruguay, 1985’te Brezilya ve 1989’da Şili) demokrasilerini yeniden kurarken bir demokratikleşme dalgası Latin Amerika’ya yayıldı. Nihayet 1989 ve 1990’da Doğu Avrupa’nın eski komünist devletlerindeki (o zamandan beri eski Batı Almanya’yla birleşmiş olan Doğu Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya) demokratikleşme dalgasıyla birlikte dünyanın çeşitli yerlerindeki ülkeler demokrasiye yöneldi: 1989-

otoriter demokrasi: Aynı yöneticinin, aldatma, yıldırma ve iletişimin kontro-lünden oluşan bir karışım yoluyla belirsiz bir süre iktidarda kaldığı ama resmiyette demokrasi olan rejim. Demokrasinin kurumları yerinde olsa da açık bir rekabet yoktur. Güncel örnekleri, Zimbabve’de Robert Mugabe yönetimi ve Vladimir Putin’in Rusyası’dır.

¹ Adam Przeworski vd., *Democracy and Development* (New York: Cambridge University Press, 2000), ek 1,2.

ÖRNEK: Arap Baharı'nda Mısır

Otoriter rejimleri devirmek için 2011'de tüm Orta Doğu'da, "Arap Baharı" olarak anılmaya başlayan gösteriler patlak verdi. Bunların belki de en dikkat çekenini Mısır devrimiydi. Afrika'nın kuzeydoğu köşesinde uzanan Mısır'ın, 104 milyonluk bir nüfusu (2019) ve 3.000 yıl geriye firavunlara kadar giden bir siyasî tarihi vardır. Mısır, altmış yıl boyunca Ulusal Demokratik Parti tarafından yönetilen bir tek-parti devleti olmuştu. Partinin lideri ve Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, İslamcı bir siyasal hareket olan Müslüman Kardeşler'in, selefine sükast düzenlemesinin ardından 1981'den beri ülkeyi yönetiyordu. Ulusal Demokratik Parti, Müslüman Kardeşleri ve önemli siyasal hareketlerin potansiyel muhalefet partilerini yasaklayarak tek-parti devletini devam ettirdi. Fakat rejim esnekti ve tamamen baskıcı önlemler almaktan kaçınmaya çalıştı. Bu yüzden belli sayıda Müslüman Kardeşler üyesinin ve diğerlerinin Parlamente'ye girmesine izin verdi -ama hiçbir zaman iktidardaki partinin üçte iki çoğunluğun altına düşmesine yol açacak kadar değil. Rejim, milliyetçiliğe başvurarak kayırlan insanların rejime sadakatini sürdürmek amacıyla onlara iş ve sübvansiyonlar sağlayarak ve büyük ve baskıcı bir polis gücünü elinde bulundurarak varlığını sürdürdü. Sorun çıkarabilecek pek çok potansiyeli parayla satın aldı ve diğerlerini de hapse atarak halkın büyük bir kısmında teslimiyet ve kayıtsızlık yarattı.

Ancak 2010'a geldiğinde ülkenin siyasal koşulları ağırlaşıyordu. Mübarek yaşlanıyordu ve oğlu Cemal'in devlet başkanı olarak 2011'de kendi yerine geçmesi için yıllardır plan yapıyordu. Cemal, kendisiyle olan ilişkileri sayesinde zenginleşmiş bir grup ahabla çevrilmişti. Çoğunluk, onu ve grubunu yolsuzluk ve rüşvetin merkezi olarak görüyordu. Cemal'i iktidara getirme planının bir parçası olarak Ulusal Demokratik Parti, 2010 parlamento seçimlerinde normal muhalefet simgelerini bile ortadan kaldırdı. Sandalyelerin yüzde 97'sini alıp diğer grupları kızgınlıklarıyla başbaşa bıraktılar.

Aynı zamanda genç Mısırlılar da, 2008'deki dünya çapındaki krizin ardından işsizlik nedeniyle hüsrana yaşıyordu. Çelişkili bir biçimde içinde işsizliğin en yüksek olduğu kesim, yüksek eğitim almış genç Mısırlılardı ve bu durum, kendilerini geliştirmek için bir yol bulamayan ama pek çok yeteneğe sahip patlamaya hazır bir genç insanlar grubu yaratıyordu. Facebook grupları aracılığıyla, 2010 boyunca aralarında, adını o tarihte tekstil işçilerinin yaptığı bir grevden alan 6 Nisan Hareketi ile polis tarafından ölene kadar dövülen bir genç adamın hatırasına kurulmuş "Hepimiz Halid Saidiz" in de bulunduğu birtakım gençlik hareketleri kuruldu. Bunlardan ikincisi, bir milyondan fazla destekçi kazandı.³⁰

İlk Arap Baharı ayaklanması, barışçıl gösterilerin Ocak 2011'de demokrasinin kurulmasına yol açtığı Tunus'ta oldu. Arap demokratikleşmesinin bu

ilk başarısı, polis şiddetini protesto etmek için Kahire'nin Tahrir Meydanı'nda genç aktivistlerin çağrısını yaptığı 25 Ocak'taki büyük gösteriyle aynı döneme denk geldi. Gösteriler şiddet içermiyordu, ama ertesi gün polis bazı göstericileri öldürdü. Geleneksel olarak namaz sonrası camilerdeki protestoların günü olan Cuma'ya denk gelen 28 Ocak'ta kitlesel gösteriler başladı. Bu gösteriler, 31 Ocak'ta, yayın organlarının tahminine göre 2 milyon insanı içeren bir yürüyüşe dönüştü. Gösteriler barışçıl olmaya devam etti ama Şubat başında, kalabalığın içerisinde kimileri kırbaçlı ve develere binen Mübarek taraftarlarının saldırısıyla gerilim yükseldi.

Bu olaylarda ordu kilit bir rol oynadı. Nefret edilen polisin aksine ordu, rejimin baskılarıyla pek ilişkilendirilmiyordu. Askerler profesyoneldi ve rollerinin rejimden yarı-bağımsız olduğunu düşünüyorlardı. Diğer taraftan özel sübvansiyonlar ve iş sözleşmeleri yoluyla da rejimle çok sayıda ekonomik bağları vardı.³¹ Bu yüzden, rejim saldırıya uğradığında nasıl tavır alacakları net değildi. En sonunda, gösteri alanlarına tankları gönderip tarafları birbirinden ayırarak ve şiddeti önleyerek ama başlangıçta iki tarafa da destek olmayarak tarafsızlığı seçtiler.

Mübarek, belli aralıklarla göstericilere ödünler verdi -çeşitli defalar kabinesini değiştirdi, başkanlık için tekrar aday olmayacağı sözünü verdi, yetkilerinin bir kısmını başkan yardımcısına devretti ve hatta oğlunun Ulusal Demokratik Parti liderliğinden istifasını sağladı. Ancak bunların hepsi biraz geç kalmış şeylerdi - göstericiler, Mübarek'in kendisinin devrilmesini istiyordu. Nihayet 11 Şubat'ta, Mısır Hava Kuvvetleri Yüksek Şurası, Mübarek'in iktidardan çekildiğini ve ülkeyi kendilerinin yöneteceğini duyurdu.

Ordunun bir anayasa ilan ettiği, parlamento seçimlerine nezaret ettiği ve başkanlık seçimlerini hazırladığı sonraki 16 ay boyunca Mısır'ı ordu yönetti. Mübarek yargılandı ve ömür boyu hapse mahkum edildi. Bu döneme, eski Tahrir Meydanı'ndaki göstericilerle ordu arasındaki uzlaşmazlıklar damgasını vurdu. Yalnızca gevşek bir biçimde örgütlenmiş olan göstericiler, Müslüman Kardeşler gibi daha geleneksel gruplarla rekabet edebilmek için ellerinin zayıf olduğunu gördü. Daha iyi örgütlenene kadar seçimlerin ertelenmesini istediler ama etkin bir parti kurmayı hiçbir zaman başaramadılar. Başkanlık seçimi 24 Haziran 2012'de yapıldı ve Müslüman Ligi üyesi Muhammed Mursi seçildi. Ordunun, seçildikten sonra Mursi'yi yakından kontrol edeceği düşünülüyordu ve gerçekten de askerler, güçlerinin devamı için birtakım garantileri anayasaya yazmışlardı. Ancak Mursi, seçimden altı hafta sonra Silahlı Kuvvetler Yüksek Şurası'nın çoğu üyesini görevden alarak yönetim üzerinde tam kontrol sağladı. Demokratikleşme hareketine öncülük etmemiş ve hatta rol alma konusunda isteksiz olan Müslüman Kardeşler'in sonuçtan en kârlı çıkması çarpıcıdır. Ancak partinin demokratik sisteme nasıl katılacağı hâlâ net değildir.³²

Her yeni demokrasinin geleceği hep biraz şansa bağlıdır ve Mısır'ın karşı karşıya olduğu çok sayıda sorun vardır. Nüfusu hızla artmakta olup genç insanlarına

31 Eva Bellin, "Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring," *Comparative Politics* 44 (Ocak 2012), s. 134.

32 2013 Temmuzunda Sisi liderliğindeki Mısır ordusu Mursi'ye karşı bir darbe yapmış ve yönetimi ele geçirmiştir. (-ed.n.)

30 Dina Shehata, "The Fall of the Pharaoh: How Hosni Mubarak's Reign Came to an End," *Foreign Affairs* 90 (Mayıs/Haziran 2011), s. 28.

SİYASAL KÜLTÜR VE SİYASAL SOSYALİZASYON

BİR TOPLUMUN **SİYASAL KÜLTÜRÜ**, BİR HALKIN, TOPLULUK OLARAK BENİMSİDİĞİ ve kendi siyasal davranışlarının temelini oluşturan tüm davranış ve inançlardır. Bu terimi, kültür kavramının (halkın birbiriyle ilişkili bütün inanç ve düşünce biçimleri) temel örgütlenme biçimini oluşturduğu antropolojiden ödünç aldık.

Siyasal kültürün ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterdiği ve siyasetin yürütülüş biçimlerindeki büyük farklılıklardan sorumlu olduğu açıktır. Kültürdeki farklılıkları, çoğunlukla popüler davranış ve söyleyışlere bakarak tespit edebiliriz. Örneğin Japonların fikir birliğine (oydaşma, konsensus) Amerikalılardan daha fazla vurgu yaptığı ve fikir çatışmasına Amerikalılardan daha az değer verdiğini şu popüler sözlere bakarak hissedebiliriz:

Çıkıntı çivi, kafasına çekici yer. (Japonya) ve

Gıcırdayan çark yağlanır. (ABD)

Bu gibi temel farklılıklar bu tür sözlere yansır ve ABD ile karşılaştırıldığında Japonya'daki siyasi kararların, (bir tarafın kaybettiği) oylama yerine oydaşma temelinde alınma olasılığının yüksekliğiyle mutlaka ilişkili olması gerekir. Bireysel kendini ifade ve karşı çıkışlara ABD'ye göre Japonya'da pek değer verilmez.

Siyasal kültür önemlidir ama somut bir şekilde değerlendirilmesi zordur. Böylesi geniş bir kavram, sanki kesinliğe karşı direnmekte ve belirsiz genellemelere davetiye çıkarmaktadır. Halklar hakkında basmakalıp algılara düşmenin cazibesi hep

siyasi kültür: bir halkın, topluluk olarak benimsediği ve kendi siyasal davranışlarının temelini oluşturan tüm davranış ve inançlar.

vardır: birbirine sıkıca bağlanmış, söz dinleyen, verimli Almanlar; soğukkanlı ve temkinli Britanyalılar; umursamaz ve pragmatik Amerikalılar, sıcakkanlı Latinler. Ancak bu zorluklarla bile, siyasal kültür, gözardı edilemeyecek kadar önemlidir. Kültürel incelemelerin potansiyel önemini gösteren bir çalışma da, Ronald Inglehart'ın *Culture Shift in Advanced Industrial Society (İleri Sanayi Toplumlarında Kültürel Dönüşüm)* eseridir.¹ Inglehart, zengin sanayi toplumlarının, güvenlik kaygılarının yerine kendini ifade etme kaygılarının geçtiği kültürel bir dönüşüm yaşadığını iddia eder ve bu dönüşümü, bütün Avrupa'da gerçekleşen genel nesiller arası değişimleri açıklamada kullanır.

Siyasal kültürün çarpıcı bir özelliği de genellikle yavaş değişmesidir. Alexis de Tocqueville, *Democracy in America (Amerika'da Demokrasi)* eseriyle bunun güzel bir örneğini sunar.² De Tocqueville, Amerikan demokrasisinin işleyişini incelemek için 19. Yüzyıl başlarında ABD'yi ziyaret etmiştir ama Amerikalıların siyasete yaklaşımına dair yaptığı tanımlama hâlâ anlamlıdır – bireysellik ve kişisel özgürlüklere vurgu, yerel siyasetin ve gönüllü örgütlerin önemi, ilerleme konusundaki kesintisiz çaba ve arzu. Onun gördüğü Amerika, modern iletişim araçlarına ve (ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren benimsediği) yarı-emperyal dünya rolüne sahip olmayan neredeyse tamamen bir tarım toplumu olmasına rağmen ve kitabından sonra çok farklı kültürlere sahip olarak Amerika'ya gelen çok sayıda göçmen dalgasına rağmen eseri hâlâ anlamlıydı. Devlet ve toplum, de Tocqueville kitabı yazdığından beri çok değişti ama alta yatan kültür, tanınabilir şekilde aynı kaldı. Siyaset bilimi teorisinde siyasal kültürün rolü, aşağı yukarı tarihin rolü gibidir. Öz itibarıyla siyaset bilimi teorisi, toplumu değiştirmek için en azından potansiyel olarak bize yardımcı olabilecek araçların arayışıdır. Bu nedenle neredeyse bütün siyaset bilimi teorisi nedenseldir (bkz. s. 524). Nedensel ilişkileri anlarsak, bunlar, A'daki (kontrolümüz altında olan şey) değişimin B'de (değiştirmek istediğimiz şey) değişime neden olacağını tahmin etmemize olanak sunar ve böylece değişim için bize en azından potansiyel bir araç sağlar. Bu yüzden, siyasal partilerin etki kaynaklarıyla ilgileniriz, çünkü bu bilgi bize, partileri daha etkili ya da etkisiz kılmamızda en azından potansiyel olarak yardımcı olabilir. Benzer şekilde siyasal kurumların rollerine, örneğin kampanya finansmanına dair düzenlemelerin etkilerine veya farklı sağlık sistemlerinin sonuçlarına bakarız; çünkü bunların anlaşılması, değişimi etkilemede bize yardımcı olabilecek araçları sunabilir.

Tarih ve siyasal kültür, teorilerimizde biraz farklı bir rol oynar; bunların kendisi bize araçlar sunmaz, çünkü bunları kolayca değiştiremeyiz. Tarih yönlendirmenin ötesindedir ve kültürü değiştirmek de çok zordur. Bu anlamda sosyal aktivist Hernando de Soto şöyle demişti:

1 Ronald Inglehart, *Culture Shift in Advanced Industrial Society* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1990).

2 Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* (New York: Knopf, 1980).

Kültür hakkında okumak ilginçtir ama onunla ne yapabilirsiniz?³

Fakat tarih ve kültür, her aracın içerisinde başarılı ya da başarısız olacağı bağlam olarak önemlidir. Bunlar, kontrol edebileceğimiz şeyler olmayabilirler, ama kontrol edebildiğimiz her şeyin etkisi, onları kullanmaya çalıştığımız toplumun tarih ve kültürüne bağlı olarak değişecektir. Örneğin siyasal partilerin Japonya'da, ABD'de olduğundan daha farklı şekilde çalışabileceğini ve daha farklı etkilere sahip olabileceğini öngörebiliriz.

Araçlarımızın nasıl işleyeceğini gerektiği gibi anlamak istiyorsak, tarihsel ve kültürel bağlamın etkilerini anlamak zorundayız. Yapılan yaygın bir hata da Batılı demokrasilerden bir kurumu yeni bir demokrasiye ithal edip orada da beklediğimiz gibi işleyeceğini varsaymaktır. 2003-2011 arasında Irak'ta demokrasi tesisinin zorluğu, kısmen, Amerikalı liderlerin ülkenin farklı kısımlarındaki siyasal kültürü anlayamaması ve buralardaki tarihsel sorunlar yüzündendi.

SİYASAL KÜLTÜRLERİN İNCELENMESİ

Siyasal kültür siyasetle ilgili tüm tutum ve inançları kapsadığı için, eğer siyasal kültürü inceleyeceksek belirli bir inanç grubuna odaklanmak gerekir. Muhakkak ki farklı analistler, siyasal kültürü çalışırken çok farklı şeylere odaklanabilir. Akademisyenlerin sıklıkla odaklandığı iki konu şunlardır: (1) vatandaşların devlete bakışı ve vatandaş olarak yükümlülükleri ve (2) vatandaşların değerleri ve önemli gördükleri politika sorunları.

Vatandaşların Rollerini: Yurttaşlık Kültürü

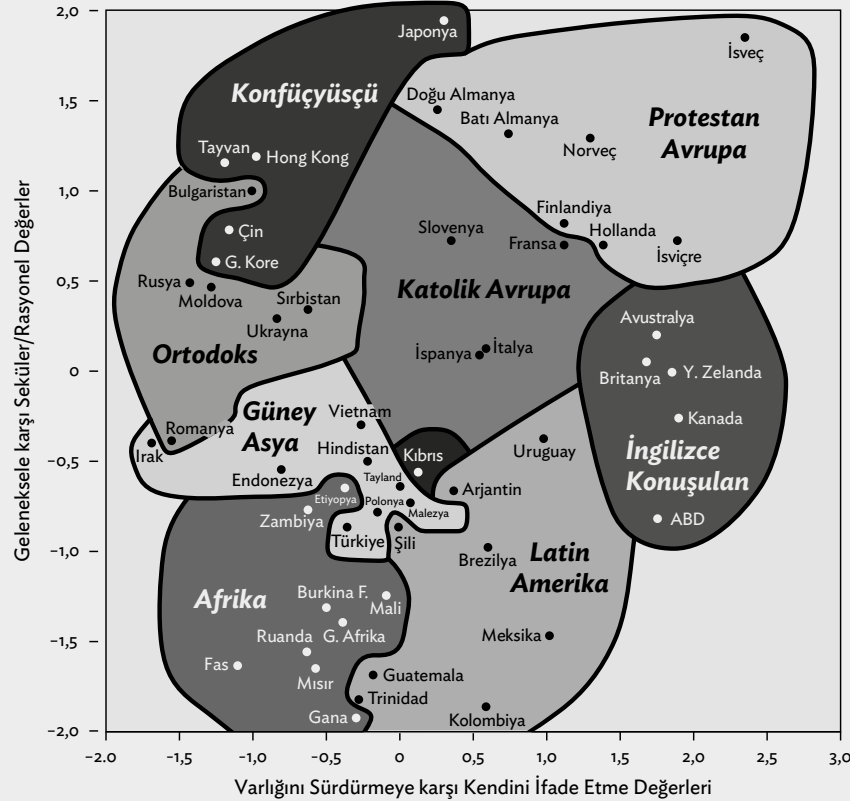
Siyasal kültürle ilgili ilk modern araştırmalardan biri, bunlardan birincisine odaklanmıştı.⁴ 1960'ların başında Gabriel Almond ve Sidney Verba, demokrasinin kilidi olarak düşündükleri, vatandaşların hükümet politikalarını etkilemedeki rollerini nasıl gördüklerini araştırdı. Tablo 8.1'de görüldüğü gibi, araştırdıkları beş ülke arasında bu konuda büyük farklılıklar buldular.

Anketlerin yapıldığı dönemde hem Almanya hem de İtalya, yalnızca 15 senedir demokrasiydi ve İkinci Dünya Savaşı yenilgilerinden çıkalı ancak bu kadar süre geçmişti. Meksika, bugünkünden çok daha ilkel bir ekonomiye sahipti. Tablo 8.1, Almond ve Verba'nın incelediği türden soruların iki örneğini göstermektedir; her iki örnekte de ABD ve Britanya, insanların ilgili demokratik sorumlu vatandaşlar olarak hissetme ve davranma dereceleri bakımından diğer üç ülkeden daha fazla ön plana çıktı.

3 Matthew Miller, "The Poor Man's Capitalist," *New York Times Magazine*, 1 Temmuz 2001, s. 47.

4 Gabriel A. Almond ve Sidney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963).

ŞEKİL 8.1 Inglehart-Welzel Değerler Haritası

Bu grafikte devletler, Inglehart'ın iki boyutundaki konumlarına göre yerleştirilmiştir; ortak kültürü paylaşan devlet grupları gösterilmektedir

KAYNAK: Ronald Inglehart ve Christian Welzel, "Changing Mass Priorities: The Link Between Modernization and Democracy," *Perspectives on Politics* 8 (Haziran 2010), s. 554.

ted Questionnaire of the 1981–2002 Aggregated Values Surveys" üzerine tıklayıp daha sonra istediğiniz ülkeleri ve değişkenleri seçebilirsiniz.

DİN VE SİYASAL KÜLTÜR

Din, yaratılışımıza, yaratanla ilişkimize ve bu ilişkiden kaynaklanan ahlaki emirlere dair her şeyi kapsayan fikir dizisidir. Kimilerine göre dinin siyasetle pek bir ilgisi yoktur; bunlara göre dinin etik ve ahlaki emirleri tamamen kişisel inanç ve özel yaşamla ilgilidir. Diğerlerine göre ise din siyasetle ol-

TABLO 8.3 Amerikalıların ve İranlıların Değerleri

	ABD	İran
I. Demokrasi ve Din:		
Demokratik ortamda yaşamak önemlidir.	%88	%82
Dinî liderler, insanların kime oy vereceğini etkilememelidir.	%61	%60
II. Sosyal Değerler		
Eşcinsellik kabul edilemez.	%32	%82
Kürtaj kabul edilemez.	%26	%61
Erkekler için üniversite, kızlar için olduğundan daha önemlidir.	%8	%56

Kaynak: Dünya Değerler Araştırması, beşinci dalga. www.worldvaluessurvey.org

dukça alakalıdır. Din siyasal nitelik kazandıkça siyasal kültürün bir boyutu haline gelir. Bu olduğunda dinî inançların duygusal gücü, siyasal kültürün özellikle önemli bir parçası haline gelir.

21. Yüzyıl'ın başlarında dinin siyasetteki öneminin giderek arttığı görülüyor. ABD'de, kamusal tartışmaların büyük bir kısmını, kürtaj, eşcinsel hakları ve okullarda evrim teorisinin öğretilmesi konuları işgal eder. Dünya çapında, dinsel ya da (El-Kaide'nin ABD ve müttefiklerine saldırıları gibi) en azından kısmen dinsel çatışmaların sayı ve yoğunluğu artmıştır. Çelişkili bir biçimde dinsel siyasal eylemlerdeki bu artış, en azından Kuzey Amerika ve Avrupa'da dinî inanış ve dinî ibadetleri yerine getirmenin düşüşte olduğu veya en azından artmadığı bir döneme denk gelmektedir. Din ve ona dair uygulamalar düşüşteyse (en azından Kuzey Amerika ve Avrupa'da), neden siyasette giderek daha fazla ön plana çıkıyor gibi görünüyor? Birtakım unsurların bir araya gelmesi buna neden olmuş olabilir. Öncelikle, sosyalist partiler paramparça olup desteklerini kaybederken sınıfsal çatışmaların azalması, dinin doldurabileceği bir boşluk yaratmış olabilir. Ayrıca televizyon ve İnternet gibi yeni iletişim biçimleri, alışlagelmiş siyasal elitlerin dışında yer alanların daha etkin bir şekilde örgütlenmesini ve kendi sorunlarını siyasal yapıya taşımasını kolaylaştırmış olabilir. Zaten siyasetteki dinsel sorunlar tamamen yeni değildir (20. Yüzyıl başlarında ABD'deki alkol yasağı hareketine bakın); yeni olan, dinî liderlerin tek seferde milyonlarca insana kolayca ulaşabilmesidir. Nihayet, seküler/laik bir dünyada cinsiyet sorunlarının giderek yaygın ve grafik bir şekilde tanımlanması, çoğu inanan açısından tiksindirici bir şeydir. Dinsel siyaset bir tepki olabilir.

KISIM V

YÖNETİM AYGITI

ANAYASA VE YÖNETİM TASARIMI

HER DEVLETİN –ASLINDA HER SİYASÎ ÖRGÜT, KULÜP YA DA DİĞER grubun– **Anayasası** ya da üyeleri arasında gücün dağılımına dair kurallar dizisi vardır. Siyasete giren hiçbir insan grubu, bu tür kurallar olmadan var olamaz

Herhangi bir siyasal grup içerisinde genel kabul gören ve gücün dağılımında kullanılan hem resmî hem de gayri resmî kurallar –zaman içerisinde kabul görmüş kurallar– anlamında “küçük a ile anayasa”yla kuşatıcı kurallardan söz ediyoruz. Bu kurallar, yasa veya başka belgeler şeklinde resmî olarak ortaya koyulabilir ya da gayri resmî olarak anlaşılabilir.

Çoğu örgüt ya da devlet, işlerini nasıl yürüteceklerine dair temel yöntemlerin çerçevesini çizen resmî bir ana kurallar bütününe anayasalarında yer verir. Amerikan Anayasası (büyük A'ya dikkat), Kanada'nın 1982 Anayasa Kanunu, Almanya'nın Temel Kanunu ve Hollanda'nın Anayasası gibi böyle belgelerdir. Normalde bu tür belgeler, siyasetin önemli işlevlerinin (yasaların önerilmesi, karara bağlanması ve uygulanması) kimler tarafından yerine getirileceğini, bu konumlarda bulunan kişilerin nasıl seçileceğini, acil durumlarda kimlerin yetkili olduğunu, ne tür yetkilere sahip olduklarını ve anayasanın kendisinin ne tür prosedürlerle değiştirilebileceğini söyler. Ayrıca genellikle, Amerikan Anayasası'ndaki Haklar Bildirgesi gibi vatandaşların temel haklarını ya da devletin temel amaçlarını ortaya koyan bir bölüm de vardır. Dolayısıyla anayasa, vatandaşların ifade özgürlüğü haklarının güvence altında olduğunu

anayasa: Devlet gibi siyasî bir grup içerisinde gücü paylaştıran bir dizi kural. Genellikle bir kısmı resmî bir kurallar dizisinden oluşur ama daima, insanlara verilen yetkilerin dayandığı çeşitli gayri resmî mekanizmalar, gelenekler ve alışışları da içerir.

(ABD) ya da devletin tam istihdam güvencesi sunduğunu (Fransa) ya da devletin sosyalist olduğunu (Çin) ifade edebilir.

ABD'nin bir devlet olarak kurulmasından bile önce, Amerikan Yerlileri Iroquois Konfederasyonu'nun sözlü gelenekle yaşatılan ayrıntılı bir Anayasası vardı. Yeni girişimler konusunda her üye ulusun veto haklarını ama Mohawk ulusunun hakimiyetini, yönetici konseyin yapısını ve konfederasyon seçimi prosedürlerini, savaşta ustalık kazananların özel yükseltilmelerini, konfederasyonda olmayan diğer uluslarla ilişkilerin koşullarını ifade eden bu anayasanın yaşlılar tarafından dile getirilmesi günler sürer.¹ Iroquois Uluslararası Anayasası şu adreste incelenebilir www.constitution.org/cons/iroquois.htm.

Hiçbir devlet güç dağılımını yöneten bütün kuralları resmî anayasasına koyamaz: Bunların çoğu, hep gayri resmî düzenlemelere ya da diğer belgelere bırakılmak zorundadır. ABD'de Anayasa, siyasetin temel yapısını ortaya koyar. Bununla birlikte, "küçük a ile anayasa" Anayasadan daha fazlasını içerir. Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin Kongre kararını geri çevirebileceği –Anayasa'da yazılı olmayan ama güçlü Mahkeme Başkanı John Marshall döneminde geliştirilmiş bir kural– anlayışını içerir. Ayrıca, başkanların dış politika yapımında öncü rol alma geleneğini içerir. Kongre'nin iki kanadının tüzüklerini kapsar, meclise seçilebilmek için dönem kısıtlaması getiren bazı eyaletlerin kurallarını ve bunun yanında çok daha fazla şeyi içerir. Tüm bunlar, Anayasa'nın parçası olmayan ama anayasamızın parçası olan ve güç dağılımını yöneten kurallardır. Anayasa'nın resmî kurallarıyla siyasî gücün gerçekteki kullanımı arasında sıklıkla bazı uyumsuzluklar olur. Anayasa okunduğunda ABD'de seçmenler heyeti üyelerinin büyük bir gücü olduğu düşünülebilir, çünkü bu kişiler, toplanıp başkanı seçmek için seçilmiştir; fakat aslında uygulama ve beklentiler, seçmenler heyeti üyelerinin, eyaletlerindeki vatandaşlarının oylarını onaylamaları şeklinde gelişmiştir ve bu yüzden uygulamada öz itibarıyla bunların siyasî bir gücü yoktur. (Beklenti konusu, küçük a ile anayasamızın bir başka parçasıdır.) Resmî siyasal güç ile gerçekteki güç arasında sık rastlanan bu uyumsuzluğun bir başka örneği olarak Avrupa ya da Kuzey Amerika'da hiçbir anayasanın, gazete, televizyon kanalları ve blogların büyük siyasal gücünden pek söz etmemesini düşünebilirsiniz.

Pek çok ülkenin anayasasını içeren bir site: <http://www.servat.unibe.ch/id>

RESMİYETTEKİ FARKLILIKLAR

Anayasalar, temel metin içerisinde resmî olarak ne kadar çok şeyi düzenledikleri ve bu metin dışındaki gelişim miktarları açısından birbirinden fark-

lıdır. Eski anayasalar temel metne daha az, yeni anayasalar ise daha çok şey koyar. Dünyanın en eski siyasal kurumlarından ikisi olan Büyük Britanya ve Katolik Kilisesi'nin temel yazılı bir anayasası yoktur. Bunun yerine bu kurumlar, siyasetin kurallarını çeşitli belge, gelenek ve kabul görmüş uygulamalarla somutlaştırır. İkisinin de bir anayasası (küçük a ile) vardır, insanlar bunun farkındadır ve Britanya siyasetinde ya da kilise siyasetinde bunu sıklıkla dile getirirler ama bunu yaptıklarında tek bir belgeden söz etmezler.

ABD nispeten eski bir devlettir ve orijinal Amerikan Anayasası'nın uzunluğu yaklaşık 4.300 kelimedir; 2.900 kelime daha sonradan değişikliklerle (*amendment*) eklenmiştir. Almanya yeni bir devlettir ve 1949'da yazılan Temel Yasası yaklaşık 19.700 kelimedir ve bunun içerisinde çeşitli ekler yer alır. Fransa'nın 1958'de kabul edilen en son anayasası o dönemden beri çok az değişmiştir ve yaklaşık 9.100 kelimedir. Belki son yıllarda yazılan anayasalar daha uzundur çünkü onları yazanlar devletin artan büyüklüğü ve önemini farkındadır ve ortaya çıkabilecek zorluklar karşısında devletin gücünü korumak için daha büyük bir zahmete katlanırlar. Alman Temel Yasası'nın büyük bir kısmı, kuşkusuz sıra-dışı olmakla birlikte, acil durumlarda kimin yöneteceğine ayrılmıştır. Yeni anayasalarla ilgili söylenebilecek bir şey de spesifik ve karmaşık olma eğilimi taşıdıklarıdır.

BELİRSİZLİĞİN ERDEMI

Bu kadar spesifik olmak her zaman avantajlı olmaz. Napoléon bir seferinde, anayasaların kısa ve belirsiz olması gerektiğini söylemişti. Kurallar spesifik olarak ifade edilmişse, anayasayı, öngörülmemiş veya değişen koşullara uyarlamak zorlaşır. Aynen 1919-1933 döneminde Fransız generallerin Birinci Dünya Savaşı'nın siper savaşlarında çok işe yarayacak ama İkinci Dünya Savaşı'nın değişen stratejilerine karşı işe yaramayan muhteşem bir tahkimat (Maginot Hattı) planlaması gibi, anayasaları yazanlar da genellikle tanıdık oldukları sorunlara dair çözümleri tasarımlarına katar. Bu çözümler, net ve katıysa, büyük olasılıkla yeni sorunlar ortaya çıkarır. ABD'deki Cumhuriyetçi kanun yapımcılar, Franklin Delano Roosevelt'in (Demokrat) geleksel iki dönemden fazla başkanlık yapmış olmasından rahatsızdı. Onun ölümünün ardından, Anayasa'ya katı bir ek yazarak başkanları iki dönemle sınırlandırdılar. Birkaç yıl sonra, halkın çok sevdiği ve üçüncü dönem de aday olarak görmek isteyebileceği Cumhuriyetçi aday Dwight Eisenhower'la karşılaştılar, ama anayasal açıdan yeniden aday olmak yasaktı.

Benzer şekilde Almanya'da Temel Yasa'yı yazanlar, savaş sonrasında Hitler'in 1933'te Almanya'daki demokratik hükûmeti nasıl barışçıl bir biçimde ve en azından yarı-kanunî olarak ele geçirip diktatörlüğe dönüştürmüş olduğuyula meşgüldü. Çeşitli yöntemlerle yeni anayasalarını "Hitler-geçirmez" yapmaya çalıştılar. Ekleddikleri pek çok araçtan biri de parlamentonun başbakanı ve kabinesini görevden alma yetkisine getirilen kısıtlamayıdı. Parla-

¹ Donald S. Lutz, "The Iroquois Confederation Constitution: An Analysis," *Publius* 28 (1998): ss. 99-127.

kurallarına bağlılığı ABD, Kanada veya Britanya'da olduğundan daha kırılgandır. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca Fransa'nın dört anayasası ve seçim konusunda toplam dokuz sistemi oldu. Özellikle iktidardaki partinin yararına olacak şekilde seçim yasalarıyla sık sık oynandı. Geçmişte ayrıca partiler, iktidara geldiklerinde, seçim şanslarını artırmak için devlet radyo ve televizyonlarındaki haberleri manipüle etmiş, ülke dışındaki Fransız büyükelçilikleri de iktidardaki partiye yardımcı olmak için posta yoluyla kullanılan oyları manipüle etmeye çalışmıştır. Nihayet, seçim siyasetinin kurallarına dair bu kuşkulu manipülasyonlardan ayrı olarak Fransız askerî liderleri, 20. Yüzyıl'da üç kez demokratik kuralları tamamen bir kenara bırakıp iktidarı ele geçirmeye çalıştı ve iki kez de başarılı oldu.

Fransa, anayasacılık konusunda biraz zayıf olsa bile çoğu devlet çok daha zayıftır. Dünya halklarının çoğu, keyfi güç karşısında onlara yalnızca küçük bir koruma sağlayan sistemler içerisinde yaşar. Çin'de, devletin lideri Mao Zedong'un Komünist Parti'nin başlangıçtaki devrimci ateşini yeniden canlandırmak için başlattığı Kültür Devrimi'nde 1966'dan 1976'ya kadar bir milyonu aşkın insan öldürüldü. Çin, Tiananmen Meydanı'ndaki öğrenci hareketinin 1989'da bastırılması sırasında bireylere karşı benzer bir duyarlılık gösterdi. 1970'lerin sonlarında binlerce Arjantinli, sağcı askerî rejim altında polis tarafından yakalandıktan sonra "ortadan kayboldu"; bu kişiler hiçbir zaman yargılanmadı ve bir daha onları kimse görmedi. Sudan hükümeti, 2003-2010 arasında Darfur eyaletinde vatandaşlarına karşı tecavüz ve cinayetleri serbest bıraktı.

ÖRNEK: Büyük Britanya'da Anayasal Yönetim

Büyük Britanya, yazılı bir anayasasının olmaması anlamında anayasal yönetime dair sıra-dışı bir örnektir. Britanya'da iktidarın örgütlenmesine dair ana ilkeleri ortaya koyma iddiası taşıyan yalnızca tek bir belge yoktur.

Britanya Anayasası'nı oluşturan nedir? Bir kısmı, mevzuat ya da Parlamento'nun geçirdiği kanunlardan oluşur; Parlamento'nun Britanya Anayasası'nın herhangi bir yönünü basit çoğunlukla değiştirme yetkisi vardır. Anayasanın geri kalan kısmının çoğu, yargı içtihadları ile anayasal öneme sahip olaylarda yargıçların verdiği kararlardan oluşur. Önemli bazı kısımlar, uygulamadan yani hükümetin gündelik işlerinden doğan ve herhangi bir yerde yazılı olmayan davranışlardan oluşur. Tüm bu süreç içerisinde Parlamento tamamen üstündür, çünkü geçirdiği yeni mevzuat bütün mahkeme kararlarının ve uygulanmakta olan tüm pratiklerin yerine geçer. Ancak Parlamento'nun aksine bir eylemi olmadıkça mahkeme kararları ya da uygulamaları geçerlidir. Britanya Anayasası'nın büyük kısmı tam olarak şunlardan oluşur: Parlamento'nun

mevzuatla değiştirmeyi tercih etmediği uygulamalar ve hukukî teamüller.

Magna Carta, Britanya Anayasası'nın ilk parçalarından biridir. 1215'te asi baronlar, pek sevilmeyen bir kralı (John), otoritesini pek çok bakımdan kısıtlayan bu belgeyi imzalamaya zorladı. Bu belge, daha sonra 1295'te mevzuata sokuldu. Diğer önemli düzenlemeler, kral ya da kraliçe öldüğünde yerine kimin geçeceğini belirlemek için bir sistem oturttu (Çözüm Kanunu 1701) ve Parlamento'nun iki kanadının yetkilerini ortaya koydu (1911 ve 1949 Parlamento Yasaları). Çok sayıda daha önemsiz konu da mevzuatla çözüldü.

İçtihadlar da anayasaya önemli katkı yaptı. Örneğin yüzyıllara yayılan hukuk davalarından çıkan uzun bir dizi teamül, kraliçenin yetkilerini büyük oranda belirledi. ABD'de Haklar Bildirgesi olarak Anayasa'da yazılı olan bireysel hakların tanımları, Britanya'da mahkeme kararlarıyla yüzyıllar içerisinde evrilmiştir.

Son olarak (belki de bu, Britanyalı olmayan okuyucular açısından en şaşırtıcı şeydir) anayasanın önemli parçaları herhangi bir belgede yazılı değildir ve uygulamada mevcuttur. Bunlar "yapılan şeyler"dir. Örneğin başbakan ve kabine, Britanya'da yönetim sürecinin belki de en güçlü tek parçasıdır. Parlamento'nun her yıl gündeme aldığı kanunların çok büyük kısmının sürecini kabine başlatır ve Parlamento'da ne olup bittiğini yakından kontrol eder. (Bu konuya ilgili olarak 14. Bölüm'de daha ayrıntılı bilgiler göreceksiniz.) Ancak kabinenin kuruluşu ya da yetkileri herhangi bir kanun ya da mahkeme kararında tanımlanmamıştır. Kabineden söz eden tek yasa, bakanların maaşlarını düzenleyen ve onlara personel desteği sağlayan yasadır. "Kabinenin eylemlerini yöneten ve yetkilerini tanımlayan kurallar, uygulamayla doğmuş olup yazılı olmayan anlayışlar olarak devam etmektedir. Böyle bir anayasanın nasıl yürütüldüğü sorusu akla gelebilir. Bütün kurallar yazılı bile değilse insanların kurallara göre davranmalarını nasıl sağlarız? Örneğin başbakan kabine içerisinde hakimdir ve üyelerin istifasını isteyebilir ya da görev yerlerini değiştirebilir. Bu bir uygulama konusudur. Başbakan bir bakanı görevden alsa ve bakan görevden ayrılmayı reddetse ne olur? Bir diğer örnek olarak Britanya Anayasası'nın önemli bir özelliği de, Parlamento'dan geçen bir kanun teklifinin yasallaşması için mo-

Kraliçe II. Elizabeth, Birleşik Krallık devletinin törensel başkanı.

© Tim Graham/Getty Images

11 Kraliyet Bakanları Yasası, 1975.

SEÇİMLER

UZUN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE GENİŞ KİTLESEL KATILIMLI SEÇİMLER oldukça yenidir. Bu seçimler demokratik yönetimlerle doğmuştur yani 18. Yüzyıl'ın sonu ve 19. Yüzyıl'ın ortaya çıkmıştır. Günümüzde seçimler, bazı devletler demokratik olmamasına rağmen dünya çapında yaygındır. Suriye gibi demokratik olmayan çok sayıda devlet bile düzenli olarak seçim yapar. Seçimler neden bu kadar modadır?

Bunun kısmî yanıtı tabii ki *demokrasinin* kulağa saygınlık çağrışımı yapan bir sözcük olmasıdır. Demokratik olmayan devletler bile demokratik görünmeyi arzular ve seçim düzenlemek, devlet demokratik olmasa bile demokrasinin bazı biçimlerini sergilemenin en kolay yollarından biridir.

İkinci neden, seçimlerin, devletler açısından, yalnızca kitlelerin lider ve politikaları seçmesine olanak veren demokratik bir amaç olmaktan daha fazlasına hizmet edebilmesidir. Seçimler demokrasiyi mümkün kılmak için icat edilmiştir ama icat edildikten sonra daha farklı amaçlarla da kullanılmıştır. Bu, izleyen bölümlerde sıklıkla karşımıza çıkacak olan siyasal kurumların ilginç bir boyutudur. Belirli bir amaca hizmet etmesi için kurumlar tasarlayabiliriz ama bunlar bir kez ortaya çıktıktan sonra çeşitli amaçlara uyarlanabilir.

Bu durumda otoriter devletlerdeki liderlere seçimi tercih ettiren şey, seçimlerin iki temel amaca hizmet edebilmesidir: yalnızca (1) *lider ve politika tercihlerinde* doğrudan söz sahibi olmak için kitlelere olanak sunma konusundaki tamamen demokratik amaç değil, aynı zamanda (2) *devletin halkını mobilize ederek yönetim sürecine katılıp desteğini göstermesi yoluyla halkın devlete desteğini tesis etme* konusundaki evrensel amaç.

PARTİLER

SİYASETTE BAĞLANTI KURMA VE LİDERLİK MEKANİZMASI

ÖNCEKİ BÖLÜMLERDE SİYASÎ PARTİLER HAKKINDA EPEYCE BİR ŞEYLER söyledik. Siyasî partiler siyasetin her boyutundan doğar. Partiler, yeni bir olgu olan çok sayıda seçmenin katıldığı seçimlere karşılık ilk olarak 19. Yüzyıl'da geliştirilen bir icattır. Politikacılar o dönemde kendilerine ve kendileri gibi düşünenlere seçilme konusunda destek sağlayacak bir araç olarak siyasî partileri geliştirdi ama partilerin birçok başka kullanım alanı daha olduğu görüldü ve bunlar modern siyasetin yaygın bir özelliğine dönüştü. Bu temayı sonraki bölümlerde ele alacağım ama önce tanıma dair sorunlara bakalım.

SİYASÎ PARTİ

Siyasî parti, dikkate değer büyüklükte bir vatandaş grubuyla örgüt bağlantısı bulunan yetkili veya yetkili olma potansiyeli olan kişiler grubudur; bu örgütün ana amacı, yetkililerinin iktidarı ele geçirmesini ya da iktidarda kalmasını güvence altına almaktır.

Bu tanımın ikinci kısmı, siyasî partiyi, 12. Bölüm'de tartışacağım “çıkarcı grupları”ndan ayırır. Çoğu ülkede, Amerikan Tıp Derneği, Amerikan Kümes Hayvanları Çiftçileri Örgütü, Doğal Gaz Temin Derneği veya Yeryüzü Dostları gibi çok sayıda çıkarcı grubu, yani hükûmet politikalarının kendi istekleriyle uyumlu olmasını sağlamak amacıyla lobicilik, kampanya katkıları ve diğer taktikler yoluyla bir araya gelen

siyasî parti: Önemli büyüklükte bir vatandaş grubuyla bir örgüt şeklinde bağlantılı olan bir görevliler veya potansiyel görevliler grubu; bu örgütün temel amacı, görevlilerin iktidarı elde etmesini ve iktidarda kalmasını sağlamaktır.

ve ortak çıkarlara sahip insan grupları vardır. Çıkar grupları, fiilen iktidara gelmeksizin ya da politikaları kendileri belirlemeksizin hükümetin izleyeceği politikaları etkilemeye çalışmaları anlamında siyasal partilerden ayrılır; diğer taraftan partilerin ana amacı iktidarı ve politika yönetimini ele geçirmektir.

Bu tanımda, siyasî partileri demokrasilerle ve seçim faaliyetleriyle sınırlandıran bir şey yoktur. Devrimci partiler, seçim kazanmak için değil, yönetimin kontrolünü zorla ele geçirmek için örgütlenebilir. 1930'lardaki Alman Nazi Partisi, Çin'deki Komünist Parti ya da günümüzde Suriye'deki (ve 2003'te Saddam Hüseyin'in devrilmesine kadar Irak'taki) Baas Partisi gibi partiler, demokratik olmayan bir devlet mekanizmasına nezaret eder.

Son olarak parti, resmî olarak örgütlenmiş bir yapı içerisinde insanları bir araya getirir. Amerikan siyasî partilerinin örgütlenme konusundaki gelişkinliğinin bir uç örnek oluşturduğuna şüphe yoktur ama çoğu ülkede partiler, açık bir biçimde parti içerisindeki diğerlerinden ayıran resmî üyelikle tanımlanır. Örneğin Britanya'daki Muhafazakar Parti'nin aidaat ödeyen yaklaşık 300.000 üyesi vardır. Çin'de Komünist Parti'nin, tam üyeliğe kabul edilmeden önce yaklaşık bir buçuk yıl süren bir deneme ve eğitim sürecinden geçme zorunluluğu bulunan 80 milyona yakın üyesi vardır.

Büyük bir yetkili ve vatandaş grubunu bir araya getiren bir yapı olarak partinin doğası, bir tarafın diğerini kontrol ettiği veya onunla iletişim içerisinde olduğu bir kanal yaratır. Onu, modern siyasetin böylesi çok yönlü bir aracına dönüştüren de budur. Bu konuyu izleyen kısımlarda daha ayrıntılı ele alacağız.

MODERN PARTİNİN KÖKENLERİ

Kontrol ve iletişim gerektiren çeşitli görevler için kullanışlı olduğu görülmesine rağmen partiler, başlangıçta daha sınırlı ve kendine özgü amaçlar için icat edilmişti. Seçim demokrasilerinden çok önceleri devletler; belediye başkanları, parlamento üyeleri ve savunma bakanları gibi kamusal yetkililerden oluşan ve çeşitlilik gösteren bir yapıya sahipti. Demokrasi gelmeden önce insanlar çeşitli biçimlerde bu görevlere geliyordu: soy bağıyla, görevi satın alarak (günümüzde bir fast food restoranının isim hakkını satın almak gibi), rüşvetle veya atamayla.

Fakat demokrasinin gelişimiyle birlikte bu pozisyonların çoğu seçimle dolduruldu. Bu, yetkililerin eski yöntemlerle seçilmesinden önemli bir yönüyle farklıydı: Eskiden o göreve gelmek isteyen kişi tek bir kralla ya da belki de rüşvet verebileceği az sayıda insanla muhatap oluyordu; ama artık demokrasi altında göreve talip olanlar bin veya daha fazla –rüşvet vermek için çok fazla– insanın oyunu almaya çalışmak zorundaydı.

Yeni demokrasilerdeki siyasetçilerin, kendileriyle çok sayıdaki seçmeni bir araya getiren bir tür kulüp veya örgütün, göreve gelme ve görevde kalma

konusunda kendilerine yardımcı olacağını görmeleri uzun sürmedi. Üstelik ülke çapındaki bütün bir memurlar ve seçmenler grubunu bir araya getiren büyük ulusal kulüpler, tek bir memur etrafında inşa edilmiş yerel bir kulüpten daha etkin çalışabilirdi. Ülke çapında bir örgütle birlikte seçmenler, başka bir yere taşındıklarında da kaybedilmiyordu; sevilen bir yetkili, farklı yerlere giderek seçmenleri o örgütün diğer adaylarını seçmeye ikna etme konusunda yardımcı olabilirdi; ve binlerce seçmeni örgütleme işinde yardımcı olabilecek profesyonel bir personelin işe alınması için yeterince para da bulunabilirdi. Böylece siyasî partiler ortaya çıktı.

İlk modern seçmen demokrasisi ABD oldu ve ilk partiler burada gelişti. 1820'lere gelindiğinde iyi örgütlenmiş partiler vardı ve kökenleri bu döneme kadar giden Demokrat Parti, dünyanın en eski siyasî partisidir.

1867, Britanya'da oy kullanımının kabul edilebilir kapsama ulaştığı ilk yıldır. O yıl itibariyle nüfusun yüzde 10'u oy kullanma hakkına sahipti ve sonraki dönemde bunu, örgütlü siyasal partilerin kurulması izledi. Bazı Parlamento üyelerinin 1867'de oy hakkının genişletilmesine karşı çıkmak için ortaya attığı fikirlerden biri de, genişletilmiş oy hakkının siyasî partilerin gelişimine yol açabilme olasılığıydı:

yaygın bir şekilde genişletilmiş oy hakkıyla birlikte adayların seçim bölgelerindeki seçmenlerle yüzyüze gelmesi zorlaşacak ve bunun sonucunda da ... aday, nihayetinde onların vekili ve sözcüsüne dönüşeceği kampanya danışmanlarının ve Amerika'da olduğu gibi kamuoyu araştırma kuruluşlarının yardımına bel bağlamak zorunda kalacaktı.¹

Benzer şekilde tüm Avrupa'da, demokrasinin gelişimiyle birlikte makûl genişlikte ve çeşitlilikte bir seçmen kitlesi oluştuğunda siyasî partiler de ortaya çıktı. Seçimlerin kendisi gibi siyasî partiler de yaygın olarak taklit edildi ve seçim demokrasisi olmayan ülkelerde de bunlara rastlandı. Örneğin Ulusal Demokratik Parti, 2011'deki demokrasi taraftarı kitle gösterileriyle yıkılana kadar otuz yılı aşkın bir süre Mısır'ı tek-parti devleti olarak yönetti. Çin, Komünist Parti; Zimbabve, Zimbabve Afrika Ulusal Birlik-Vatansever Cephesi; ve Suriye, (aynı zamanda Saddam Hüseyin devrilene kadar Irak'ı da idare eden) Baas Partisi tarafından yönetilmektedir. Seçim kazanmak için partilere gerek duymayan ama kendileri açısından modern siyasî partiyi, halk kitleleriyle bir dizi siyasî lider arasında kurduğu bağlantıları nedeniyle kullanışlı bulan pek çok rejime dair çok daha fazla örnek verebiliriz. Modern siyasetin ilginç noktalarından biri de, aslen, görevde olan bazı yetkililerin bu işlerini ellerinde tutmalarına yardımcı olmak için tasarlanmış olan bu icadın, çok çeşitli başka amaçlara da uyarlanabileceğini göstermiş olmasıdır. Siyasî partiler, siyaset açısından, farklılıkların "mucize tutkalı"

¹ M. Ostrogorski, *Democracy and the Organization of Political Parties*, Cilt 1 (Garden City, N.Y.: Doubleday, 1964), s. 78.

YAPILANDIRILMIŞ ÇATIŞMA ÇIKAR GRUPLARI VE SİYASET

ÖNCEKİ BÖLÜMDE SİYASÎ PARTİLERİ ÇIKAR GRUBUNDAN AYIRMIŞTIK. Parti, lider seçimi süreci ve yönetimin örgütlenmesi ile ilgilenirken, **çıkarc grubu** temel olarak iktidardakilerin yaptıklarını etkilemeye çalışarak ilgilenir. Çıkarc grubu; *ana siyasî amacı, devletin belli politikaları izlemesini sağlamak olan örgütlü bir vatandaşlar grubudur.*

Her tür örgütlü grup, çıkarc grubu olarak işlev görebilir. Bazıları, herhangi bir amaca yönelik olarak tamamen hükümet yetkililerine yönelik lobcilik yapmak için örgütlenmiştir. Vahşî yaşam bölgelerinin korunması için lobcilik yapan Amerikan örgütü Sierra Club, bu tür bir örgüte örnektir. Diğer gruplar, temelde başka amaçlar için örgütlenmiş olabilir ama lobcilik yapmak ve politikaları etkilemenin diğer yolları önemli bir amaçtır. Bu tür örgütlerin örnekleri, temel olarak işverenle pazarlık yapmak için örgütlenmiş ama genellikle aynı zamanda siyaseten aktif olan sendikalardır. Diğerleri de başka amaçlara odaklanır ama siyasete bir miktar ilgi duyarlar. İlk kaygısı öğrencilerin eğitimi ve araştırma yapmak olan ama kendisini ilgilendiren tasarılar konusunda hükümette lobcilik yapmak için bir iki kişi bulundurması muhtemel olan üniversite bir örnek olabilir. Bazı çıkarc “gruplar”ı, bir sözleşme ya da düzenleyici bir karar için hükümette lobcilik yapan bireysel şirketlerdir.

Modern devlette çok sayıda çıkarc grubu vardır ve bu kadar yüksek olan bir sayı hakkında tam bir fikir vermek zordur. Tablo 12.1, 1990’ların ortalarında Almanya’daki çıkarc gruplarının sayısına dair oldukça iyi bir sayımı göstermektedir. Bunların kaç tanesinin ekonomik çıkarc grubu (sanayi örgütleri, sendikalar ve meslek kuruluşları) olduğuna

çıkarc grubu: Ana amacı, devletin belli politikaları izlemesini sağlamak olan örgütlü vatandaş grubu.

TABLO 12.1 Türlerine Göre Alman Çıkar Grupları, 1994

Kategori	Örgüt Sayısı
Ekonomik	%65
Şirket grupları	%41
Sendikalar	%5
Meslek	%15
Diğer	%3
Genel	%35
İdeolojik	%3
Sosyal yardım	%16
Kültürel	%11
Dinlence ve spor	%2
Çevre	%3

KAYNAK: Martin Sebaldt, *Organisierter Pluralismus* (Opladen, Germany: Westdeutscher Verlag GmbH, 1997), ss. 79–82.

dikkat edelim; bu durum sanayileşmiş ülkelerde oldukça tipiktir. Bununla birlikte ekonomik gruplar karşısında olmayanların sayısı da artmaktadır ve en azından Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri açısından bu da oldukça tipiktir. Bu tabloyu yirmi sene öncesiyle karşılaştırsak 1974'te Almanya'da yapılan bir sayımda tüm çıkar gruplarının yüzde 79'u ekonomik gruplardı. Bu sayının 1994'e gelindiğinde yüzde 65'e düştüğünü Tablo 12.1'de görebiliriz. Yirmi yıl boyunca asıl kazananlar kültürel, dinlence ve çevre grupları olmuştur.

ABD gibi büyük ve çeşitlilik içeren bir ülkenin kaç farklı çıkar grubuna sahip olduğunu tam olarak kimse bilemez ama binlerce olduğunu söyleyebiliriz.¹ 1997'de istatistikler, Bonn şehrinde Alman hükûmetine yönelik 3.500-4000 çıkar grubunun lobicilik yaptığını göstermiştir.² AB büroların-

1 Bir tahmine göre ABD'de 1995'te ulusal çapta aktif yaklaşık 24.000 çıkar grubu vardı. Bunun ötesinde, Washington'da aktif olmayan çok sayıda yerel çıkar grubu vardı. Martin Sebaldt, *Transformation der Verbän- dedemokratie: Die Modernisierung des Systems Organisierter Interessen in den USA* (Wiesbaden, Germany: Westdeutscher Verlag, 2001), s. 48. Washington DC'de kayıtlı lobicilerin sayısında 1998'deki 10.693 sayısından 2007'de 14.868'e bir artış oldu. (Center for Responsive Politics, www.opensecrets.org, erişim tarihi Ağustos 2012). 2007, doğru bir sayının elde edilebildiği son yıl oldu. Kayıtlı lobicilerin sayısı bu yıldan sonra azaldı ama bunun nedeni o yıl tesis edilen yeni düzenlemelerdi. Çoğu lobicisi, yeni düzenlemelere tâbi olmamak için kayıt olmaktan kaçındı. 2007'deki 14.000'i aşkın sayıyla karşılaştırıldığında kayıtlı lobicisi sayısı 2011'de 12.654 oldu ama 2011'de 2007'ye göre daha az lobicisi olması inandırıcı değildir.

2 Thomas Saalfeld, "Germany: From Dictatorship to Parliamentary Democracy," *Parliamentary Affairs* 50 (Temmuz 1997), s. 386.

da lobicilik yapan baskı gruplarına dair 1996 rehberi, bu sayıyı, yaklaşık yüzde 80'ini şirket veya ticaret birliklerinin oluşturduğu 1.700'ü aşkın grup olarak vermektedir; geri kalan yüzde 20'yi sendikalarla insanî ve dinî gruplar oluşturmaktadır.³

Çıkar grupları demokrasiler veya açık toplumlarla sınırlı değildir. Her devlette çıkar grupları vardır. Bazıları, kendi hükûmetlerini tehdit edebileceği için çok çeşitli ve resmî olarak örgütlenmiş aktif grupların varlığına izin vermez. Ancak bu devletlerde bile başka amaçlarla örgütlenmiş kuruluşlar –ordu, üniversiteler, doğa tarihi kulüpleri, bilimsel dernekler, spor kulüpleri, fabrikalar– hükûmet politikalarını şekillendirebilmek için siyasî etki uygular.

ÇIKAR GRUPLARI VE TEMSİL

Çıkar grupları, çoğu ülkede kamuoyunu temsil eden ve hükûmet otoriteleriyle kamuoyunu örgütlü (ve dolayısıyla etkin) bir şekilde ilişkilendiren belki de ana araçtır. Siyasî partiler, iktidarı ele geçirmeye çalıştıklarından bunu çok iyi yapamaz. Bu iktidar arayışı, partileri, en geniş kitleyi cezbetmek için programlarından çeşitli ödünler vermeye zorlar. Ülke eğer demokrasiyse bu, geniş bir seçmenler yelpazesine hitap etme girişimi şeklinde olabilir; ülke demokratik değilse ordunun, şehirli işçilerin, kilisenin [dinî cemaatin] veya diğer önemli başka bir grubun onları devirmeye çalışmayacağı genişlikte bir cazibe yaratma çabası anlamına gelebilir. Hangisi olursa olsun, siyasî parti, en temel amacının doğası gereği belirli ve tek bir grubun arzularını dile getirip temsil etme görevini üstlenemez. Onun farklı istekleri daha büyük bir koalisyon şeklinde harmanlamak gibi daha başka bir görevi vardır. Parti, farklılıkları belirsizleştirmeye çalışır ama çıkar grubu, kendi grubunun isteklerini açık ve net olarak sunmakta serbesttir. Dolayısıyla insanların arzularını temsil görevi temelde çıkar gruplarına düşer. Çıkar grupları bunu ne kadar iyi yapar?

3 Alan Butt Philip ve Oliver Gray, (ed.), *Directory of Pressure Groups in the EU* (Londra: Cartermill, 1996).

İçki ve restoran lobileri, Kongre'nin alışkanlıklarını besliyor gibi.

A 1998 Herblock Cartoon, © The Herb Block Foundation.

TOPLUMSAL HAREKETLER VE ÇATIŞMACI SİYASET

SON İKİ BÖLÜM, VATANDAŞLARIN VE ÇIKARLARIN SİYASÎ SÜREÇLERE KATILDIĞI resmî olarak örgütlenmiş ve kurumsal iki biçimi ele aldı: siyasî partiler ve çıkar grupları. Bununla birlikte geniş vatandaş gruplarının siyasete girişinde daha esnek ve daha az resmî bir yol hep olmuştur. Halkın genellikle kısa ömürlü “taban” örgütleri, âni ayaklanmalar ve dilekçe kampanyalarından iyi geliştirilmiş ve onlarca yıl sürebilen ama yine de oldukça gayri resmî örgütlere kadar çok çeşitli biçimler alabilir. Bu tür çabalar genellikle önemli siyasî etkiler yaratmıştır. 18. Yüzyıl’da İngiltere’de demokrasi taraftarı bir yeraltı örgütü, krala demokratik bir anayasa oluşturma çağrısında bulunan bir dilekçe için sadece birkaç ay içerisinde milyonlarca imza topladı; bu çaba o dönemde başarısız oldu ama genellikle olduğu gibi bu amaç, bir yüzyıl sonra gerçekleştirildi. Almanya’nın Yahudi dışışleri bakanı Walter Rathenau 1922’de sükaste uğradığında, bir milyonu aşkın Berlinli, yeni demokratik hükûmeti destekleyen bir gösteri için saatler içerisinde sokaklara çıktı. Hindistan, Mahatma Gandhi’nin önderlik ettiği ve milyonlarca Hintin Britanya yönetimine karşı pasif itaatsizlik gösterdiği eylemler sayesinde 1947’de Britanya’dan bağımsızlığını kazandı. ABD’de 1960’lardaki sivil haklar hareketini yürütenler, kısmen NAACP gibi oturmuş çıkar grupları, ama daha çok da Martin Luther King’in Montgomery’deki otobüs sistemini boykotundaki gibi gayri resmî örgütlerdi. Orta Doğu, Afrika ve Asya’daki İslamcı köktencilerin varlığı, büyük oranda çeşitli dinî liderleri takip eden gevşek olarak örgütlenmiş hareketlere dayanır. Önerilen bir doğalgaz boru hattına (ve üstü kapalı bir şekilde küreselleşmeye) karşı 2003’teki kitlesel protestolar Bolivya devlet başkanını istifaya zorladı. 2008’de on binlerce Güney Koreli, polis barikat-

toplumsal hareket: Normalde pek bir gücü olmayan ama devlet gücüne – genellikle engelleme ve bazen de şiddet yoluyla– meydan okuyan gevşek şekilde örgütlenmiş bir insan grubu. Toplumsal hareketin amacı genellikle, yeni bir otomobilin yeri gibi yerel bir sorundan devletin Anayasası ve kimliğine kadar geniş bir yelpazeye yayılabilen duygusal konulardır.

larına karşı Seul şehir merkezinin sokaklarını doldurarak Korelilerin ABD’den et ithal etmesine izin veren tasarımı engellemeyi başardı. 2011’de âniden patlak veren sokak gösterileri, Tunus, [Libya] ve Mısır’daki otoriter devlet başkanlarını devirdi. Bu tür taban hareketlerinin geçen yüzyıldaki belki de en ciddi başarısı, Doğu Avrupa’nın eski Komünist ülkelerindeki demokratikleşme dalgasıdır.¹

Bununla birlikte bu çabaların hepsi böyle geniş kapsamlı olmaz. Genellikle yerel bir sorun, âni ve oldukça spesifik bir protestoyu tetikler. Örneğin yıllar önce Minnesota eyaletindeki Minneapolis’teki aktif bir hareket, 55 Nolu Otomobil yol’un Amerikalı yerliler tarafından kutsal olarak görülen bir meşe koruluğundan geçerek uzatılmasını durdurmaya çalıştı. Hareket sonuçta başarısız oldu ama yerel siyaseti (ve yol inşaatını) aylarca kilitledi. Dağıttıkları, araç tampionuna yapıştırılan “Haydi Meşeler! 55’i Durdurun!” etiketleri her yerdeydi.

Bu tür gayri resmî hareketler, **toplumsal hareketler** olarak adlandırılır. Bunlar, sıradan insanlarla yönetici veya ekonomik elitler arasındaki yüzleşmeler anlamındaki “çatışmacı siyaset”ten doğar. Toplumsal bir hareket, eylemleri gevşek bir şekilde koordine edilmiş ve esnek taktikler kullanan, eylemlerine tutarlılık kazandırmak için bir tür liderler grubuna sahip gayri resmî kolektif halk hareketidir. Doğal afet sonrası anlık ortaya çıkan yağmacılar gibi gerçek anlamda lidersiz bir grup toplumsal hareket değildir. Gayet gayri resmî olarak örgütlenmiş bile toplumsal hareketlerin amaç ve yönelimi vardır ve bu yüzden grubun çabalarını odaklayacak bir tür liderlik gerekir.

Toplumsal hareketler çoğunlukla enerjilerini sivil toplumdan alır ve canlı sivil toplumun bulunduğu yerlerde toplumsal hareketler genellikle çok aktiftir. 101. sayfadan hatırlayacağınız gibi sivil toplum, doğrudan ya da dolaylı olarak hükümetin parçası olmayan tüm örgütlerden oluşur, aile değildirler ve ekonomik etkinlik için kurulmamışlardır. Toplumsal hareketler bir liderlik katalizörü ve bir tür iletişim ağı gerektirdiği için, çok sayıda dinsel örgüt, hobi grupları ve meslek kuruluşunun, oluşması ve çalışması için toplumsal hareketlere neden yardım edebildiğini kolayca görebiliriz. Örneğin ABD’de 1960’lardaki sivil haklar hareketinin liderliğinin ve desteğinin kilit kaynakları siyahî Amerikalıların kiliseleri oldu.

Bu kuralın önemli istisnası, yönetimde rakipsiz kalmak için alternatif örgütlerin aktif bir şekilde baskı altına alındığı bazı ülkelerde, hükümet po-

¹ Bkz. 7. Bölüm; örneğin Çekoslovakya’da Kasım 1989’da yüz binlerce protestocu her Pazar Prag’daki Wenceslas Meydanı’nda zil çalarak demokratik yönetim çağırısı yapmak için toplandı. Göstericilerin sayısı her hafta artarak 25 Kasım’da Letna Park’ta 750.000 kişilik bir kitle gösterisine ve 27 Kasım’da genel grev çağırısına dönüştü. Komünist yönetim, 29 Kasım’da demokratik güçlere teslim oldu.

Göstericiler, yeni bir doğalgaz boru hattına karşı Bolivya’nın La Paz şehrinde sokakları dolduruyor. Haftalar süren ve seksen kişinin öldüğü bu gösterilerin ardından Bolivya devlet başkanı görevi bırakmak zorunda kaldı.

© Aizar Raldes/AFP/Getty Images

litikalarına muhalefet edebilme kanalları baskılanan isteklerin, güçlü sivil toplum yardımı bile olmadan anlık toplumsal protestolarla doğabilmesidir. Komünist Parti’nin, örgütlü siyaset yapma tekeli elinde bulundurduğu Çin bunun başlıca örneğidir; 340. sayfadaki Çin Komünist Partisi tartışmalarını ve anlık kırsal ayaklanmaları hatırlayacaksınız.

Toplumsal hareketler, son yıllarda siyasetin giderek artan bir kısmına yön vermeye başlamıştır. Tek bir güne ait (25 Nisan 2011 tarihli) *New York Times*’in ön sayfasında şu hikayeler vardı:

- Barışçıl gösterilerin Suriye tarafından acımasızca bastırılması
- Filistin topraklarında Hz. Yusuf’un türbesinde Yahudi yerleşimcilerin meydan okuyucu bir tavırla dua etmesi
- Nijerya seçimlerinde Müslüman/Hıristiyan isyanları
- Berberilerin Batı Libya’daki başkaldırısı
- Çin’in Şanghay şehrinde kamyon şoförlerinin protestoları
- Yemen devlet başkanına karşı protestolar
- Pekin’deki bir meydana düzenlenen yasa-dışı Paskalya töreni
- Fas’ta reform için gösteri yapan binlerce insan
- Paskalya törenleri sırasında New York’taki St. Patrick’s Katedrali dışında homofobiyi protesto eden bir gösteri

ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI

PARLAMENTER YÖNETİM

BU BÖLÜM VE 15. BÖLÜM'DE, DEMOKRASİLERİN YÖNETİMİNE DAİR resmî düzenlemeleri inceleyeceğiz. Bu bölüm parlamenter yönetimi ele alırken 15. Bölüm başkanlık yönetimini ele alacaktır. **Parlamenter yönetim** kavramsal olarak daha basit olandır ve bu biçim, demokrasilerin yaklaşık yarısında görülür. Şekil 14.1'deki haritada görülebileceği gibi çoğu Avrupa ülkesinde, pek çok Afrika ve Asya ülkesinde parlamenter sistem vardır.

Başkanlık yönetiminde yürütme ve yasama ayrı seçimlerle oluşur. (Seçimler aynı zamanda yapılsa bile bu durum geçerlidir; örneğin ABD'de Başkan ve Kongre üyeleri aynı gün seçilir ama seçmenler oy pusulasının ayrı kısımlarında ayrı ayrı oy kullanır.) Parlamenter sistemde vatandaşın kullandığı tek oy parlamento üyeleri içindir. Daha sonra parlamento yürütmeyi tesis eder.

Saf parlamenter sistemin temel ilkeleri şunlardır:

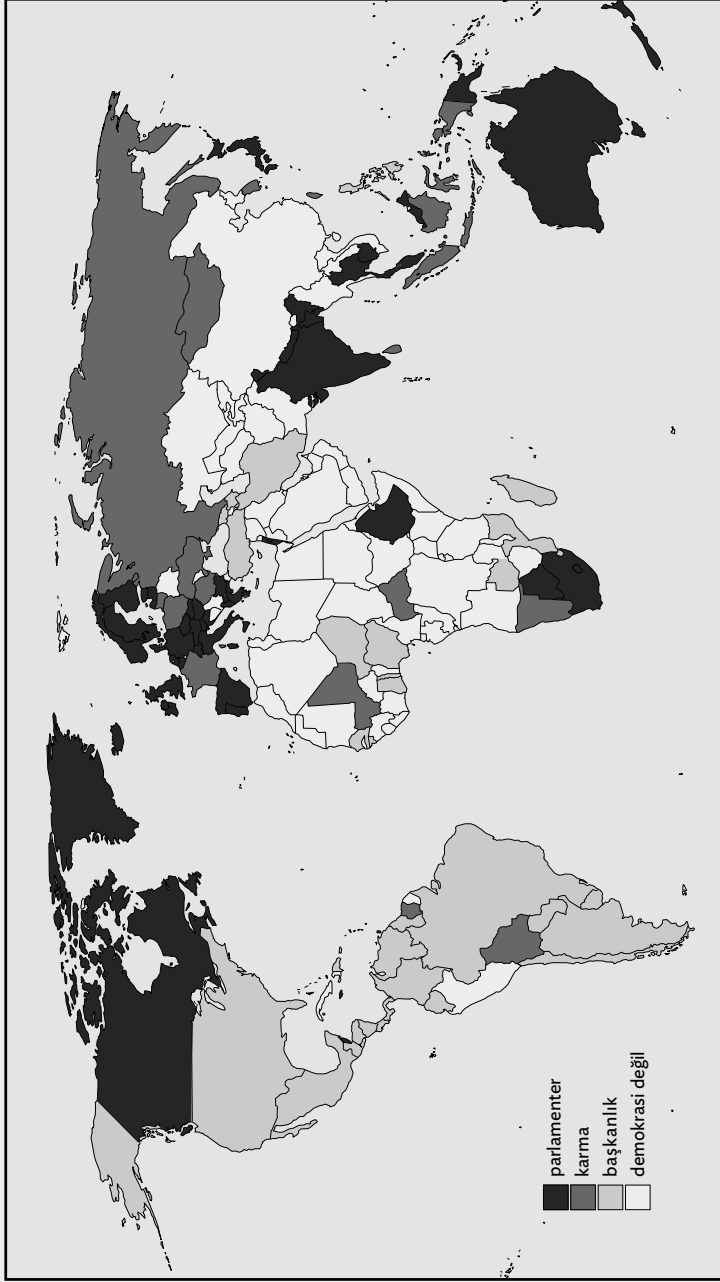
1. Ülke vatandaşları temsilcilerden oluşan parlamento seçer. Parlamento normalde yüz ila birkaç yüz temsilciden oluşur. Parlamento, devletin seçimle gelen tek organıdır. Parlamentodan geçen ta-

parlamenter yönetim: Yürütme ve yasama işlevlerini parlamentoda birleştiren demokrasi. Parlamento, devletin yasama kurumudur ama aynı zamanda devletin siyasî yürütme kurumu olarak hizmet verecek bir kurulu da (kabine) içinden seçer.

başkanlık yönetimi: Yasama ve yürütmenin birbirinden bağımsız olarak varlığını sürdürdüğü ve birbirinden bağımsız olarak seçildiği demokratik bir sistem. Başkan, politika oluşumunda öncü rolü üstlenir ama bu politika uygulanacaksa yasamanın rızası alınmak zorundadır. Başkanlık sistemi, gücü bölerken parlamenter sistem birleştirir.

ŞEKİL
14.1

Parlamber ve Başkanlık Sistemleri

Türkiye, Nisan 2017'de yapılan anayasa değişikliği referandumu ile parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçme kararı almış, uygulama Haziran 2018 seçimleriyle başlamıştır. (-ed.n.)

KAYNAK: John Gerring, Strom C. Thacker ve Carola Moreno, "Are Parliamentary Systems Better?" (yayınlanmamış makale, 6 Ekim 2005) tablo 1.

sarılar kanundur ve kimse bunları iptal edemez.¹

- Devletin yürütme gücü (bürokrasinin idaresi, diğer devletlerle ilişkilerin yürütülmesi vs.) devlet işlerini yürütmeleri için parlamento tarafından seçilen kişilerin oluşturduğu **kabineye** teslim edilmiştir. Kabinenin çoğu veya tamamı genellikle, parlamentodaki sandalyelerini hâlâ ellerinde tutarken yürütme sorumluluklarını da üstlenen parlamento üyeleridir. Kabine lideri bile (farklı şekillerde "başbakan," "şansölye" gibi adlarla anılabilir) parlamentoda oturmaya devam eder.
- Kabine, parlamentonun "güven"ine sahip olduğu sürece yürütme gücünü elinde bulundurur, yani oy çoğunluğuna sahip olduğu sürece. Herhangi bir zamanda parlamentodaki çoğunluk kabineyi devirerek yeni bir kabinenin seçilmesine neden olabilir.² Buna "hükümetin düşmesi" diyoruz. Parlamento fiilen kabineyi devirmek için oy kullanmaz ama kabine, tasarılarını geçirmek için çoğunluk oluşturamayacağını anlarsa kabinenin istifa etmesi beklenir.
- Aynen parlamentonun kabine için bir tehdit oluşturması gibi kabine lideri de genellikle, yeni bir güç dağılımına yol açacak yeni bir seçime zorlamak için parlamentoyu dağıtma hakkına sahiptir.³

Parlamber yönetim kısaca böyledir. Daha ayrıntılı bazı noktaları ve bazı çeşitlerini inceleyeceğiz ama bu dört ilke temeldir. En azından en saf haliyle güçler arasında bir ayrıma izin vermediği için, başkanlıktan daha basit bir yönetim biçimidir. Parlamento ve (yalnızca parlamentonun desteğiyle işleyen) kabine, devletin bütün yönetsel siyasal gücünü elinde bulundurur. Kabine, hükümetin operasyonlarını yürütür ve parlamento tarafından yasalaştırılacak tasarıların geliştirilmesinde öncülük yapar. ABD gibi başkanlık sistemlerinde olduğu şekilde karşıt dinamikler olarak hareket etmek yerine yürütme ve yasama kurumları birbirine yakından bağlıdır. Buradaki ana

kabine: Parlamber yönetimin yürütme kısmı. Çoğu genellikle parlamento üyesi olan bakanlardan oluşur. Her bakan, hükümet hizmetlerinin sağlık veya savunma gibi bir kısmının idaresinden sorumludur. Kabine, yasa önerileri getirerek ülkenin dış politikasını yürüterek ve bunun gibi etkinliklerle parlamentoya öncülük eder. Parlamberonun istekleri doğrultusunda hareket eder ve güvensizlik yönündeki bir çoğunluk oyuyla devrilebilir.

- Çeşitli parlamenter yönetim uygulamalarında cumhurbaşkanı vetosu veya anayasa mahkemesi iptali gibi iptal yolları mevcuttur. (-ed.n.)
- Örneğin Kanada'da Mayıs 2005'te Muhafazakar Parti, Liberallerin yönettiği kabineyi sarsan bir skandaldan avantaj sağlamak için Avam Kamarası'nda gensoru (güvensizlik oyu) önergesi verdi. Kazanabileceklerini umdukları erken bir seçim için zorlamak istediler. Liberal başbakanın, Muhafazakar bir üyeye kabinede bir bakanlık vererek onu önergeye karşı oy vermesi için kendi tarafına çekmesinden sonra tek bir oy yüzünden önerge reddedildi.
- Gerekli olduğuna inandığı kemer sıkma önlemleri yüzünden kendi partisi içerisinde dağılmakta olan bir destekle karşılaşan İrlanda Başbakanı Brian Cowen, 2011'de görevinden istifa ederek parlamentoyu dağıttı ve yeni bir seçime gidildi.

ULUSAL KARAR ALMA KURUMLARI BAŞKANLIK YÖNETİMİ

BAŞKANLIK YÖNETİMİ YASAMA VE YÜRÜTMENİN BİRBİRİNDEN BAĞIMSIZ olarak varlığını sürdürdüğü ve birbirinden bağımsız olarak seçildiği demokratik bir sistemdir. Yönetim aygıtının her iki parçası da kanunların yapılmasından ve uygulanmasından sorumludur ama birbirinden bağımsızdır ve bu yüzden genellikle birbiriyle rekabet ve çatışma içerisinde olabilirler. Yürütme ve yasama, birbirlerine sıkı bir şekilde bağımlı oldukları parlamenter sistemde güvence altına alındığı gibi bir işbirliğine zorlanmamıştır.

Önceki bölümdeki Şekil 14.1'deki haritadan gördüğümüz gibi dünyada çok sayıda başkanlık sistemi vardır. Bunların en iyi bilineni ABD'dir, ama aralarında Meksika ve Brezilya gibi büyük ve önemli ülkelerin de bulunduğu çoğu Latin Amerika ülkesinde de başkanlık sistemi vardır. Afrika'daki demokrasilerin çoğu, bazı Asya demokrasileri gibi başkanlık sistemine sahiptir. Son derece önemli bir ülke olan Rusya'nın da aralarında bulunduğu bazı Doğu Avrupa ülkeleri de başkanlık sistemiyle yönetilir.

Başkanlık sisteminde başkan, ülkedeki tüm seçmenlerin oylarıyla seçilir; seçim kampanyası, bunlar genellikle siyasî partilerin adayları olsa da bireysel aday seçenekleri sunar. Seçildikten sonra başkan, kabineyi ve savunma bakanı, sağlık bakanı ve diğerleri gibi hükümetin farklı parçalarını idare edecek kişileri belirler. Başkan ve başkanın kabinesi, parlamenter sistemle karşılaştırıldığında yönetimin (genellikle Kongre veya Meclis olarak adlandırılan) yasama kanadından çok daha bağımsız bir şekilde çalışır. Başkan

Kongre tarafından seçilmez ve olağan-üstü durumlar olmadıkça Kongre tarafından görevinden alınmaz. (Örneğin ABD’de Kongre, yalnızca “vatana ihanet, rüşvet veya diğer ağır suç veya kusurlardan” suçlu bulursa Başkan hakkında tahkikat yapıp görevden alabilir.)

Kabine üyelerinin Kongre tarafından onaylanması gerekebilir (ABD’de Senato tarafından onaylanmaları şarttır), ama onaydan sonra Kongre’den bağımsız olarak çalışırlar. Onların patronu başkandır.

Yasama kurumunun üyeleri, her ne kadar bunların seçimleri başkanlık seçimiyle aynı zamanda yapılsa da ayrı bir seçimle belirlenir. Onlar da başkandan bağımsız çalışır. Parlamenter sistemde kabine, yasama işlerini düzenler ama başkanlık sisteminde yasama kurumunun üyeleri kendi gündemlerini ve kendi işlerini düzenler. Bu nasıl yapılmaktadır? Amerikan Kongresi bu konuda iyi bir örnektir.

Amerikan Kongresi iki eşit kanattan oluşur: Temsilciler Meclisi ve Senato. Her kanat, orada çoğunluğu elinde bulunduran parti tarafından seçilen liderler ile başkanları çoğunluk partisinin üyeleri arasından atanmış güçlü ve bağımsız komiteler tarafından idare edilir. Tecrübe –meclisteki hizmet süresi– komitelere kimlerin başkanlık edeceği konusunda önemli bir faktördür. Örneğin 2013’te Senato çoğunluğu Demokrat Parti’deydi ve Senato çoğunluk lideri, Nevadalı Demokrat Harry Reid idi. Temsilciler Meclisi’ndeki çoğunluk Cumhuriyetçilerdeydi ve Meclis başkanı, Ohio’dan Cumhuriyetçi John Boehner idi. Bu liderler, kendi meclislerindeki işler üzerinde, kısmen ikna yetenekleriyle ve kısmen de komitelere yapılacak atamaları etkileme gücü, tasarıların komitelere dağıtımını ve tartışmalara başkanlık etme gibi resmî yetkilerle önemli ölçüde etki kullanmıştır. Fakat liderler kendi meclislerine hakim olamazlar. Komiteler, her tasarımı mecliste oylanmadan önce değerlendirmek zorundadır ve bu komiteler bağımsız olarak çalışır ve genel kurula getirdikleri tasarılar üzerinde dikkate değer ölçüde iz bırakırlar. Her iki meclisin gücü de liderler, komiteler ve azınlıktaki parti arasında böyle dağıtılmıştır ki hiç kimse tek başına ne olacağını belirleyemez.

SIYASİ PARTİLER VE BAŞKANLIK YÖNETİMİ

Siyasî partinin, parlamento ve kabinenin yakın ilişki içerisinde çalışmasına olanak veren bir tutkal işlevi görmesi gibi, başkanlık sisteminde de parti, bağımsız yürütme ile yasama arasındaki doğal rekabeti yumuşatmaya yarayabilir. Örneğin ABD’de, iki partiden birinin başı olan başkanın Kongre’de çok sayıda dostunun olması her zaman garantidir. Sistem, başkanla partisinin üyeleri arasında, parlamenter sistemde görülen türden bir birlik olmasını zorunlu kılmaz, ama yine de parti bağları, önemli ölçüde eşgüdüm ve işbirliğini mümkün kılar. Önceki başlık altında belirttiğimiz gibi Başkan genellikle, kendi partisinden bir üyeye, değerlendirilmesini arzuladığı bir tasarımı Kongre’ye sunmasını ister.

Bununla birlikte, parti bağları aracılığıyla başkan-yasama işbirliği konusunda iki hususa dikkat etmek gerekir:

1. Başkanlık sistemlerindeki partiler, çoğunlukla parlamenter sistemlerde olduğundan daha gevşek bir biçimde bütünleşmiştir. Parlamenter sistemlerde başbakan ve kabine, liderlerle işbirliği yapmazlarsa yürütmede göreve alamayabilecekleri konusunu, parlamentonun sıradan üyeleri üzerinde bir tehdit olarak tutar. Başkanlık sistemlerinde, başkanın yasama üyelerinin kariyerleri ve ilerlemeleri konusunda pek bir kontrolü yoktur ve onları birlikte harekete zorlayamaz. Başkanın partisi yasama çoğunluğunu elinde bulundurduğunda bile başkan, yasamada olup bitenleri genellikle parlamenter sistemlerde çoğu kabinenin yapabildiği gibi kontrol edemeyecektir.
2. Başkanlığı elinde bulunduran partinin yasamayı da kontrol edeceğinin bir garantisi yoktur. Yönetim aygıtının iki parçası birbirinden bağımsız olarak seçildiği için bir partinin başkanlık seçimlerinde ve diğerinin de yasama seçimlerinde üstün gelmesi mümkündür. Örneğin 2012 seçimlerinden sonra Demokrat Parti başkanlığı ve Senato’yu elinde bulunduruyordu ama Temsilciler Meclisi’nin kontrolü Cumhuriyetçilerdeydi. Bunun gibi bölünmüş bir kontrol olduğu durumlarda yönetimin iki kolu arasındaki işbirliği daha kırılabilir olur.

Bazı çok-partili başkanlık sistemlerinde (bir örneği de Brezilya’dır) başkanlar, kendi programlarını desteklemesi için partiler arasında resmî koalisyon görüşmeleri yapar ve kabine pozisyonlarını onların liderlerine verir. Bu durum, bir kilitlenme olasılığını azaltır. Ancak Brezilya’da bile kabinenin devamı, parlamenter sistemlerde olduğu gibi onun kararlarını geçirebilmesine bağlı değildir. Başkan bağımsız olarak seçilir ve tasarılarına ne olursa olsun görevine devam edecektir. Parlamenter sistemlerdeki gibi “birbirine göbekten bağlı” olmayan başkanla onun yasamadaki destekçileri ve hatta meclis koalisyonundakiler arasındaki ilişkiler, parlamenter sistemde kabine ve onun destekçileri arasındaki ilişkiden daha gevşek olacaktır. Bu koşullar altında partiler, parlamenter sistemde olduğundan daha zayıf bir bağlılık sağlar.

Kongre oylamalarının parlamentoda olduğu kadar bir parti meselesi olmaması da, bu zayıf parti bağlarını belirginleştirir. Parlamenter sistemde gördüğümüz gibi üyelerin kendi parti tutumlarını düzenli olarak desteklemesi kabinenin dağılmasına yol açacaktır ve bu nedenle üyeler, genellikle sıkı bir şekilde parti doğrultusunda oy kullanır. Başkanlık sisteminde bu disiplin teşviki yoktur ve bu yüzden Kongre üyeleri oylarına daha çok bireysel olarak karar verir. ABD’deki kongre partileri eskisine göre daha bütünleşmiş olsa da, Temsilciler Meclisi tarafından geçirilen tartışmalı tasarıların yaklaşık yalnızca dörtte üçü, Demokratların yarısından fazlasının

BÜROKRASI VE KAMU SEKTÖRÜ

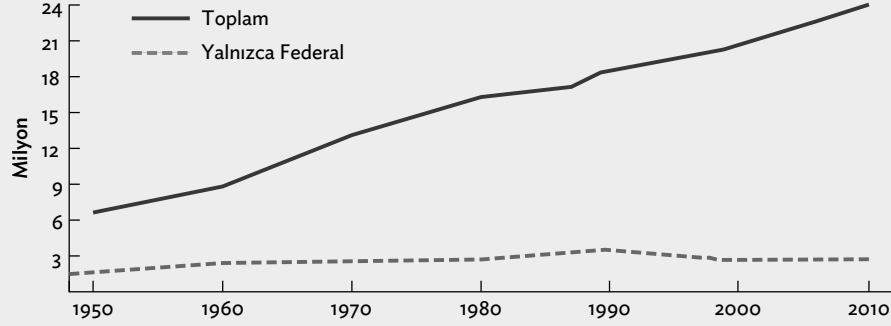

SON BİRKAÇ BÖLÜMDE YÖNETİM YAPILARINI GÖZDEN GEÇİRDİK. ANCAK hükûmet liderlerinin yaptıklarının ötesinde çok daha fazla şey politika oluşturma sürecine dahil olur. Hükûmet, yollardaki hız sınırını yasayla doksan kilometre olarak sınırlandırabilir ama bu, buna dair ayrıntıların, ülke çapındaki binlerce trafik devriyesi görevlisi tarafından belirlenmesi demektir. Saatte 91 kilometre hızla giderseniz ceza alıp almayacağınıza veya yalnızca 100 kilometre ya da daha hızlı kullanırsanız ceza yazılacak “tolerans bölgeleri” olup olmayacağına onlar karar verir. Bir kadının kolunda kanayan yaranın, hastaneye yetişmek için saatte 130 kilometre hızla gitmesini haklı gösterecek kadar kötü olup olmadığına da onlar karar verir. İyi giyimli koyu lacivert renkli sedan araç kullanan bir adamla kot pantolon giyen ve parlak sarı renkli bir otomobil kullanan bir gence, birini uyarıp diğerine ceza yazarak farklı davranıp davranmayacaklarına karar verenler de onlardır.

Yerel polis görevlisi, kamu sağlığı denetçisi, devlet okulundaki bir öğretmen ile devlet üniversitesinde bir rektör veya savunma bakan yardımcısı gibi üst düzey yöneticiler, hepsi, milletvekilleri, yargıçlar ve devlet başkanı gibi politika üretim aracının parçalarıdır. Çoğu vatandaş açısından, devlet ve onun politikalarının vücut bulmuş hali, milletvekili, yargıç veya devlet başkanı değil, bu insanlardır. İnsanlar, devlet politikalarını, polis memurları, göçmen bürosu görevlileri, vergi denetçileri, okul öğretmenleri, tarım ofisleri ve itfaiyeciler yoluyla algılar, devlet başkanları ya da milletvekilleri yoluyla değil.

Eylemleri yeterince sofistike ise her devletin, bunun gibi çalıştırdığı çok sayıda insan olması gerekir—önemli karar alma süreçlerindeki pay anlamında doğrudan bir katılımı olmayan ama bu kararları hayata geçiren politikaların inşasına ve uygulanmasına katılan insanlar. Bunlara hep birlikte,

ŞEKİL 16.1 ABD'deki Toplam Sivil Kamu Görevlisi Sayısı (Yerel, Eyalet ve Federal Birleştirilmiş), 1950–2009

KAYNAK: United States Census Bureau (ABD Nüfus Dairesi), *Statistical Abstract of the United States*.

kamu yönetimi: Önemli siyasî kararların alınmasına doğrudan katılmayan ama bu kararları yerine getiren politikaları oluşturup uygulayan insanlar grubu. Buna dair örnekler, polis memurları, kamu sağlığı hemşireleri, vergi büroları ve üniversite rektörleridir.

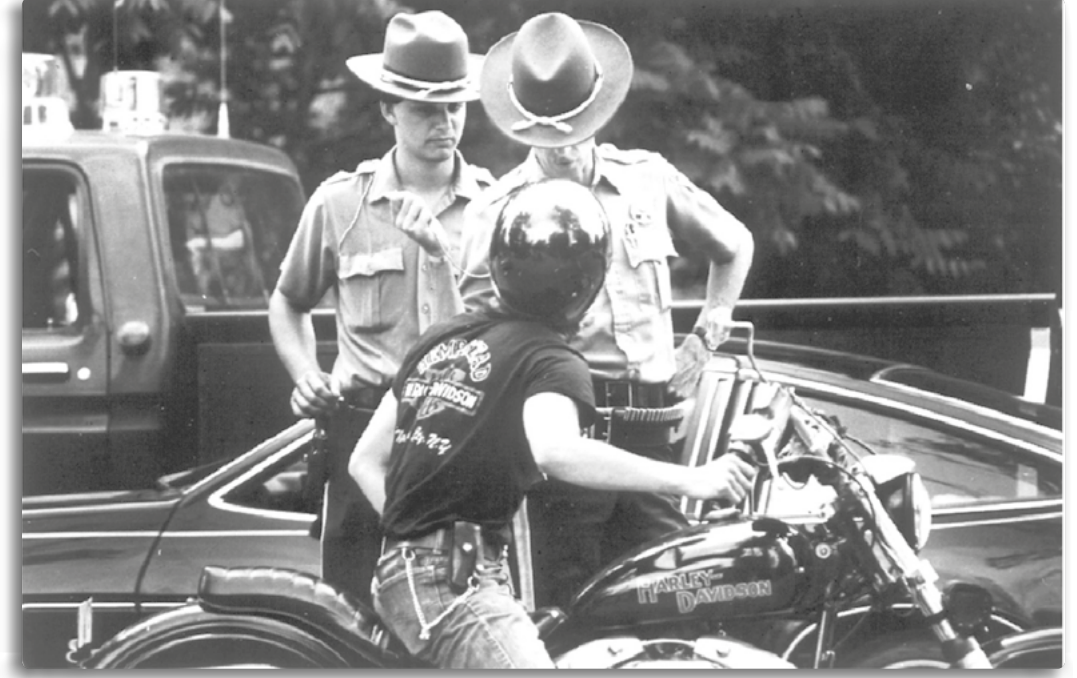
devletin **kamu yönetimi** diyoruz. Modern devletin kamu yönetiminde çok sayıda insan çalışır. Şekil 16.1, ABD'deki kamu yönetiminin 1950'den itibaren gelişimini göstermektedir.

ABD'deki memur çalışanların sayısı, ne-redeyse tamamen eyalet ve yerel düzeylerdeki artışlardan kaynaklı olarak 1950'deki 6,4 milyondan 2009'da 22 milyona çıktı. (Federal sivil çalışanların sayısı bu dönemde yaklaşık olarak yalnızca 1,2 milyon arttı.) Kamusal istihdam yalnızca mutlak olarak değil toplam sivil çalışan sayılarına oranla da artmış oldu. 1950'de çalışan sivillerin yüzde 11'i kamu çalışanıydı ama 2009'a gelindiğinde bu oran yüzde 15'e çıktı. Bir başka ifadeyle 2009'a gelindiğinde çalışan her yedi kişinin birinden daha fazlası Amerikan kamu yönetimi mensubuydu.

Bu durum hükümet işlemlerindeki büyümeyi aslında olduğundan büyük oranda küçük gösterir. Federal işlemler, şekilde gösterilen federal istihdamdaki büyümeden çok daha fazla büyümüştür. Federal hükümet, yıllar içerisinde sözleşmeler yoluyla işlerini özel araştırma şirketlerine ve doğrudan yönetim içerisinde yer almayan hizmet sunucularına vererek faaliyetlerini genişletme eğiliminde olmuştur.

SİYASÎ BİR SORUN OLARAK KAMU YÖNETİMİ

Bu kadar çok sayıda insanın politika yapımı sürecine katılması, devlet için sorun olacak bir durum ortaya çıkarır. Bir grup olarak kamu yöneticileri-

Devlet vatandaşıyla buluşuyor, Woodstock, New York.

© Mark Antman/Stock Boston

nin önemli yönetim yetkileri vardır ama sayıları o kadar çoktur ki bireysel olarak etkin bir şekilde kontrol etmeye degecek kadar önemli değildirler. Bunun sonucu olarak *eyaletlerin yönetim yetkisinin önemli bir kısmı, gereklilik nedeniyle yakın siyasî kontrol altında değildir*.

İdarecilerin yönetsel inisiyatifine çok sayıda örnek gösterilebilir. Örneğin Amerikalı polis memurlarının silah ve yasaklı madde kontrolü için durduğu insanlar üzerinde önemli inisiyatifleri vardır; New Jersey eyalet polisinin 1999'daki soruşturmaları, ülke çapında muhtemelen yaygın olan durdurup arama eylemlerinde "ırksal fişleme" –olası şüphelilerin fiziksel özelliklerine göre belirlenmesi– yapıldığını ortaya çıkardı. Bir diğer örnek olarak vergi idarelerini denetleyen Amerikan vergi denetçileri düşünülebilir. Ülkedeki vergi kanunlarının karmaşıklığı çerçevesinde, kanunların yorumu, kaçınılmaz olarak bir görevliden diğerine farklılık gösterecektir. Bunun sonucu olarak vergi denetimi, en azından bir ölçüde hangi denetçinin işe baktığına bağlıdır. Son olarak öğretmenlerin, bireysel eylemleri yoluyla öğrencilerin kariyerlerinde önemli sonuçlar doğuracak olan not verme sistemlerini düşünebiliriz.

Bu ve diğer örnekler, nispeten daha küçük idarecilerin bile hükümet politikalarının büyük bir kısmını oluşturduğunu göstermektedir. Yönetimin

HUKUK VE MAHKEMELER

HUKUK, HÜKÜMET ÜYELERİ DE DAHİL OLMAK ÜZERE ÜLKEDEKİ HERKES açısından bağlayıcı olan ve yönetim tarafından ortaya konmuş kurallar bütünüdür. **Hukuk** iki şey yapar: (1) Toplumun davranış norm ve kurallarını belirler; örneğin başka birinin mülkiyetinin çalınamayacağını, ahlaka aykırı görünümle dolaşlamayacağını veya devlet dini dışındaki dinî uygulamaların yasa-dışı olduğunu ifade edebilir. (2) Ülkedeki bireylerin, boşanma süreçlerini yöneten kurallar veya sözleşmeye uyma kuralları gibi birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen kuralları belirleyebilir. “Hukuk”u oluşturan kurallar, devletin anayasasında olabilir, yasama organı tarafından geçirilmiş mevzuatlar olabilir veya devlet başkanı, askerî cunta veya diktatör gibi devletin yürütme yetkilileri tarafından ilan edilmiş kararname şeklinde olabilir. Bazı ülkelerde, mahkeme kararlarından doğmuş da olabilir.

Mahkemeler, kanunların tüm parçalarını yorumlama ve bunlar çeliştiğinde hangi parçanın geçerli olduğuna hükmetme sorumluluğunu taşıma anlamında idarenin garip bir parçasıdır. Bu gariplik, mahkemelerin hem idarenin bir parçası olması, hem de idarede olanlar da dahil olmak üzere vatandaşlar arasında adil yargılama yapma zorunluluğundan kaynaklanır. Dolayısıyla mahkemeler, yönetimin bir parçası olmakla birlikte belli ölçüde ondan bağımsız olmak zorundadır. Bu bağımsızlık, bazı ülkelerde o kadar gelişmiştir ki mahkemeler, kanun yapma sürecinde bağımsız olarak bir pay sahibidir.

Yönetimin bir parçası olmakla aynı zamanda yönetimden bağımsız olmak arasındaki gizli gerilim ve bu gerilimin çözülüş biçimi, şimdi inceleyeceğimiz dünyanın önemli **hukuk sistemlerinin** önemli özelliklerini belirler. Hukuk sistemleri, ülkedeki

hukuk: Hükümet üyeleri de dahil olmak üzere ülkedeki herkes açısından bağlayıcı olan ve yönetim tarafından ortaya konmuş kurallar bütünüdür. Hukuk, hem ceza hem de medenî hukuku içerir.

mahkemeler: Hukuku yorumlamakla görevlendirilmiş yönetim kurumları.

hukuk sistemleri: Genel ve düzenlenmiş hukuk ilkeleri.

kanun ve hükümlerin temelini oluşturan genel ve düzenlenmiş yasal ilkelere dayanır. Bunlar, ülkedeki yasal uygulamaları, bireylerin düşünce süreçlerini düzenlemede ideolojilerin oynadığı role benzer şekilde düzenler. (Bkz. 2. Bölüm.)

ANGLO-SAKSON İÇTİHAT HUKUKU (ÖRFİ HUKUK)

Amerikan ve Kanada hukuk sistemlerine en benzeyen sistem Anglo-Sakson içtihat hukukudur. Bu, Ortaçağ ve erken modern dönemde İngiltere’de gelişip ABD, Kanada, Hindistan ve Nijerya gibi eski Britanya sömürgelerine yayılan bir sistemdir. Buna çoğunlukla “gelenek hukuku” deriz ama bu terimi daha çok yüzyıllara yayılan teamül deneyimiyle gelişen spesifik İngiliz hukuku için kullanırız.

İçtihat hukuku sistemi, mahkemeleri ülke yönetiminden büyük oranda ayrı ve o kadar bağımsız görür ki yargıya vardıkları davalarda, bu davalar gelecek kararlara örnek oluşturduğu için bir bakıma kanun yapma sürecinde pay sahibi olurlar. Bu sisteme bu yüzden “ıçtihat hukuku” diyoruz.

Sistemin merkezinde yatan inanca göre hukuk, varlığını, idareden kısmen bağımsız olarak sürdüren bir şeydir. Buradan hareketle içtihat hukukunun bazı önemli unsurları şunlardır:

- Yargıçların görevi uygun kanunu bulmaktır ve hukuk zaman içerisinde belli bir esneklikle evrilen bir şeydir. Bu yüzden, Amerikan Yüksek Mahkemesi, bir dönüm noktası olan *Brown v. Board of Education* kararında, daha önce yasal olan ırksal olarak ayrılmış okulların hukuka aykırı olduğuna karar verirken değişen toplumsal göstergelere dikkat çekmiştir.¹
- Yargıç ve hukukçuların eğitimi, genel üniversite sisteminden ayrı özel tasarlanmış okullarda yapılır; büyük oranda diğer hukukçular tarafından yürütülen bu eğitim, düşünce ve ifade netliğe ve örneklerin araştırılması ve davaya uygulanmasındaki yeteneklere vurgu yapar.
- Yargıcın rolü, avukatlar tarafından ortaya atılan karşıt görüşleri oldukça pasif bir şekilde dinledikten sonra hukuk yararına karar verene tarafsız bir hakemliktir.
- Özellikle yönetimin bir birey aleyhine suçlamayla geldiği (ceza davası) durumlarda hukuk, idarenin orantısız gücü karşısında bireyi korur. İspat yükümlülüğü idarede (savunma, “suçlu olduğu ispatlanana kadar masumdur”) olup başka birtakım korumalar da mevcuttur: Örneğin birey, suçlama olmaksızın

ıçtihat hukuku: Yargının, yönetimin geri kalanından bağımsızlığını vurgulayan bir hukuk sistemi. İçtihat hukukuna göre, devam etmekte olan bir önceki kararlar akışı, mevcut hukukun önemli bir parçası haline gelir. Britanya ve eski sömürgelerinde hakim bir sistemdir.

zın 24 saatten fazla tutulamaz (**habeas corpus**) hakkı, ve eşle birbirleri aleyhine şahitlik yapmaya zorlanamaz.

İçtihat hukuku sisteminde yargıçların kanun yaptığını söylemek istemiyorum. Mahkemeler, kararlarını yalnızca önceki kararlara değil, aralarından Amerikan örneğine bakacak olursak Anayasa’nın da bulunduğu ve yönetimin geçirdiği mevzuata da dayandırır. Hükümet yasa yoluyla hukuku değiştirirse mahkeme buna uyar ve bu yüzden hukuk konusundaki nihai yetki yönetimdedir. Amerikan yönetimi ırksal olarak ayrılmış okulları anayasal hale getirecek şekilde Anayasa’yı değiştirmiş olsaydı, örneğin *Brown v. Board of Education* kararı iptal olacaktı. Bununla birlikte bir hükümet eylemi yoksa mahkeme, idare tarafından hazırlanan mevzuatın boşluklarını doldurarak kanun yapmak için hükümetle birlikte çalışır. Örneğin ABD’de vergi yasasında bir değişiklik geçtiğinde yorumcular, yeni yasanın tam olarak ne anlama geldiğini anlamak için iki üç yıllık bir mahkeme içtihadını beklememiz gerektiğine dikkat çeker. Dolayısıyla içtihat hukuku sisteminde mahkemeler, mevzuat ve anayasa son sözü söylese de yönetimin geri kalanından büyük oranda bağımsız olarak çalışır.

KITA AVRUPASI MEVZUAT HUKUKU

İçtihat hukuku İngiltere’de yerel geleneklerden doğmuş olup liberalizm ideolojisinin gelişimine yardımcı olmuş yeni doğan ticarî elitlerle birlikte özellikle popüler hale gelmiştir.² Yönetimden bir ölçüde ayrı bir hukuka ve hukukun meşru olmayan hükümet eylemlerini kısıtlama kapasitesine yaptığı vurguyla içtihat hukukunun, liberalizmin sınırlı hükümet anlayışıyla arasında net bir bağ vardır.

Kıta Avrupasında hükümet iktidarının kısıtlanmasına yönelik dinamikler hiçbir zaman İngiltere’deki gibi güçlü olmadı, muhtemelen çünkü kıta devletlerinin kuruluş ve devamı, Manş Denizi tarafından korunan İngiltere’deki güvenli devletin kurulmasından genellikle daha zor olmuştur. Devletin kurulmasının zor ve devamının kırılğan olduğu yerlerde yönetimler, her şeyi doğrudan kendi kontrolleri altında tutma ihtiyacı hissetmiş olabilir. Kıtadaki hukuk geleneği, hükümet tarafından yapıp yorumlanan ayrıntılı bir hukuk kodunu kapsayan Roma hukuk sisteminin varyasyonları şeklinde oldu. Bu gelenekte hukuk, hükümet politikasının bir ifadesidir. 19. Yüzyıl başlarında Kendi Fransız İmparatorluğu’nu kurarken Napoleon, mevcut Fransız hukukunu Napoleon hukuku olarak kaleme alarak bu geleneğe yeniden hayat verdi; daha sonra da fethettiği Avrupa ülkelerinde ben-

habeas corpus: Bir suçla resmî olarak itham edilmeden önce bir kişinin belirsiz bir süreliğine polis tarafından alıkonulmama hakkı.

¹ *Brown v. Board of Education*, 347 U.S. 484 (1954).

² Bkz. 2. Bölüm

KISIM V

ULUSLARARASI SİYASET

KÜRESEL SİYASET

DEVLETLER (VE DİĞERLERİ) ARASI SİYASET

ÖNCEKİ BÖLÜMLERDE, SİYASETİN –GÜCÜN, BİR GRUP İNSANIN ORTAK tercihlerini şekillendirmek amacıyla kullanılması– bir ülke içerisindeki yürütülüş biçimlerine baktık. Ancak devletler, kendi aralarında da siyaset yürütür. Örneğin iki veya daha fazla ülkedeki firmalar arasında mal alışverişleri için özel düzenlemeler tesis eden ticaret anlaşmaları imzalarlar veya bazı ülkeler, NATO ittifakında olduğu gibi askerî etkinliklerini koordine etme konusunda anlaşabilir. Ülkeler, bilimsel bilgi konusunda düzenli alışverişler tesis eder. Bazı devlet grupları, açık havada nükleer silah denemesi yapmama sözü verme gibi konularda kendilerini bağlayan anlaşmalar hazırlar. Devletler, ülke sınırlarını geçerek göç eden vahşî yaşamın korunması için anlaşmalar hazırlar. Savaşlar yapıp sonra bunları çözüme bağlarlar. Bu olayların her biri, iki veya daha fazla devletin oluşturduğu gruplar açısından ortak tercihler yaratır ve bu yüzden bunlar, tek bir devlet içerisinde yürütülen siyasetten –gücün ortak tercihler oluşturmak için kullanımı– daha çok devlet grupları siyasetine örnektir.¹ Bu tür siyasete genel olarak **uluslararası siyaset** veya **küresel siyaset** diyoruz. İki terim de hemen hemen aynı şeyi ifade eder ama çağrıştırdığı anlam itibarıyla “küresel siyaset,” siyasete yalnızca devletlerin dahil olmadığını vurgular. Devletler temel katılımcıdır ama uluslararası toplum-

uluslararası siyaset: Tek bir devletin içerisinde değil de devletlerin arasında yürütülen siyaset.

küresel siyaset: Devlet düzeyinin üzerinde gerçekleştirilen siyaset. Öz itibarıyla uluslararası siyasetle aynıdır ama yalnızca devletlerin değil aynı zamanda uluslararası örgütlerin ve hükümet-dışı aktörlerin de süreçte olduğu bir çağrışım taşır.

¹ 1. Bölüm'deki siyaset tanımını hatırlayalım: güç kullanımı yoluyla grup adına ortak karar alma. Burada “grup” devletler grubudur.

Birleşmiş Milletler: Neredeyse tüm dünya devletlerini içeren bir örgüt. BM, şikayetlerin duyurulabildiği bir forum sunar; devletler arasındaki çatışmaları çoğunlukla soğutur; ve bünyesindeki uzmanlık komiteleri, dünyadaki sağlık, eğitim ve benzeri standartların geliştirilmesine çalışır.

sal hareketler, çok-uluslu şirketler ve hükümet-dışı diğer aktörler de buraya katılır.

Küresel siyaset, şimdiye kadar bu kitapta baktığımız siyasete ne kadar benzer ve farkı nedir? Ana hatları itibariyle devletler arasındaki siyaset büyük oranda devletlerin kendi içindeki siyasete benzer. İkisi de, potansiyel olarak zararlı davranışların ve güçsüzlere

yönelik yardım programlarının düzenlenmesi ile standart ağırlık ve ölçü birimlerinin garanti edilmesi gibi benzer politika sorunlarını ele alır. Devletin kendi içerisindeki siyaset gibi devletler arasındaki siyaset de, kuvvete başvurulmasıyla ve ortak fayda arzusuyla yani güç ve tercihle tanımlanır. Siyasetin her iki türü de siyasî kararlar –gruplar adına kararlar– üretir. Ancak, uluslararası siyaset, devlet içerisindeki siyasetten önemli biçimlerde farklılık gösterir. En önemli fark, devletler arasındaki uyumsuzlukların nihai çözümünü sağlayacak tek bir merkezî otoritenin olmamasıdır. Ayrıca, devletler arasındaki siyasette siyasî aktörlerin, alenen bencil (kendi devlet çıkarları yararına anlamında “bencil”) stratejiler izleme olasılığı daha fazladır. Son olarak devletler arasındaki siyasî alışverişler, devlet içerisindeki siyasette olduğu kadar kolay ilerlemez. Şimdi bu noktaların her birine ayrı ayrı bakalım.

MERKEZİ BİR OTORİTENİN OLMAMASI

Devlet, siyasetini yürütürken bazı karşıt kesimler, bir sorunu kesin olarak çözme otoritesine sahip olan merkezî bir yönetime tâbidir. Çevrecilerle madencilik şirketi karşı karşıya gelirse, her iki taraf da, aralarındaki sorunun, aynı fikirde olmasalar bile o kararı nihai aşamada kabul ettirme gücüne sahip bir yüksek otorite tarafından çözüleceğini bilir. ABD’de bu otorite Kongre, başkan veya muhtemelen Yüksek Mahkeme’dir; Britanya’da parlamento, Suudi Arabistan’da kraldır. Her ülkede, herhangi bir sorun hakkında alınan kararları uygulayabilecek ve herhangi tek bir siyasî güçten daha güçlü bir tür merkezî otorite vardır. Bunun tek istisnası, tam olarak net bir merkezî otoritenin bulunmadığı bir durum olan iç savaşı yaşayan ülkelerdir. Ancak devletler arasında yürütülen siyasette merkezî bir otorite konumu bulunmaz. Dolayısıyla uyumsuzluklara karışan devletler, müzakere veya savaş yoluyla sorunları nihai aşamada kendileri çözmek zorundadır. Diğer devletler, yararlı önerilerde bulunabilir ve uyumsuzluğun taraflarına baskı uygulayabilir ama çözümü dayatabilecek herhangi türden bir merkezî organ yoktur.

Birleşmiş Milletler potansiyel bir otorite kurumu olabilirdi. BM, neredeyse tüm dün dünya devletlerini kapsayan 193 devletin oluşturduğu ve ülke içerisinde bir hükümetin yaptığı çoğu şeye dair sorumlulukları üstlenen bir örgüttür. Yani, uzlaşmazlıklar için şiddete dayalı çözüm arayışını (savaş) engelleyerek hukuk ve düzeni sürdürmekle ilgilenir; sağlık, eğitim ve araştırma programları geliştirir ve yoksul ülkelere yardım yapılmasını sağlar.

Birleşmiş Milletler, hükümetlerin yaptığı şeyleri yapmaya çalışırken bunları hükümetlerin yaptığı şekilde yapamaz. Kararlarını uygulamak için kendisine ait bir ordu veya polis gücü yoktur. Bunun yerine, üye devletlerinin gönüllü yardımlarına güvenmek zorundadır. Az sayıda ülke, istemedikleri yerlere askerlerini gönüllü olarak gönderir–ve Birleşmiş Milletler kararlarını uygulattıkları halkla savaş riskini alır; dolayısıyla bunun somut anlamı, BM’nin, çatışan taraflar gönüllü olarak kabul etmedikçe hiçbir zaman bir polis gücü gönderememesidir. (BM gücünün, ABD önderliğinde birtakım ülkelere sağlandığı ve işgal sonrasında Irak’ı Kuveyt’ten çıkaran 1991 Birinci Körfez Savaşı, uzun zamandır bu kuralın tek istisnası olmuştur.)

Bu kısıtlamalara rağmen uyumsuzluğa karışan uluslar, anlaştıkları çözüme nezaret etmesi için tarafsız bir grubu devreye sokmak istediklerinde BM genellikle yararlı roller üstlenebilmiştir. Örneğin Birleşmiş Milletler güçleri, Endonezya’dan ayrıldığında Doğu Timor’da yeni bir devlet kuran barış anlaşmasını başarıyla uygulamıştır. BM barış güçleri, kendi kendine yeterli bir kapasite tesis ederken 2002’den 2005’e kadar Doğu Timor’u korumuştur. Bunlar, çatışan taraflara bir kararı uygulamaya otoritesini Birleşmiş Milletler’e verecek gerçek bir polislik yetkisinden çok uzaktır, ama çoğu örnekte uluslararası şiddeti azaltma konusunda yardımcı olmuştur. (Birleşmiş Milletler, bu bölümün sonunda örnek olarak daha ayrıntılı tartışılmaktadır.)

Devletler sistemindeki bir diğer potansiyel nihai otorite de, merkezi Hollanda’da bulunan **Uluslararası Adalet Divanı**’dır. Divan, Birleşmiş Milletler’in bir organıdır ama kararlarını dayandırdığı “uluslararası hukuk” mevzuatı, 1945’te kurulmuş olan Birleşmiş Milletler’in çok daha öncesine gider. Kuruluşundan 2012’ye kadar Divan, 152 davaya bakmıştır ama divanın kararlaştırdığı çözümler ancak çatışma tarafları gönüllü olarak divan kararına uymak isterlerse bir anlam ifade eder. Örneğin 2004’te divan, İsrail’in askerî olarak işgal ettiği Batı Şeria’daki geçiş bölgelerine güvenlik bariyerleri inşa etmesinin uluslararası hukuku ihlal ettiğine hükmetti. Fakat mahkemenin yargı yetkisi İsrail tarafından reddedilince divanın yapabileceği pek bir şey yoktu. Divan’ın önüne gelen davaların çoğu böyle değildir, ama tarafların Divan kararlarını hangi yönde olursa olsun kabul edeceklerine dair önceden anlaşmalarının söz konusu olduğu davalardır. Bu durumlarda Divan, uyumsuzlukların çözümü konusunda yararlı bir araç olarak işlev görebilir. Ancak genel olarak bakıldığında bir hükümet rolü oynayamaz. 1990’ların sonlarında meydana gelen gelişmeler, devletlerinin işledikleri suçlar nedeniyle devlet başkanlarının (ya da en azından eski devlet başkanlarının) cezalandırılabilirdiği yeni uluslararası hukuk biçimleri ortaya çıkarabilir. (Bu konu birazdan daha ayrıntılı tartışılacaktır.) Bu durumlarda infaz kurumları, resmî uluslararası bir otoriteden daha çok, dünya halkları arasındaki

Uluslararası Adalet Divanı: Devletler arasındaki hukukî davaları gören mahkeme. Hükümlerini uygulatma otoritesi yoktur.

SİYASAL ANALİZİN İLKELERİ

SİYASET BİLİMİNE GİRİŞ DERSİNDE ÖĞRENCİLERİN ÖĞRENMESİ GEREKEN birtakım temel tartışma ve mantık ilkeleri vardır. Bunlar, okuduğunuz materyalin büyük bir kısmında üstü örtülü biçimde karşınıza çıkmış ve derste tartışılmış olmalıdır ama bunlara daha doğrudan bakmak da yararlı olabilir. Bunlar, sonradan akla gelerek eklenmiş olmayıp burada bu şekilde ele alınmaları en doğru yol gibi görünüyor. Bazı öğretim elemanları, bu kısmı dersin başında, bazıları sonunda, diğerleri de başka yerlerde kullanmayı tercih edebilir. Bu tartışmanın ek kısmına konulması, konuyu ele alış biçimini öğretim elemanına bırakır.

YANLIŞLANABİLİRLİK

Siyasî argümanların en temel ilkesi, yararlı olması isteniyorsa, siyaset hakkındaki her ifadenin **yanlışlanabilir** olmasıdır. Yani, en azından potansiyel olarak ifadenin doğru olmama ve dolayısıyla yanlışlanabilir olma olasılığının bulunması gerekir. Örneğin, “iki-partili sistemlerin çok-partili sistemlere göre geliri yeniden dağıtma eğilimleri daha azdır” ifadesi, dünyadaki iki-partili ve çok-partili sistemleri karşılaştırır ve ortaya çıkardıkları yeni gelir dağılımları açısından ikisi arasında çok az bir fark olduğunu bulursak yanlışlanır. “Nancy Pelosi siyahilere pek sempati duymuyor” ifadesi, onun siyahilere yönelik sempatisini gösteren ifade ve eylemlerine dair uzun bir liste ortaya konursa yanlışlanacaktır.

Diğer taraftan siyasete dair bazı ifadeler tanımları gereği doğrudur. “Mitt Romney, seçmenlerin çoğu Barack Obama’yı tercih ettiği için 2012 başkanlık seçimlerini kaybetti” buna dair bir örnektir. “Dünyanın yoksul ülkeleri, ekonomik bakımdan zenginlere göre daha

yanlışlanabilirlik: İlkesel olarak doğru veya yanlış olabilecek ifadelerin özelliği. Yanlışlanabilir ifade, totolojinin tersidir.

SÖZLÜK

adalet: İnsanların hak ettikleri şekilde muamele gördüğü durum. Bkz. süreçsel adalet ve özsel adalet. s. 178

aktör-merkezli açıklama: Açıklamanın ön planına toplumsal ve ekonomik yapıları değil de bireysel aktörü çıkaran açıklama. s. 208

Amerikan liberalizmi: ABD’de “liberalizm” olarak bilinen ve oldukça esnek bir ideoloji. Aslında liberalizm ideolojisinin bir türüdür ve dolayısıyla bu kitapta Amerikan liberalizmi adı altında ifade edilmiştir. Amerikan liberalizmi, insanları eşit hale getirme konusuyla özel olarak ilgilidir ve hükûmete bunu yapması için yetkiler verilmesi konusunda isteklidir; ayrıca ifade özgürlüğünün korunmasıyla da özel olarak ilgilenir. s. 51

Amerikan muhafazakarlığı: ABD’de “muhafazakarlık” olarak bilinen ve oldukça esnek bir ideoloji. Aslında liberalizm ideolojisinin bir türü olup genel anlamdaki muhafazakarlık ideolojisiyle pek bir ilişkisi yoktur ve dolayısıyla bu kitapta Amerikan muhafazakarlığı adı altında ifade edilmiştir. Amerikan muhafazakarlığı, insanları eşitlemek amacıyla yapılan hükûmet müdahalelerine bilhassa şüpheyle yaklaşır ama hükûmete, ahlakı koruma yetkileri verilmesi konusunda genellikle isteklidir. s. 51

anayasa hukuku: Kanunlarla hükûmet eylemlerinin anayasaya uygun olup olmadığı ve siyasî sürecin doğası hakkındaki yasalar bütünü. s. 475

anayasa: Devlet gibi siyasî bir grup içerisinde gücü paylaştıran bir dizi kural. Genellikle bir kısmı resmî bir kurallar dizisinden oluşur ama daima, insanlara verilen yetkilerin dayandığı çeşitli gayri resmî mekanizmalar, gelenekler ve anlayışları da içerir. s. 265

anayasacılık: Devletlerin anayasalarının adil bir şekilde tasarlanması ve herhangi bir gruba hak etmediği bir avantajı vermemesi ve yönetimin bu anayasaya sadık olması gerektiği yönündeki doktrin. Bu yolla bireyler, keyfî hükûmet eylemlerinden korunur. s. 281

anayasal monark: Devlet başkanlığı konumunu veraset yoluyla elde eden kişi olan monark, bu işi yaşadığı sürece yapar ve bunu varislerine aktarır—ama buradaki fark, anayasal monarkın parlamenter sistemde hizmet vermesi ve bu yüzden siyasî karara alma süreçlerine katılmadan sembolik bir rol üstlenmesidir. Monarşiyle (s.) karşılaştırınız s. 397

artan oranlı vergilendirme: Gelir yükserse, o kişinin gelirinin, düşük olduğu duruma göre daha fazla bir oranını alan vergi sistemi. s. 155

asil-vekil sorunu: Birinin (“asil”) kendi adına kullanılmak üzere başka birine (“vekil”) yetki verdiği durumlarda doğabilir. Vekilin asilden farklı çıkarları varsa (bkz. güdü örtüşmesi) ve dahası, vekil, asilin, kendi adına neler yaptığını takip etme konusunda zorlanacağı şekilde bilgiyi kontrol ediyorsa bu sorun çıkar. s. 435

askerî yönetim: Subayların, muhtemelen atanmış sivillerin de desteğiyle, siyasî parti gibi hiçbir yardımcı yapı olmaksızın yönettiği bir otokrasi. s. 219

Avrupa Birliği: Nispeten zayıf ortak bir yönetim oluşturan ve ekonomi politikalarının çoğunu koordine eden 27 Batı Avrupa devletinden oluşan bir örgüt. s. 107

azalan oranlı vergilendirme: Bir kişinin geliri düşerse, yüksek olduğu duruma göre gelirin daha büyük bir kısmını alan vergi sistemi. s. 155

azınlık kabinesi: Parlamentodaki çoğunluk oylarından daha azını kontrol eden bir koalis-yona dayalı kabine. Genellikle, kabine koalis-yonunun parçası olmayan bir veya daha fazla partiyel, kabineye karşı güvensizlik oyu verme-yecekleri konusunda anlaşarak yönetir. s. 408

başarısız devlet: Etkili bir merkezî devlet aygıtı olmayan ama birbiriyle gevşek ve akışkan bir ilişki içerisinde bulunan çeşitli savaş lord-ları ve çeteler tarafından kontrol edilen coğrafi varlık. s. 99

başkanlık yönetimi: Yasama ve yürütmenin birbirinden bağımsız olarak varlığını sürdür-düğü ve birbirinden bağımsız olarak seçildiği demokratik bir sistem. Başkan, politika olu-şumunda öncü rolü üstlenir ama bu politika uygulanacaksa yasamanın rızası alınmak zorundadır. Başkanlık sistemi, gücü bölerken parlamenter sistem birleştirir. s. 393

beleşçi: Kamusal bir malın, üretilmesine kat-kı yapmış olup olmadıklarına bakılmaksızın diğerlerinden sakınılamayacağı gerçeğinden yararlanan kişi. Beleşçi, kamusal malın sunu-muna katkı yapmaksızın faydalarından yarar-lanır. s. 348

belirgin güç: A'nın gözlemlenebilir bir eylemi-nin B'nin A tarafından istenen bir şeyi yapma-sına neden olması temelindeki güç. s. 25

Birleşmiş Milletler: Neredeyse tüm dünya devletlerini içeren bir örgüt. BM, şikayetle-rin duyurulabileceği bir forum sunar; devletler arasındaki çatışmaları çoğunlukla soğutur; ve bünyesindeki uzmanlık komiteleri, dünyadaki sağlık, eğitim ve benzeri standartların geliştiril-mesine çalışır. s. 488

bürokrasi: Liyakat, standardizasyon süreçleri ve sorunsuz komuta akışları temelinde eleman yetiştirme ve yükselme ile profesyonelliği vur-

gulayan bir kamu yönetimi örgütlenme biçimi. s. 451

büyükelçi: Devleti tarafından görevlendirildi-ği başka bir ülkede üst düzey siyaset yürütme yetkisi verilen bir görevli. s. 495

ceza hukuku: Doğru davranış biçimlerini gös-teren bir kanuna uymayan kişilerle ilgili suçla-maları içeren hukuk bütünü. Ceza hukukunda, suç isnat edilen kişiye karşı davayı mahkemeye devlet getirir. s. 474

çıkarcı grup: Ana amacı, devletin belli politi-kaları izlemesini sağlamak olan örgütlü vatan-daş grubu. s. 345

çoğulculuk: Hiçbir grubun hakimiyeti olma-ksızın tüm çıkarların serbestçe örgütlenip reka-bet ettiği ve grupların rekabetçi baskılarının bir çıktısı olarak politikanın şekilleneceği biçimde, hükümetin grupların baskılarına açık olduğu bir yönetim ve çıkar grupları sistemi. s. 367

çok-partili sistem: İki'den daha fazla büyük partinin olduğu demokratik sistem. s. 336

dairesel argüman: B'den yola çıkarak A'yı kanıtlayan ama B'nin doğruluğuna dair tek kanıtın A olduğu bir argüman. s. 529

dar bölge çoğunluğu (DBÇ) seçim sistemi: Ülkenin coğrafi alt bölgelere ayrıldığı, her böl-genin yasama organında tek bir üyeyle temsil edildiği ve o tek sandalyeyi, o bölgedeki oyların çoğunu alan adayın kazandığı bir seçim siste-mi. s. 294

darbe: Silahlı kuvvetlerin tamamı veya bir kıs-mı tarafından hükümetin zorla görevden alın-ması ve yeni bir askerî yönetimin tesisi. s. 219

davranışsalcular: Bir dizi olay içerisindeki ana ve temel düzenlilikleri araştıran ve istatistiksel analizle soyut teorileri vurgulayan siyaset bi-limciler. s. 42

delege temsil modeli: Temsilcilerin, seç-menleri adına konuşurken kendilerinin değer-lendirme yaparak seçmenlerinin isteyecekleri-ni düşündükleri şekilde oy kullandığı bir temsil modeli. s. 401

demokrasi: Ehil vatandaşların, devlet politi-kalarının belirlenmesinde yetkili olacak insan-ları alternatif adaylar arasından seçmek için düzenli aralıklarla oy kullandığı rejim. s. 201

demokratik barış: Demokrasilerin diğer de-mokrasilerle hiç savaş yapmadığı yönündeki gözlem. s. 499

demokratik sosyalizm: Seçim demokrasisini destekleyen ve çalışanların toplumu kontrol etmesinin doğru yolunun seçim kazanmak ol-duğunu düşünen bir sosyalizm biçimi. Toplu-mu tamamen yeniden yapılandırma yerine kü-çük ilerlemeleri kabullenme konusunda daha istekli olan demokratik sosyalistler, amaçları bakımından da komünistlere göre daha ılımlıdır. s. 67

destekleyici çıkar grupları: “Tipik” çıkar gru-bu –temel amaçlarından biri devletin politikala-rını etkilemek olan örgütlü bir vatandaşlar grubu. s. 355

devlet: İnsanların siyasî örgütlenme için kul-landıkları temel birim; bazen gelişigüzel bir şekilde “ülke” veya “ulus” olarak da kullanılır. Devletler, askerî olarak birbirlerinden ba-ğımsızdır ve tipik olarak ekonomiyi düzen-leyen, devletin kanunlarını koyan ve bu tür faaliyetlerde bulunan bir hükümet tarafından idare edilirler. 20. Yüzyıl'da devletler, istik-rarlı sınırlara sahip nüfusu sıkı siyasî bağlarla bir arada duran nispeten büyük coğrafyalar olma eğiliminde olmuştur. Avrupa Birliği gibi marjinal örneklerde, bir birimin “devlet” olup olmadığını tam olarak söylemek zor olabilir. ABD'de devlet karşılığı olan “state” sözcüğü, 50 bölgesel birimi (California, Alaska, Florida, Minnesota gibi) ifade eden eyalet anlamında da kullanılır. s. 90

devlet başkanı: Devletin sembolik odak nok-tası olan, devleti kişisel olarak temsil eden ve her devlette mevcut yürütme kişiliği. Başkan-lık sisteminde devlet başkanı, aynı zamanda devletin siyasî karar alma lideridir. Parlamen-ter sistemde iki işlev birbirinden ayrılmış ve iki farklı kişiye verilmiştir. s. 397

devlet inşası: Devletin inşa veya yeniden ya-pılandırılma süreci. Devletin, ortak eylemlerin nasıl gerçekleştirileceğine dair karmaşık kural, kurum ve beklentilerden oluşması nedeniyle, devlet inşası da karmaşık ve zor bir konu-dur. s. 97

dışsalılık: Bir işlemde kaynaklanan bireysel fayda ve maliyetlerin ötesinde toplumsal fayda ve maliyetlerin de olduğu bir durum. s. 193

diplomasi: Devletler ve diğer küresel aktörler arasındaki ilişkilerin savaş-dışı yöntemlerle yürütülmesi. s. 495

egemenlik: Coğrafi bir birimin, kendi işlerini yürütme nihaî sorumluluğunu elinde bulun-durmasıyla ilgili hukukî kapasite. s. 91

ekonomi-politik: siyaset biliminin, devletle ekonominin karşılıklı etkileşim biçimine odak-lanan bir alt dalı. Ekonomi-politik, ekonominin devleti nasıl etkilediğiyle (örneğin ekonominin seçimler üzerindeki etkisi) ve devletin eko-nomiyi nasıl etkilediğiyle (örneğin bağımsız merkez bankalarının enflasyonu düşürüp dü-şürmediği) ilgilidir. s. 166

ekonomik yaptırım: Bir devletin veya devlet-ler grubu oluşumunun, başka bir devletle olan normal ekonomik ilişkilerini, onu cezalandır-mak amacıyla ve bilinçli olarak durdurması. s. 496

emanetçi temsil modeli: Temsilcilerin, seç-menlerinin çıkarları adına hareket ettiğini dü-şündüğü ama her konuda mutlaka seçmenle-rin kendilerinden yapmalarını istediği şeyleri yapmadığı bir temsil modeli. s. 401

empirik teori: Gözlemlediğimiz dünyada işle-yişin nasıl olduğunu tanımlayan teori. s. 43

enflasyon: Çoğu şeyin fiyatının eş-zamanlı olarak yükseldiği ve dolayısıyla paranın değeri-nin reel anlamda düştüğü durum. s. 146

etkili politika: Devlete en fazla faydayı en dü-şük maliyetle getiren politikadır. s. 185

faşizm: 1920'lerde ve 1930'larda pek çok ülke-de görülen bir siyasî hareket. Faşizm, duyguları kamçılayan tek bir diktatör etrafında halkı bir-leştirmenin bir yolu olarak askerî şatafata ve gösterişli milliyetçiliğe vurgu yapmıştır. Franco, Mussolini ve Hitler faşist diktatörlerdi. s. 68

federal devlet: Anayasanın, bölge yönetim-lerine eğitim politikası gibi belli siyasî kararlar konusunda yasal tekel tanıdığı bir devlet. Do-layısıyla aynı insan grubunu farklı siyasî konu-larla ilgili olarak iki farklı hükümet kontrol ede-cektir. s. 275

formülasyon süreci: Bir konuyu, onun algıla-nış biçimini değiştirecek şekilde bir kategoriye yerleştirerek sunmak. s. 381

gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH): Bir toplum içerisinde alışverişi yapılan tüm mal ve hiz-metlerin değerinin toplamı; yani satılan tüm gıdaların değeri, otomobil mekanik aksamı için verilen emeğin değeri, tüm eğitim etkinlikleri-nin değeri gibi şeylerin toplamı. GSYİH yük-seldikçe toplumdaki ekonomik etkinliklerin

toplam miktarı da artar. Ortalama bir insanın ekonomik refah düzeyini ölçmek amacıyla kişi başına GSYİH'yi bulmak için GSYİH'yi nüfusa böleriz. s. 119

geriye dönük oy kullanma: Basit bir ilkeye göre oy kullanma: yaşamınız veya önemseydiğiniz insanların yaşamları iyi gidiyorsa, görevde-kilerin yerinde kalması için oy kullan; değilse, onların muhaliflerini göreve getirecek şekilde onlara karşı oy kullan. s. 436

güç: Bir kişinin, istediklerini, farklı yöntemler kullanarak başka bir kişinin yapmasını sağlama-sı. Ayrıca bkz. örtülü güç ve belirgin güç. s. 24

güdü örtüşmesi: Toplum adına karar alanların, kararlarından toplum yararlanırken kendilerinin de kişisel olarak fayda sağladığı durum. Güdü örtüşmesi varken toplum, memurlarının üstün karakterine güvenmeye ihtiyaç duymaz; daha güvenilir bir dinamiğe yani onların kendi çıkarları konusunda duydukları kaygılara güvenir. s. 270

güvene dayalı rol: Bir kişinin, başka birinin çıkarları adına temsilci olarak hareket ettiği rol. Bu rol genellikle temsilciyi sorumlu bir konuma yerleştirir. s. 512

habeas corpus: Bir suçla resmî olarak itham edilmeden önce bir kişinin belirsiz bir süreliğine polis tarafından alıkonulmama hakkı. s. 467

hakim parti sistemi: tek-parti sistemiyle karşılaştır) Çeşitli partilerin açıkça ve makûl bir etkinlikte faaliyet göstermesine izin verilen ama tek bir partinin sürekli iktidarda olduğu bir siyasal sistem. s. 332

hesap verebilirlik: Hükûmet üyelerini, vatandaşların istediklerini yaptığında ödüllendirip yapmadıklarında cezalandırarak sorumlu tutmak. s. 434

hiyerarşik komuta yapısı: Tek bir ana güç yapısının bulunduğu ve yapının tepesindeki bir kişinin ikincil kademedeki insanlara komutlar verdiği ve bunların da bu komutları sonraki kademedeki insanlara aktardığı ve bu şekilde devam eden bir örgütlenme. Hiçbir komut, bu yapı içerisinde yukarıya doğru veya düzeyler arasında yatay hareket edemez. Bürokrasiler hiyerarşik olarak örgütlenmiştir. s. 452

hukuk sistemleri: Genel ve düzenlenmiş hukuk ilkeleri. s. 465

hukuk: Hükûmet üyeleri de dahil olmak üzere ülkedeki herkes açısından bağlayıcı olan ve

yönetim tarafından ortaya konmuş kurallar bütünüdür. Hukuk, hem ceza hem de medenî hukuku içerir. s. 465

hukukun üstünlüğü: Hükûmet eylemlerinin tüm insanlara eşit şekilde uygulanacağı, genel ilkesi temelinde bir güvence. Hukukun üstünlüğü çerçevesinde hükûmet eylemleri keyfi değildir ve kişisel bağlantılara ya da hesaplara dayanmaz. s. 281

hükûmet (yönetim): Devlet içerisinde, devlet adına hareket etme konusundaki nihai yetkiye sahip bir grup insan. s. 36

hükûmet başkanı: Bürokrasiye nezaret etme, askerî ve diplomatik işlerin yürütülmesi ve bütçe ile önemli politikaların geliştirilmesi girişimlerinde bulunma gibi yürütme işlevlerini yürüten idarî parça. s. 397

hükûmet-dışı uluslararası örgütler ya da NGO: Hükûmetlerle bağlantısı ve onlardan desteği olmayan, ülkeler-arası örgütler. s. 505

hükûmetler-arası uluslararası örgüt: Bir grup devlet tarafından, devletler arasındaki bir anlaşmayı uygulamak veya aralarındaki ilişkilerin bazı boyutlarını düzenlemek amacıyla oluşturulmuş örgüt. s. 505

ıçtihat hukuku: Yargının, yönetimin geri kalanından bağımsızlığını vurgulayan bir hukuk sistemi. İçtihat hukukuna göre, devam etmekte olan bir önceki kararlar akışı, mevcut hukukun önemli bir parçası haline gelir. Britanya ve eski sömürgelerinde hakim bir sistemdir. s. 466

ideoloji: Birbirine bağlantılı ve birbirini niteleyen fikirler dizisi yani bir şey hakkındaki organize fikirler bütünü. s. 49

iki-partili sistem: İki partinin düzenli olarak oyların yüzde 90 veya daha fazlasını aldığı, ama ikisinden birinin nadiren yüzde 55 veya 60 oy aldığı demokratik bir sistem. Görev, bu iki parti arasında oldukça sık bir biçimde el değiştirir. s. 336

ithal ikameci sanayileşme: 1960'lar ve 1970'lerde özellikle pek çok Üçüncü Dünya ülkesi tarafından izlenen ve devletlerin ithalata karşı yüksek tarifeler koyarak kendi yerli sanayilerini inşa etmeyi umdukları bir politika. s. 142

kabine: Parlamenter yönetimin yürütme kısmı. Çoğu genellikle parlamento üyesi olan bakanlardan oluşur. Her bakan, hükûmet hizmetlerinin sağlık veya savunma gibi bir kısmının idaresinden sorumludur. Kabine, yasa

önerileri getirerek ülkenin dış politikasını yürü-terek ve bunun gibi etkinliklerle parlamentoya öncülük eder. Parlamentonun istekleri doğrultusunda hareket eder ve güvensizlik yönünde-ki bir çoğunluk oyuyla devrilebilir. s. 395

kamu yönetimi: Önemli siyasî kararların alın-masına doğrudan katılmayan ama bu kararları yerine getiren politikaları oluşturup uygulayan insanlar grubu. Buna dair örnekler, polis memurları, kamu sağlığı hemşireleri, vergi büroları ve üniversite rektörleridir. s. 448

kamusal mal: Kullanımından kimsenin dışlanamayacağı ve grubun tüm üyelerinin faydalandığı bir şey. Kamusal mallarla ilgili temel sorun, bunların gönüllü eylemlerle elde edilmesini zorlaştıracak şekilde kullananların be-leşçi olmalarına izin vermesidir. s. 88

kayırmacılık (veya müşteri siyaseti): Temel olarak, ihtiyaç duyduklarında vatandaşlara acil durum yardımı yapan ve onlarla hükûmet arasında aracı olan bir hamilik sistemi. Vatandaş-lar bunun karşılığında hamilerine sadakat ve siyasî destek sunar. s. 373

keyfi eylem: Tutarlılık arz etmeden girilen eylemler. Eylemden etkilenen insanlar önce-sinde ne bekleyeceklerini bilmez ve sonrasında da eylemin hangi temelde tercih edildiğini de öğrenmez. s. 181

kimlik grubu: Kendilerini tanımladığını ve di-ğerlerinden ayırdığını düşündükleri (diğerleri-nin de öyle düşündüğü) bir kimliği paylaşan bir grup insan. s. 72

koalisyon: Aralarında paylaşabilecekleri bir güce hükmetmeye yetecek büyüklüğe ulaşacak şekilde inşa edilen ve taktiksel olarak birleşmiş çeşitli gruplar. Kabine oluşturmak için oyların yüzde 50'sinin gerektiği ama bu orana ulaşmak için iki veya daha fazla partinin bir araya gelmesini gerektiren parlamenter yönetimde sıklıkla kullanılır. s. 397

komiteler (yasama): Görevi, (genellikle) yasa tasarılarını dikkatle değerlendirmek ve bu konuda atılacak adımları genel kurula önermek olan küçük bir yasama üyeleri grubu. Çoğu yasama organında tasarılar, komitelerde değiştirilebilir veya tamamen devre-dışı bırakılabilir. Komiteler, yasa çıkarılabilecek olası bir konunun araştırılması gibi başka işler de yapabilir. s. 401

komünizm: Sosyalizmin daha militan bir kolu. Komünistler, sosyalist bir devlet inşa etmenin

tek yolunun devrim olduğunu ileri sürer. Dola-yısıyla seçimle ilgileri, demokratik sosyalistler-den daha azdır. 1920'lerden sonra komünistler, amaç ve stratejilerinin formülasyonu açısından Sovyetler Birliği'nin liderliğini kabul etti. Ayrıca bkz. sosyalizm. s. 67

konsolosluk: Bir devletin başka bir devletin büyük şehirlerinde, ticaret, göç, seyahat ve benzeri bireysel sorunlarla ilgilenmesi için açtığı bürolar. s. 495

kriz geçişleri: Otokratik sistemden, ekonomik kriz bağlamında gerçekleşen demokratik sisteme geçiş. s. 211

kurumsal çıkar grupları: Temel olarak siyasî etkinlik dışında bazı amaçlar için oluşturulmuş ama devletin politika kararları karşısında kendi çıkarlarını savunmak amacıyla siyasî olarak aktif hale gelen gruplar. s. 355

küresel siyaset: Devlet düzeyinin üzerinde gerçekleştirilen siyaset. Öz itibarıyla uluslararası siyasetle aynıdır ama yalnızca devletlerin değil aynı zamanda uluslararası örgütlerin ve hükûmet-dışı aktörlerin de süreçte olduğu bir çağrışım taşır. s. 487

liberteryenizm: Klasik liberalizmin sınırlı hükûmeti savunan ve nispeten saf bir biçimi. s. 58

lobicilik: Bir kanun veya düzenleme karşısındaki tutumunuzu desteklemeye ikna etmek için yetkililerle görüşmek. s. 357

mahkemeler: Hukuku yorumlamakla görevlendirilmiş yönetim kurumları. s. 465

medenî hukuk: İnsanlar arasındaki ilişkileri ilgilendiren bir hukuk bütünü; davalar arasında sözleşmelerle ilgili uyumsuzluklar, verilen zarardan kaynaklanan davalar, boşanma vs. sayılabilir. s. 475

melez başkanlık sistemi: Törensel yetkilerin ötesinde yetkilere sahip bir başkanın parlamentoya karşı sorumlu bir başbakan ve kabine ile birlikte var olduğu bir sistem. Yürütme kararları, bu iki yürütme arasında, başkanın savunma ve dış politika konularında ve baş-bakan ve kabinenin iç politikalarda daha fazla yetkiye sahip olduğu bir şekilde paylaşılır ama ikisi arasındaki ilişki büyük farklılıklar gösterebilir. s. 433

merkez bankası: Devletler, işlemlerini yürütmesine yardımcı olması, özel bankaların politikalarını koordine etmesi ve hepsinden öte

ekonomideki faiz oranlarını yönetmesi için bir banka kurar. s. 155

merkez bankası: Devletler, işlemlerini yürütmesine yardımcı olması, özel bankaların politikalarını koordine etmesi ve hepsinden öte ekonomideki faiz oranlarını yönetmesi için bir banka kurar. s. 155

meşruiyet: Bir ülkedeki çok sayıda insanın, mevcut yönetim yapısının ve/veya iş başındaki kişilerin usûlüne göre yetki kullandıkları yönündeki kanaati.meşruiyet: Bir ülkedeki çok sayıda insanın, mevcut yönetim yapısının ve/veya iş başındaki kişilerin usûlüne göre yetki kullandıkları yönündeki kanaati. s. 37

mevzuat hukuku: Yargının nispeten hükümetin geri kalanına tâbi olmasını vurgulayan bir hukuk sistemi. Hukuk yorumları, temel olarak önceki mahkeme kararlarına veya örneklere bakmaktan ziyade parlamento tarafından geçirilen yasal mevzuatın okunması ve uygulanmasından ibarettir. Britanya ve eski sömürgeleri hariç dünyanın çoğu yerinde çeşitli biçimlerde kullanılır. s. 469

milliyetçilik: Vatandaşların, ulusla tutukulu bir şekilde özdeşleşmesi. s. 95

mobilizasyon: Çok sayıdaki insanın seçimler veya gösterilerde olduğu gibi ortak bir çaba yönünden sistematik olarak teşvik edilmesi. Bu terim, özellikle hükümetlerin kendi adlarını yürüttükleri teşvikleri ifade etmek için kullanılır. s. 322

monarşi: Yönetme yetkisinin, soy bağıyla miras kaldığı devlet. s. 224

muhafazakarlık: Siyasetin en önemli amacının, liderler ve destekçilerinin karşılıklı sorumluluk ve yükümlülüklerle sahip olduğu bir iktidar hiyerarşisine dayalı istikrarlı toplumlar oluşturmak olduğunu varsayan ideoloji. Liberalizmin aksine muhafazakarlık, iktidara şüpheyle yaklaşmaz ve devletin gücünü sınırlandırmaya çalışmaz. Bunun yerine muhafazakarlığın ana fikri, iktidarın, geleneksel yönetici sınıfların elinde olması gerektiğidir. s. 59

nedensellik: Bir olayın diğerine “neden olduğu” veya onu doğurduğu olaylar arasındaki ilişkilere dair bir yorum. Örnek: “Ülkelerdeki düşük enflasyonun ana nedeni, merkez bankalarının bağımsızlığıdır.” s. 524

neo-korporatizm: Gruplardan gelen baskılara karşılık vermek yerine tüm çıkarların örgüt-

lendiği ama hükümetin grupları bizatihi aktif bir şekilde yönetim işine kattığı bir yönetim ve çıkar grupları sistemi. Bu aktif hükümet rolü, neo-korporatizmi çoğulculuktan ayırır. s. 368

neo-liberalizm: Liberalizmin ekonomik yönünü –serbest piyasalar, serbest ticaret ve sanayilerin özelleştirilmesi– vurgulayan bir ideoloji. Liberalizmin aksine neo-liberalizmdeki vurgu, bireylerin kendi eylemlerinden sorumlu olmasının erdemlerinden daha çok ekonomik verimlilik ve ekonomik büyüme üzerinedir. s. 70

nisbî temsil seçim sistemi: Partilerin, kabaca aldıkları oy oranında yasama organında sandalye kazandığı bir seçim sistemi. s. 294

normatif teori: Dünyanın nasıl işlediğinden ziyade onun hakkında yargılara varmayı içeren teori. s. 43

ombudsman: temel görevi, vatandaşların kamu yönetimindeki kötü uygulamalar hakkındaki şikayetlerini araştırmak ve ihlale yol açan uygulamaların değişmesi için müzakerelerde bulunmak olan bir hükümet yetkilisi. s. 455

ortaklaşa karar: Şirketlerin yönetim kurullarında işçi temsilcileri bulundurmasını yasal olarak şart koşan bir Alman sistemi. s. 168

otorite: İktidarı elinde bulunduranın belli emirleri verme hakkı olduğu ve bu emirlere uyulması gerektiği konusundaki genel anlaşmaya dayalı güç. s. 35

otoriter demokrasi: Aynı yöneticinin, aldatma, yıldırma ve iletişimin kontrolünden oluşan bir karşım yoluyla belirsiz bir süre iktidarda kaldığı ama resmîyette demokrasi olan rejim. Demokrasinin kurumları yerinde olsa da açık bir rekabet yoktur. Güncel örnekleri, Zimbabve’de Robert Mugabe yönetimi ve Vladimir Putin’in Rusyası’dır. s. 202

otoriter sistem: İktidarda olanların, yetkilerini kullanmaktan dolayı ülke vatandaşlarına karşı hiçbir resmî biçimde sorumlu olmadığı bir yönetim düzenlemesi. s. 216

oy çelişkisi: Oy vermenin tek gerekçesi tercih edilen adayın kazanmasına yardımcı olmaksı kimsenin oy kullanmaması gerektiği konusundaki çelişki. Diğer seçmenlerin oylarının eşit çıkma olasılığı inanılmaz derecede küçüktür ve bir kişinin oyunun o aday için fark yaratacağı tek durum budur. s. 309

önemsiz açıklama: Dinleyici açısından bariz olan ve dolayısıyla onlara ilginç gelmeyen açık-

lama. Örnek: “John niye bu kadar çok yiyor?” “Çünkü karnı aç.” s. 524

örtülü güç: B, A’nın isteklerini A’nın yaptığı ya da söylediği şeyler yüzünden değil, (1) B’nin, A’nın bir şeyler yapılmasını istediğini hissetmesi ve (2) A’nın yapılmasını istediği şeyin çeşitli nedenlerle B tarafından da istenmesi temelindeki güç s. 25

özerk devlet: Hükümet ve bürokrasinin, toplumdaki siyasî baskı gruplarından nispeten yalıtılmış olduğu devlet. s. 99

özel adalet: Ortak çabalara yaptıkları katkıları, ödüle olan ihtiyaçları veya en azından yaklaşık bir eşit muamele temelinde olsun, insanların ihtiyaçları olanı ve hak ettiklerini almasını vurgulayan bir adalet kavramı. s. 180

pakt: Genel anlamda, anlaşmalar; spesifik olarak demokratikleşme bağlamında yeni demokrasinin liderleriyle eski otoriter sistemin destekçileri arasında bu destekçiler açısından değişimi yumuşatarak bunların demokrasiyi kabullenmesine yardımcı olan anlaşmalar. s. 208

parlamentar yönetim: Yürütme ve yasama işlevlerini parlamentoda birleştiren demokrasi. Parlamento, devletin yasama kurumudur ama aynı zamanda devletin siyasî yürütme kurumu olarak hizmet verecek bir kurulu da (kabine) içinden seçer.parlamentar yönetim: Yürütme ve yasama işlevlerini parlamentoda birleştiren demokrasi. Parlamento, devletin yasama kurumudur ama aynı zamanda devletin siyasî yürütme kurumu olarak hizmet verecek bir kurulu da (kabine) içinden seçer. s. 393

parti özdeşleşmesi: Siyasî partiyle kişisel özdeşleşme; partinin yalnızca o andaki politikaları veya adayları konusunda uzlaşma değil, partinin kendisiyle kalıcı bir özdeşleşmedir. s. 311 ve s. 325

parti sistemi: Ülkedeki tüm partilerin oluşturduğu bütün. Siyaset bilimciler, temel olarak partilerin sayısı ve görelî büyüklükleri açısından bu sistemler arasında bir ayrım yapar: iki-partili sistemler, çok-partili sistemler ve hakim parti sistemleri gibi. s. 332

piyasa mekanizması: Toplumsal tercihin, merkezî bir yönetim biriminin aldığı karardan ziyade grubun tüm üyelerinin tercihlerinden doğduğu bir mekanizma. s. 188

post hoc açıklama: Bir dizi olayın açıklanmasına yönelik olarak tasarlanmış açıklama. (Post

hoc, “bundan sonra” demektir.) Buradaki tehlike, sırf tesadüflerin bile açıklamada genel ilişki biçimleri olarak ele alınmasıdır. s. 529

rant: Ekonomi-politikteki anlamına göre rant, üretimle bağlantılı olmayan para transferleridir. Rant iyi ve faydalı olabilmesine (örneğin Sosyal Güvenlik de bir ranttır) rağmen sorunludur çünkü (a) çoğu rant iyi ve yararlı değildir (örneğin seçim yatırımı projeleri) ve (b) rant, parayı yatırımdan uzaklaştırma eğilimindedir. s. 140

rasyonel tercih siyaset modeli: Sürece dahil olan herkesin “rasyonel bir şekilde” hareket ettiği yani bunların kararlarını belli spesifik amaçları geliştirmek için aldığı ana varsayımına dayalı siyaset modeli. Rasyonel tercih modeli, bu amaçların neler olduğunu ortaya koyarak ardından tündengimsel mantıkla, bunlar eğer o kişinin amaçlarıyla o kişinin hangi siyasî tercihlerde bulunması gerektiğini gösterir. s. 167

referandum: Seçmenlerin, belli bir önerinin yasalasıp yasalasmayacağına doğrudan karar verdiği bir seçim; bu durum, seçmenlerin siyasî bir kurum için çeşitli adaylar arasından seçim yapmak için oy kullandığı diğer seçim türlerinden farklıdır. s. 293

rejim teorisi: “Rejimler”in veya ülke sınırlarını aşan ilke ve değerler dizgesinin önemini vurgulayan ve ticaret ve kutup bölgelerinin kalkınması gibi politika alanlarını gayri resmî olarak düzenleyen bir uluslararası ilişkiler teorisi. s. 512

rejim: Devletin, anayasa ve yönetim kuralları da dahil olmak üzere genel yönetim biçimi. Rejim, genel olarak bireysel devlet memurlarının görev sürelerinin ötesinde devamlılık arz eder. Bunun karşılığında devlet, ilkesel olarak rejimden daha kalıcıdır; yani devlet rejim biçimini değiştirebilir. s. 201

satın alma gücü paritesine göre satın alma gücü paritesine göre kişi başına GSYİH: Dolar olarak ifade edilen basit kişi başına GSYİH yanılıcı olabilir, çünkü bu, sadece ülkede ne kadar ekonomik etkinlikte bulunulduğuna değil, aynı zamanda ülke para birimiyle dolar arasındaki döviz kuruna da bağlıdır. Kişi başına GSYİH satın alma gücü paritesi, tüm ülkelerin GSYİH’ini karşılaştırılabilir bir tek birime dönüştürerek bunu uyarlar. s. 119 s. 111

seçici fayda: Bazı insanlara sağlanıp diğerlerinden sakınılabilen faydalar. Bir grup kurumun ana amaçlarına ek olarak beleşçilik so-

rununu önlemek için üyelerine seçici teşvikler sunabilir. Örneğin bir sendika, üyelerine düşük maliyetli tatil paketleri gibi ekstra faydalar sunabilir. s. 348

seçim sistemi: Seçim sonuçlarını seçmenlerin verdiği oyların dağılımlarına göre belirleyen bir dizi kural. s. 294

sektörel çıkar grupları: Ekonominin belli bir kısmını temsil eden grup. Buna dair örnekler, sendikalar, meslek dernekleri, şirketler ve ticaret kuruluşlarıdır. s. 355

sınıf: Marx'ın sosyalizm teorisinde, üretim araçlarıyla aynı ilişki biçimine sahip ve dolayısıyla kendilerine ve dünyaya dair farklı görüşler geliştirmiş insan grupları. Marx'ın teorisinde sınıflar toplumsal ve siyasî değişimin itici gücüdür. s. 64

sivil toplum: Örgütlü ve aktif ama hükümet tarafından kontrol edilmediği gibi aile veya ekonomik etkinlikler gibi özel kaygılara da odaklanmayan toplum kesimi. Bir başka deyişle kamusal sorunlarla ilgili ama hükümet tarafından kontrol edilmeyen toplum kesimi. Devlet işlerinde hükümetin doğal dengeleyicisidir. s. 101

siyasal sosyalizasyon (toplumsallaşma): Siyasete tepki verirken kullandığımız olgu, varsayım ve tutumları öğrenme süreci. Siyasal sosyalleşme, en hızlı olarak çocukluk ve gençlik döneminde olur ama ömür boyu devam eder. s. 244

siyaset bilimi: Siyasetin ve özellikle de devlet siyasetinin analizini tek ve genel amacı olarak benimseyen alan. s. 42

siyaset psikolojisi: Siyaset biliminin, hem elitler hem de sıradan vatandaşlar arasındaki bireylerin siyasî kararlar konusundaki tercihlerini nasıl yaptıklarıyla ilgilenen bir alt dalı. Siyaset psikolojisi, düşünce ve teorileri konusunda psikoloji alanından yoğun şekilde yararlanır. s. 167

siyasî fırsat yapısı: Siyasî bir durumun, bir toplumsal harekete (veya hatta herhangi bir siyasî grup veya girişimciye) sunduğu fırsat ve açılımların boyutları. Potansiyel mütteliklerin mevcudiyeti, uygun konumda başka bir siyasî hareketin bulunmaması, iş başındaki lidere güvenin kaybolması gibi örnekler verilebilir. s. 381

siyasî kültür: bir halkın, topluluk olarak benimsediği ve kendi siyasal davranışlarının temelini oluşturan tüm davranış ve inançlar. s. 237

siyasî parti: Önemli büyüklükte bir vatandaş grubuyla bir örgüt şeklinde bağlantılı olan bir görevliler veya potansiyel görevliler grubu; bu örgütün temel amacı, görevlilerin iktidarı elde etmesini ve iktidarda kalmasını sağlamaktır. s. 319

soru-cevap oturumu: Britanya Avam Kamarası'nda doğup çoğu parlamento tarafından kopyalanmış olan, kabine üyelerinin, kendi kurumlarının yönetimi hakkındaki soruları cevaplamak için parlamentoda üyelerin önüne düzenli olarak çıktığı bir uygulama. Bu soru ve cevaplar, çoğu zaman hararetle tartışmaları tetikler. s. 401

sosyal sermaye: İnsanların topluma katılımını sağlayıp ortak eylem konusunda bir güven ve olumlu beklentiler oluşturmasını sağlayan (kulüpler, dinî kurumlar, yurttaş dernekleri, mahalleler gibi) ilişkilerin iç içe geçmiş ağıları. s. 256

sosyalizm: Toplumun sürekli birbiriyle çatışma halinde olan sınıflardan (ekonomik konumları birbirine benzeyen insan grupları) oluştuğunu varsayan ideoloji. İnsanların eşit olduğu adil bir toplum yaratmak için işçi sınıfının devleti ele geçirecek tüm sektörleri yönetmesi gerekir. s. 64

sosyalleşme (toplumsallaşma) aktörleri: Siyasî sosyalleşmeyi yürütenler (anne-babalar, okul, medya, arkadaş grupları gibi). Bir sosyalleşme aktörünün kişinin siyasî bilgi veya görüşleri üzerindeki etkisi, (1) o aktörün siyasetle olan ilgisi ve (2) aktörün inandırıcılığına bağlıdır. s. 246

süreçsel adalet: İnsanlar arasındaki dağıtımın adaletinden çok bunlar hakkındaki kararların alınma süreçleriyle ilgilenen bir adalet kavramı. s. 181

Şeriat: Hz. Muhammed'in vefatından sonraki birkaç yüzyıl boyunca gelişen ahlak kuralları dizgesine dayalı bir hukuk. s. 471

tek-parti devleti: Hükümetin tek bir partiye dayandığı ve bunun karşılığı olarak tek bir siyasî partiyi desteklediği devlet. Başka hiçbir partinin, simgesel olmanın ötesine geçecek şekilde işlev görmesine izin verilmez. s. 223

tek-parti sistemi: Yalnızca tek bir partinin aktif olmasına izin verilen siyasî sistem. s. 332

temsili bürokrasi: Kamu yönetimi personelinin, daha iyi hizmet verebilmesi için sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyet gibi özellikler bakımından,

hizmet verdikleri gruplara benzer olması gerektiği fikridir. s. 457

teokrasi: Birtakım dinî liderler tarafından yönetilen devlet. s. 225

teori: Spesifik olayları genel ilkelere bağlayan ifade. s. 43

terörizm: Siyasî amaçlara ulaşmak amacıyla sivillere karşı şiddet eylemlerinin kullanılması. s. 500

toplumsal hareket: Normalde pek bir gücü olmayan ama devlet gücüne –genellikle engelleme ve bazen de şiddet yoluyla– meydan okuyan gevşek şekilde örgütlenmiş bir insan grubu. Toplumsal hareketin amacı genellikle, yeni bir otoyolun yeri gibi yerel bir sorundan devletin Anayasası ve kimliğine kadar geniş bir yelpazeye yayılabilen duygusal konulardır. s. 378

totoloji: Mantıken doğru ve dolayısıyla kanıtların incelenmesi yoluyla yanlışlanamayacak olan ifade. Örnek: "Her esmer siyah saçlıdır." s. 522

ulus-devlet: Sıklıkla günümüzdeki devletleri işaret etmek için kullanılan bir terim; erken modern dönemde devletlerin, milliyetçilik duygularının devlete de yöneleceği şekilde devlet sınırlarıyla örtüşen bir ulus duygusu yaratmaya çalıştığı gerçeğinin anlaşılmasına dayanır. s. 97

ulus: ortak kültür nedeniyle kendi aralarındaki benzerliklerin farkında olan ve birbirine bağlı büyük insan grubu; ulusun yaratılmasında ortak bir dilin özellikle önemli olduğu görülüyor. Uluslar, genellikle devletlerin siyasî sınırlarıyla örtüşür ama her zaman değil. Kürt dili ve kültürü, Türkiye, Irak ve İran'ın çeşitli kısımlarına yayılmıştır; İrlanda milliyetçileri ve Britanya milliyetçileri, birbirlerinin boğazlarına sarıldıkları Kuzey İrlanda'da birbirine karışmıştır. Ulusal "sınırlar" ile devletlerin sınırlarının örtüşmediği çok sayıda benzer örnek vardır. Bu örtüşmeme, siyasî karışıklıkların güçlü bir kaynağıdır. s. 90

Uluslararası Adalet Divanı: Devletler arasındaki hukukî davaları gören mahkeme. Hükümlerini uygulamaya otoritesi yoktur. s. 489

Uluslararası Ceza Mahkemesi: Aralarında devlet başkanları ve diğer hükümet yetkilileri de dahil olmak üzere herkesi, soykırım, "insanlığa karşı suçlar," savaş suçları ve saldırı suçlarını da içeren geniş kapsamlı suçlarla ilgili olarak yargılayabilen uluslararası mahkeme. Merkezî Hollanda'dadır. s. 510

uluslararası siyaset: Tek bir devletin içerisinde değil de devletlerin arasında yürütülen siyaset. s. 487

uzlaşma parlamenterizmi: Kabine ile muhafet arasındaki karşılıklı ilişkisi, komitelerdeki kontrolün, kabine koalisyonunun bir parçası olup olmamasına bakılmaksızın güçleri oranında partilere dağıtılması gibi çeşitli güç paylaşım aygıtları yoluyla hafifletilmiştir. s. 407

Üçüncü Dalga: 1970'lerin sonlarından 1990'ların başlarına dek pek çok ülkede yaşanan demokratikleşme dalgası. s. 205

üniter devlet: merkezî yönetim dışında hiçbir yönetim kurumunun herhangi bir politika alanının münhasır kontrolüne sahip olmadığı devlet. Üniter bir devlette merkezî hükümet, yerel ve bölgesel siyasî kurumların aldığı her siyasî kararı potansiyel olarak iptal edebilir. s. 275

üst düzey memuriyet: Kamu yönetiminin, özel sektördeki profesyoneller ve müdürlere denk gelen uzmanlaşmış ve yürütmeye ilgili üyeleri. s. 459

vali: Merkezî yönetimin, seçilmiş olanlar da dahil olmak üzere yerel veya bölgesel hükümet ve bürokrasilerine nezaret eden memur. Bazı ülkelerde valinin, yerel veya bölgesel hükümetlerin eylemlerini iptal etme ve hatta onları görevden alma yetkisi vardır. Valilik, yerel ve bölgesel yönetimlerin merkezî kontrolünü sağlayan bir araçtır. s. 460

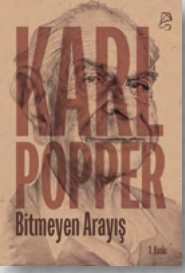
yanlışlanabilirlik: İlkesel olarak doğru veya yanlış olabilecek ifadelerin özelliği. Yanlışlanabilir ifade, totolojinin tersidir. s. 521

yargısal denetim: İdarenin yargısal veya yarı-yargısal kısmının, idarenin diğer kısımlarının eylemlerini, bunların devletin Anayasası'nı ihlal ettiğine hükmederse iptal edebildiği bir sistem. s. 476

yasal prosedür: Politika üretirken belli prosedürlerin hep izlenmek zorunda olduğu ve izlenmezse politikanın geçersiz olması gerektiği beklentisi. s. 181

yolsuzluk: Kişisel menfaat (rüşvet gibi) elde etmek için bir kişinin kamusal görevlerini gereği gibi yerine getirmemesi. s. 158

yorumsamacı siyaset bilimciler: Tarihsel, antropolojik ve (bazen de) hukukî yöntemleri ve araştırılan karmaşık bütünü vurgulayan siyaset bilimciler. s. 42

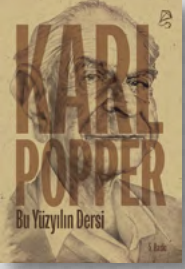
BİTMEYEN ARAYIŞ

Entelektüel Bir Otobiyografi

Karl R. Popper

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

3. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 357 sayfa

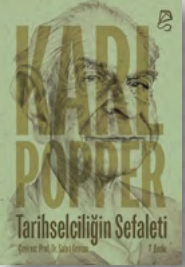
BU YÜZYILIN DERSİ

Özgürlük ve Demokratik Devlet Üzerine İki Konuşmayla Birlikte

Karl R. Popper

Çeviren: Ceyhan Aksoy

5. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 140 sayfa

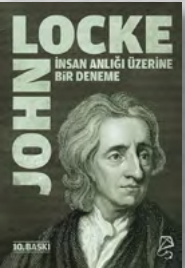

TARİHSELÇİLİĞİN SEFALETİ

Karl R. Popper

Çeviren: Prof. Dr. Sabri Orman

7. Baskı, Temmuz 2021, 13x19 cm, 194 sayfa

İNSAN ANLIĞI ÜZERİNE BİR DENEME

John Locke

Çeviren: Vehbi Hacıkadıroğlu

10. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 542 sayfa

YÖNETİM ÜZERİNE İKİNCİ İNCELEME

Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme

John Locke

Çeviren: Doç. Dr. Fahri Bakırcı

6. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 249 sayfa

KAPİTALİZM, SOSYALİZM VE DEMOKRASİ

Joseph A. Schumpeter

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

KAPİTALİZM VE ÖZGÜRLÜK

Milton Friedman

Çevirenler: Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu

6. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 749 sayfa

TERCİH ÖZGÜRLÜĞÜ

Kişisel Bir İzah

Milton Friedman ve Rose Friedman

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

1. Baskı, Mart 2021, 13x19 cm, 506 sayfa,

GÖRÜNMEZ KALP

Bir İktisadiyat Romanı

Russell D. Roberts

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

9. Baskı, Ekim 2021, 13x19 cm, 300 sayfa

FELSEFEYE GİRİŞ

Ahmet Arslan

31. Baskı, Temmuz 2021, 15x23 cm, 365 sayfa

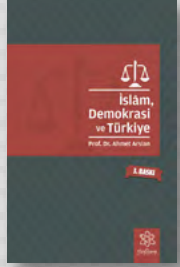

BİR ÖMÜR DÜŞÜNMEK

Ahmet Arslan'la Nehir Söyleşi

Söyleşi: Devrim Özkan ve Buğra Kalkan

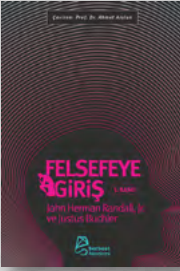
4. Baskı, Haziran 2020, 15x23 cm, 428 sayfa

İSLÂM, DEMOKRASİ VE TÜRKİYE

Ahmet Arslan

3. Baskı, Mayıs 2015, 15x23 cm, 405 sayfa

FELSEFEYE GİRİŞ

Justus Buchler ve John Herman Randall, Jr.

Çeviren: Prof. Dr. Ahmet Arslan

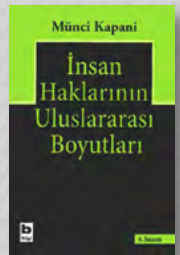
5. Baskı, Ekim 2021, 13x19 cm, 455 sayfa

POLİTİKA BİLİMİNE GİRİŞ

Münici Kapani

60. Baskı, Ekim 2021, 13x19 cm, 253 sayfa

İNSAN HAKLARININ ULUSLARARASI BOYUTLARI

Münici Kapani

4. Baskı, Mayıs 2015, 13,5x19,5 cm, 197 sayfa

EVRENSEL İNSAN HAKLARI

Kuram ve Uygulamada

Jack Donnelly

Çeviren: Prof. Dr. Levent Korkut

SİYASİ DÜŞÜNCE TARİHİ

Filozoflar ve Fikirleri

Donald G. Tannenbaum

Çeviren: Doç. Dr. Özgüç Orhan

13. Baskı, Ekim 2021, 16x24 cm, 394 sayfa

SİYASET PSİKOLOJİSİNE GİRİŞ

Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston ve Beth Dietz

Çeviren: Mesut Şenol

2. Baskı, Temmuz 2021, 16x24 cm, 633 sayfa

KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE YÖNETİMİ

Bir Giriş

Owen E. Hughes

Çevirenler: Dr. Buğra Kalkan,
Prof. Dr. Bahadır Akın, Şeyma Akın

1. Baskı, Mart 2014, 13,5x19,5 cm, 623 sayfa

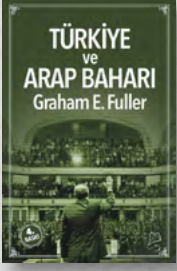
YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Müslüman Dünyada Kilit Bir Aktör Olarak Türkiye

Graham E. Fuller

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

14. Baskı, Temmuz 2021, 13x19 cm, 347 sayfa

TÜRKİYE VE ARAP BAHARI

Orta Doğu'da Liderlik

Graham E. Fuller

Çeviren: Prof. Dr. Mustafa Acar

4. Baskı, Mayıs 2019, 15x23 cm, 480 sayfa

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Joshua S. Goldstein ve Jon C. Pevehouse

Çeviren: Prof. Dr. Haluk Özdemir

3. Baskı, Ekim 2021, 19x23 cm, 660 sayfa

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

İlkeler ve Meseleler

A. LeRoy Bennett ve James K. Oliver

Çeviren: Prof. Dr. Nasuh Uslu

2. Baskı, Temmuz 2021, 15x23 cm, 609 sayfa

YUMUŞAK GÜÇ

Dünya Siyasetinde Başarının Araçları

Joseph S. Nye, Jr.

Çeviren: Rayhan İnan-Aydın

3. Baskı, Haziran 2020, 13x19 cm, 231 sayfa

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1774'ten Günümüze

William Hale

Çeviren: Prof. Dr. Nasuh Uslu